

Koppava kreivi ja vanha ukonrähjäke
Sukunimien herättämät mielikuvat

Essi Järvinen
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Suomen kieli
Pro gradu -tutkielma
Marraskuu 2013

Tampereen yliopisto
Suomen kieli
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

JÄRVINEN, ESSI: *Koppava kreivi ja vanha ukonrähjäke*. Sukunimien herättämät mielikuvat

Pro gradu -tutkielma, 100 sivua + 1 liite
Marraskuu 2013

Tässä pro gradu -työssä tutkin sukunimien herättämiä mielikuvia ja niiden vaikutuksia sukunimen vaihtamiseen. Mielikuvia tarkastelen sen pohjalta, millaisia sukunimiä informantit pitävät miellyttävinä ja epämiellyttävinä sekä millaisia hyötyjä ja haittoja sukunimiin liitetään. Selvitän myös, millaisia yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia sukunimistä syntyvissä mielikuvissa on kahden ikäryhmän välillä.

Aineisto on kerätty kyselylomakkeella huhti- ja toukokuussa 2013. Kyselyyn osallistui 108 informanttia, joista 54 on opiskelijoita ja 54 eläkeläisiä. Kyselylomakkeessa pyysin informanteja valitsemaan 28 nimen joukosta viisi miellyttävintä ja viisi epämiellyttävintä sukunimeä sekä perustelemaan valintansa. Pyysin heitä pohtimaan mielipiteisiin yleisesti vaikuttavia tekijöitä ja sukunimien hyötyjä ja haittoja sekä luonnehtimaan sanallisesti 20 listan sukunimeä. Tämän jälkeen selvitin informanttien suhtautumista omaan sukunimeensa ja nimen vaihtamiseen. Lopuksi pyysin informanteja valitsemaan annetuista sukunimistä ne, jotka hän voisi valita omaksi sukunimekseen.

Mielikuvat ovat kielensisäisiä eli nimeen liittyviä tai kielenulkoisia eli nimenkantajaan liittyviä. Tämä tutkimus osoittaa, että mielikuvat voivat myös nimikohtaisesti keskittyä lähes pelkästään kielensisäisiin tai -ulkoisiin tekijöihin. Tulosten perusteella mielikuviiin sukunimistä vaikuttavat eniten nimen sisältämä mahdollinen appellatiivi eli yleisnimi ja samannimiset nimenkantajat. Muita vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa nimen äänne- ja kirjoitusasu, rakenne, suomalaisuus ja nimen yleisyys. Sukunimiin mielletään merkityksiä, joiden on kuitenkin käytössä mahdollista muuttua.

Mielikuvat sukunimistä ovat tulosten perusteella suurelta osin subjektiivisia, mutta myös yhteisiä mielikuvia on paljon informanttiryhmien sisällä ja niiden kesken. Opiskelijoiden ja eläkeläisten vastauksissa on nähtävissä sekä yhtäläisyyksiä että eroavuuksia. Aineiston miellyttävin ja epämiellyttävin sukunimi on kummankin ryhmän kohdalla sama, mutta esimerkiksi sanalliset luonnehdinnat sekä nimen vaihtamiseen liittyvät näkökulmat eroavat toisistaan jonkin verran. Eläkeläiset myös suhtautuvat erilaisiin sukunimiin opiskelijoita hyväksyvämmiin ja vaikuttavat olevan tietoisempia sukunimien kehityksestä. Tuloksista on nähtävissä myös yhteiskunnan ja asenteiden muuttuminen viimeisen sadan vuoden aikana, sillä esimerkiksi aikaisemmin hieno ja ylpeyttä herättävä sukunimi saataan nykyään mieltää tylsäksi.

Tutkimuksessa käy ilmi, että mielikuvilla on jonkin verran vaikutusta sukunimen vaihtamiseen. Mielikuvia tärkeämmäksi tekijäksi nousee kuitenkin sukunimen tehtävä perheen yhteenkuuluvuuden osoittajana.

Avainsanat: henkilönnimi, mielikuva, nimistötutkimus, sukunimi

Sisällys

1	Johdanto.....	5
1.1	Tutkimuksen lähtökohdat	5
1.1.1	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	6
1.1.2	Tutkielman rakenne.....	6
1.2	Aineisto	7
1.2.1	Kyselylomake.....	8
1.2.2	Aineiston nimet	10
1.3	Aiempi tutkimus	11
1.3.1	Onomastinen tutkimus	11
1.3.2	Aiempaa tutkimusta mielikuvista.....	12
1.3.3	Sukunimet suomalaisen nimistöntutkimuksen kentässä	14
2	Sukunimien taustaa.....	15
2.1	Kylä nimen antaa, mies nimen kantaa	15
2.2	Suomalaisten sukunimien historiaa	16
2.2.1	Sukunimistön ensiaskelet	16
2.2.2	Lisänimestä sukunimeksi	17
2.2.3	Sukunimien suomalaistaminen	20
2.3	Sukunimilaki	22
2.3.1	Nimilaki	22
2.3.2	Naisen sukunimen määräytyminen	23
2.3.3	Lapsen sukunimen määräytyminen.....	24
2.4	Sukunimitilastoa.....	24
2.4.1	Yleisimmät sukunimet	24
2.4.2	Kantasana, yhdyssana ja johdin	25
2.5	Nimi, mielikuva ja merkitys	26
2.5.1	Appellatiivit ja propriit.....	26
2.5.2	Denotaatio ja konnotaatio	27
2.5.3	Nimen semanttinen sisältö	29
3	Sukunimien miellyttävyys.....	32
3.1	Miellyttävimmät nimet	32
3.1.1	Opiskelijat	32
3.1.2	Eläkeläiset	35
3.1.3	Vastausten perustelut ja informanttiryhmien vertailu	38
3.2	Epämiellyttävimmät nimet	41
3.2.1	Opiskelijat	41
3.2.2	Eläkeläiset	44
3.2.3	Vastausten perustelut ja informanttiryhmien vertailu	47
3.3	Mielipiteisiin yleisesti vaikuttavat tekijät.....	48
3.4	Hyödyt ja haitat	49
4	Nimien herättämät mielikuvat	53

5	Mielikuvien taustatekijät	71
5.1	Yleiskielen vaikutus	71
5.2	Ympäristö ja tutut henkilöt.....	72
5.3	Kantasana, yhdyssana ja johdin.....	74
5.4	Nimen pituus	75
5.5	Kirjoitusasu ja ääntäminen	76
5.6	Vierasperäisyys ja suomalaisuus	76
5.7	Yleisyys ja harvinaisuus	77
6	Mielikuvien vaikutus sukunimen vaihtamiseen	79
6.1	Suhtautuminen omaan sukunimeen	80
6.2	Mistä on hyvä sukunimi tehty?	82
6.3	Lapsen sukunimi.....	84
6.4	Nimen vaihtaminen avioliiton myötä	84
6.5	Uuden sukunimen valinta	86
6.6	Kokoavaa tarkastelua sukunimen vaihtamisesta	87
7	Yhteenveto.....	91
7.1	Tutkimuksen ja aineiston arviointia	94
7.2	Jatkotutkimusmahdollisuuksia	96
	Lähteet	97
	Liitteet	101

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Nimi on suomen kielessä vanha sana, mikä osoittaa sen, kuinka tärkeästä käsitteestä on kyse. Ihminen on nimennyt ympäristönsä asioita ja ilmiöitä ihmiskielen alkuajoista lähtien. Nimet kuuluvat siis olennaisena osana kulttuuriin. Ne syntyvät kieliyhteisöjen vuorovaikutustilanteissa kommunikaation helpottamiseksi. Ihminen antaa nimiä tärkeäksi kokemilleen tarkoitteille. Nimiä saatetaan antaa jopa elottomille esineille, mikäli niihin kytkeytyy voimakkaita tunteita. Tämän vuoksi nimet ovat hyvin tunnepitoisia sanoja, joihin liittyy paljon erilaisia asenteita ja mielikuvia. (Ainiala ym. 2008: 12, 16.)

Sen lisäksi että henkilönnimet yksilöivät, ne myös luokittelevat ihmisiä yhteiskunnassa. Etunimi kertoo useimmiten sukupuolen ja sukunimi sen, mihin sukuun nimenhaltija kuuluu. Sukunimi saattaa joskus myös paljastaa asioita henkilön tai hänen esi-isänsä sosiaalisesta asemasta, kuten aatelisuuden tai talonpoikaisuuden. (Ainiala ym. 2008: 18–19.) Assosiaatioon eli mielikuvaan tuntemattomasta henkilöstä voivat vaikuttaa ne asiat, joita hänen nimeensä mielissämme kytkeytyy (Kiviniemi 2006: 16). Nimeen liitettävistä mielikuvista kirjoitti jo A.V. Forsman 1800-luvun lopulla:

Oli mahdollisuutta myöten kartettava pahaenteistä tai pahaäänteistä nimeä, joka nimitettyyn saattaisi tehdä epäsuotuisan vaikutuksen, ja katsottava hyväenteistä nimeä, joka jo edeltäpäin ilahuttaisi ja innostuttaisi nimitettyä ja ikään kuin lahjoisi hänet nimittäjän puolelle (Forsman 1894: 11).

Forsman (1894: 11) kirjoittaa sitaatin yhteydessä nimiuskosta, jonka aikaisemmin uskoettiin vallitsevan nimen ja nimenkantajan välillä. Vielä nykyäänkin henkilönnimi, myös sukunimi, liittyy vahvasti ihmisen identiteettiin. Se toisaalta erottelee muista ihmisistä mutta myös yhdistää yksilöitä ja sukuja. Suomalainen sukunimistö on kokenut laajan suomalais-tamisaallon 1900-luvun alussa, ja sitä on sekä ohjattu että rajoitettu säätämällä sukunimiä koskevia lakeja. Sukunimen muuttaminen tapahtuu nykypäivänä eri syistä kuin edellisen vuosisadan alussa, ja uusia nimiä muodostetaan jatkuvasti. Nimilain mukaan jokaisella suomalaisella tulee olla sukunimi, minkä vuoksi ihminen joutuu elämässään väistämättä kohtaamaan omaan sukunimeensä kohdistuvia asenteita. Sukunimien kehittyminen, nimekäytäntöjen muuttuminen etenkin viimeisen vuosisadan aikana sekä yhteiskunnan muo-

vaamat ja yksilön luomat mielikuvat ja asenteet sukunimiä kohtaan tarjoavat moniulotteisia tutkimusmahdollisuuksia ja näkökulmia tämän tutkielman lähtökohdiksi.

1.1.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämä tutkielma kuuluu henkilönnimitutkimuksen eli antroponomastiikan alaan. Tutkimuksen näkökulmana on sosio-onomastinen kansanlingvistiikka, jonka avulla tarkastelen nimien käyttöä ja mielikuvia kielenkäyttäjien keskuudessa. Tutkielman tavoitteena on selvittää, millaisia mielikuvia sukunimet ihmisissä herättävät. Tutkin myös sitä, miten sukunimistä syntyneet mielikuvat vaikuttavat sukunimen vaihtamiseen. Mielikuvia tarkastelen sen pohjalta, millaisia sukunimiä informantit pitävät miellyttävinä ja epämiellyttävinä sekä millaisia hyötyjä ja haittoja sukunimiin liitetään. Keskityn vertailemaan kahden eri ikäisen informanttiryhmän näkemysten yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia. Työni tutkimuskysymykset ovat seuraavat.

1. Millaisia mielikuvia sukunimet herättävät?
2. Millaisia yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia sukunimistä syntyvissä mielikuvissa on havaittavissa kahden eri ikäryhmän välillä?
3. Miten sukunimien miellyttävyys ja niiden herättämät mielikuvat vaikuttavat sukunimen vaihtamiseen?

1.1.2 Tutkielman rakenne

Tutkimus pohjautuu 108 informantilta kerättyyn aineistoon. Aineistonkeruussa käytetyn kyselylomakkeen esittelen tarkemmin luvussa 1.2. Luvussa 1.3 perehdyn onomastiseen tutkimukseen, josta yleisen katsauksen jälkeen keskityn sosio-onomastiikkaan sekä aiempaan sukunimitutkimukseen.

Luku 2 toimii tämän tutkielman teoriapohjana. Lähdän liikkeelle sukunimien yleisestä tehtävästä, josta siirryn esittelemään tarkemmin suomalaisten sukunimien historiaa. Aloitan historiakatsauksen sukunimien ensiaskelista ja sukunimikäytännön kehittymisestä niin Itä- kuin Länsi-Suomessakin. Luon katsauksen myös sukunimiä koskevaan lainsäädäntöön ja sen muuttumiseen 1900-luvun alusta tähän päivään. Esittelen tilastollisia näkökulmia yleisimpiin suomalaisiin sukunimiin sekä sukunimien rakenteeseen. Teorialuvun lopuksi selvitän tämän tutkielman keskeisiä käsitteitä ja esittelen tutkijoiden näkemyksiä liittyen nimien käyttöön ja merkitykseen.

Luku 3 aloittaa tutkimusaineistoni analyysin. Selvitän informanttien suhtautumista erilaisiin sukunimiin sekä erityisesti sitä, millaisia sukunimiä informantit pitävät miellyttävinä ja epämiellyttävinä. Esittelen aluksi kummankin ryhmän tulokset erikseen, minkä jälkeen vertailen informanttiryhmien näkemysten yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia. Perehdyn myös informanttien mielipiteisiin vaikuttaviin tekijöihin sekä heidän mieltämiin sukunimien hyötyihin ja haittoihin. Luvussa 4 tarkastelen aineiston 20 sukunimeä informanttien sanallisen luonnehdinnan pohjalta. Tutkin, millaisia mielikuvia kyseiset nimet vastajissa herättävät, ja vertailen ryhmien välisiä tuloksia. Luvussa 5 kokoon kahden edellisen pääluvun tuloksia yhteen ryhmittelemällä mielikuviin johtaneita tekijöitä.

Luku 6 tuo mukanaan nimen vaihtamisen näkökulman. Tässä luvussa tutkin sitä, miten sukunimistä syntyvät mielikuvat vaikuttavat sukunimen vaihtamiseen. Kyselylomakkeen pohjalta selvitän muun muassa informanttien suhtautumista omaan sukunimeensa, hyvän sukunimen kriteereitä sekä uuden sukunimen valintaa. Luvussa 7 kokoon tutkimustulokseni yhteen ja esitän jatkotutkimusmahdollisuuksia.

1.2 Aineisto

Aineisto on kerätty kyselylomakkeella Tampereella huhti- ja toukokuussa 2013. Kyselyyn osallistui 108 informanttia, joista 54 on opiskelijoita ja 54 eläkeläisiä. Kaikista informanteista 85 on naisia ja 23 miehiä. Ennen varsinaista tutkimusta toteutin pilottitutkimuksen, johon osallistui 11 opiskelijaa. Lomakkeen muuttumisen vuoksi pilottitutkimuksen tulokset eivät ole mukana tässä tutkimuksessa.

Kyselylomakkeen täyttämiseen kului informanteilta noin 20–30 minuuttia. Valtaosa opiskelijoista vastasi kyselyyn hiljaisessa opetustilassa. Osa opiskelijoista täytti lomakkeen kahvilassa vaihtaen samalla mielipiteitään muiden vastaajien kanssa. Eläkeläisistä suurin osa vastasi kyselyyn yhdessä muiden informanttien kanssa keskustellen. Muutama eläkeläinen täytti lomakkeen kotona. Yksin ja ryhmässä täytettyjen lomakkeiden välille ei tässä tutkimuksessa tehdä eroa.

Opiskelijoiden ikäkeskiarvo on 24 vuotta ja ikäjakauma pääsääntöisesti 19–29 vuotta. Yli 30-vuotiaita opiskelijainformantteja on aineistossa mukana kolme. Opiskelijoista naisia on 46 ja miehiä 8. Aineisto on kerätty suomen kielen, englannin käännöstieteen sekä luokanopettajaopiskelijoilta. Suomen kielen informantit ovat ensimmäisen vuoden opiskelijoita, joten opintojensa kautta he eivät ole vielä perehtyneet nimistöntutkimukseen.

Eläkeläisistä 39 on naisia ja 15 miehiä. Heidän ikäkeskiarvonsa on 71 vuotta. Ikä on laskettu 40 vastaajan mukaan, sillä 14 eläkeläistä ei lomakkeessa ilmoittanut ikäänsä. Käytän käsitettä eläkeläinen yleistäen, sillä lomakkeessa en kysynyt työuran jatkumista tai päättymistä. Lisäksi joukossa on kaksi 56-vuotiasta, jotka ikänsä perusteella todennäköisesti edelleen ovat työelämässä. Eläkeläiseksi nimeämisen tarkoituksena on erottaa kaksi eri-ikäistä informanttiryhmää toisistaan eikä sen enempää ottaa kantaa koulutukseen tai työuraan. Tämän vuoksi valitsin kaksi yleensä toisistaan kaukana olevaa nimitystä: opiskelijat ja eläkeläiset. Eri-ikäiset informanttiryhmät valitsin siksi, että ikäero mahdollistaa näkemysten ja mielikuvien vertailun.

1.2.1 Kyselylomake

Kyselylomake (ks. liite 1) on jaettu kolmeen osioon. Ensimmäinen osio koostuu taustatietojen selvittämisestä. Informantilta kysyttiin sukupuoli, ikä, asuinpaikat ja koulutustausta. Nämä tiedot antavat pohjan vastauksille ja mahdollisuuden ryhmitellä vastauksia taustojen perusteella. Tarpeen tullen ne voivat toimia lisäselvityksinä vastauksille. Tutkielmassa tarkastelen iän ja sukupuolen vaikutusta vastauksiin, mutta tämän tutkimuksen puitteissa ei kuitenkaan ole mahdollista perehtyä asuinpaikkojen ja koulutustaustan vaikutuksiin.

Omasta sukunimestä pyysin rastittamaan yleisyyden ja kirjainten määrän sekä sen, onko informantti joskus vaihtanut sukunimensä vai onko hänellä aina ollut sama sukunimi. Informantin oma sukunimi jäi anonymiksi. Nämä taustatiedot voivat antaa vastauksista lisäinformaatiota, sillä oma sukunimi voi vaikuttaa lähtökohtaisesti paljon asenteisiin sukunimiä ja nimenvaihtamista kohtaan. Nimen yleisyyteen vastaaminen perustui informantin omiin tietoihin, ja moni kirjoittikin lisätietona nimensä olevan yleinen jollakin tietyllä paikkakunnalla tai alueella. Sukunimen vaihtamisesta kysyminen on perusteltua, sillä sukunimensä vähintään kerran vaihtanut on joutunut pohtimaan nimenvaihtoon liittyviä tekijöitä ja sopeutumaan uuteen nimeen, sen käytännöllisyyteen sekä mahdollisiin mielikuviiin. Tarkempaa syytä nimenvaihtoon lomakkeessa ei kuitenkaan kysytty. Vaikka suurin osa nimensä vaihtaneista oli päätenyt uuteen sukunimeen avioliiton myötä, selvisi aineistonkeruutilanteissa joitakin tapauksia, joissa informantti oli lapsena vaihtanut sukunimensä vanhempien päätöksellä. Informantin oman harkinnan varaan jäi lisätietojen kirjoittaminen ja yleisesti mielipide siitä, mieltääkö hän omanneensa aina saman sukunimen. Oman sukunimen pituuden ja yleisyyden vaikutus tuloksiin piti laajuuden vuoksi lopulta

rajata tämän tutkielman ulkopuolelle. Sen sijaan nimen vaihtaminen toimi tässä tutkielmassa hyödyllisenä taustatekijänä.

Toisessa osiossa selvitetään informanttien mielipiteitä annettuja sukunimiä kohtaan. Kysymyksessä 1 pyydettiin valitsemaan annettujen 28 sukunimen joukosta viisi miellyttävintä nimeä ja laittamaan ne järjestykseen niin, että numero 1 on kaikista nimistä miellyttävin. Valinnalle pyydettiin myös sanallisia perusteluita. Toisessa kysymyksessä vastaaja poimi samaiselta listalta viisi mielestään epämiellyttävintä nimeä ja laittoi ne järjestykseen niin, että ensimmäiseen kohtaan hän sijoitti kaikista epämiellyttävimmän sukunimen. Myös nämä valinnat pyydettiin perustelemaan. Kahden ensimmäisen kysymyksen avulla selvitän sitä, millaisia sukunimiä informantit pitävät miellyttävinä ja epämiellyttävinä. Samalla kysymykset toimivat johdatteluna sukunimiä kohtaan koettaviin mieltymyksiin ja mielikuviin. Kolmas kysymys kokoaa kahden edellisen kohdan ajatukset yhteen, sillä siinä pyydettiin kirjoittamaan, mitkä tekijät yleensä vaikuttavat informanttien mielipiteisiin sukunimistä. Kysymyksessä tutkin myös sitä, minkä tekijöiden informantit tietoisesti huomaavat vaikuttavan omiin asenteisiinsa sukunimiä kohtaan.

Neljännessä kysymyksessä informanttien tuli miettiä sukunimien hyötyjä ja haittoja arkipäivän tilanteissa. Esimerkkinä oli annettu nimen pituuden vaikuttaminen lomakkeiden täytössä, minkä oli tarkoitus johdattaa informantit ajattelemaan samantyyppisiä arkipäivän tilanteita. Koin esimerkin olevan hyödyllinen, sillä pilottitutkimuksessa sama kysymys ilman esimerkkiä sai monen pohtimaan sukunimen yleistä funktiota eli yksilöintiä. Kohdassa 5 informantteja pyydettiin luonnehtimaan lyhyesti listan 20 sukunimeä. Nimet olivat samoja kuin kahdessa ensimmäisessä kysymyksessä, mutta niistä oli karsittu kahdeksan nimeä pois, jotta kysymys ei venynyt liian pitkäksi ja vastaamisen miellyttävyys säilyi. Tämä kysymys osoittautui osalle informanteista jokseenkin työlääksi ja se jätettiin monen eläkeläisen vastauspaperissa tyhjäksi.

Kolmas ja viimeinen osio käsittelee sukunimen vaihtamista sekä suhtautumista omaan sukunimeen. Sukunimen vaihtamista tutkin siksi, että se on läheisessä yhteydessä sukunimiä koskeviin asenteisiin ja niistä syntyviin assosiaatioihin. Kysymyksessä 6 esitettiin väitteitä, joihin informantit vastasivat Likertin asteikon mukaisesti ympyröimällä omaa mielipidettään vastaavan vaihtoehdon numeroista 1–5, joissa 1 tarkoittaa informantin olevan väitteestä täysin eri mieltä ja 5 täysin samaa mieltä. Jokaisen kohdan alle oli jätetty tilaa mahdollisille perusteluille. Väitteet koskivat sukunimen vaihtamisen lisäksi myös suhdetta omaan sukunimeen. Lopuksi kysymyksessä 7 oli lueteltuna kaikki aineis-

tossa esiintyneet 28 sukunimeä, joista vastaajaa pyydettiin jokaisen nimen kohdalta pohdintaan, voisiko hän tarpeen tullen valita itselleen kyseisen sukunimen. Kysymyksellä pyrin selvittämään, mitkä nimet informantti kokee niin miellyttäviksi, että voisi valita ne omaksi sukunimekseen.

1.2.2 Aineiston nimet

Kyselylomakkeeseen valikoitui 28 sukunimeä, joista 20 luonnehditaan lomakkeessa sanallisesti tarkemmin. Pyrin valitsemaan mahdollisimman kattavasti erilaisia sukunimiä, jotka vastaajissa herättäisivät monenlaisia mielikuvia. Keskityin valitsemaan pääasiassa semanttisesti läpinäkyviä eli sellaisia nimiä, joiden yleiskielinen merkitys on nykykielessä edelleen ymmärrettävissä. Nimet poimin puhelinluettelosta ja arkipäivän tilanteista, ja valitsin ne sekä muodollisin että merkityksellisin perustein. Väestörekisterikeskuksen listaus 20 tässä tutkimuksessa tarkemmin tarkasteltavien sukunimien nimenkantajamääristä on esitetty luvussa 4.

Nimet ovat pääsääntöisesti olemassa olevia sukunimiä. Poikkeuksen tekevät nimet *von Sjöberg*, *Mustakallio-Javanainen* ja *Kortekorpi*. Muodostin aateliselta kuulostavan nimen *von Sjöberg*, jossa on vierasperäisyyden vuoksi mahdollisesti haasteita sekä äännettä kirjoitusasussa. *Mustakallio-Javanainen* on muodostettu edustamaan avioliiton kautta tehtyjä pitkiä yhdistelmänimiä. *Kortekorpi* on keksitty edustamaan potentiaalista haastavuutta äännettäessä e^x -nominin jälkeisen loppukahdennuksen¹ osalta (*kortekkorpi* vs. *kortekorpi*). Väestörekisterin tietojen mukaan mikään näistä kolmesta sukunimestä ei ole tai ole ollut sellaisenaan käytössä Suomessa (Vrk 22.7.13).

Suurella osalla aineiston sukunimiä on hypoteettisesti ajateltu sekä muotoon että merkitykseen perustuvia tekijöitä. Tämän vuoksi seuraavassa toistetaan joitakin sukunimiä useammassa eri yhteydessä. Merkityksen näkökulmasta valitsin nimiä pääasiassa niiden mahdollisen positiivisen ja negatiivisen kaiun mukaan. Hypoteesin tein appellatiivien eli yleisnimien pohjalta. *Tunturipuro*, *Ihanämäki* ja *Yrttiaho* ovat aineistossa mukana niiden positiivisen yleiskielisen tarkoitteen vuoksi. Kaikki kolme nimeä edustavat yhdys-sanatyyppejä. Samaan kategoriaan voi luokitella myös nimet *Hiidenheimo*, *Karhunkoski* ja *Kortekorpi*. Kaksi ensimmäistä voivat myös herättää jylhiä, maskuliinisuuteen viittaavia mielikuvia. *Kortekorpi* sisältää myös edellä mainitun ääntöasun haastavuuden e^x -nominin

¹ Loppukahdennuksessa eli rajageminaatiossa seuraavan sanan alkukonsonantti geminoituu yhtäjaksoisessa puheessa tiettyjen sananmuototyyppien jäljessä, esim. *menek kotiin* (VISK § 34).

loppukahdennuksen vuoksi. *Hauska*, *Mursu* ja *Raasu*² ovat semanttisesti läpinäkyviä appellatiiveja, eli niiden merkitys on nykykielessä edelleen tuttu. *Auloste*, *Hinkkanen*, *Jortikka*, *Nännimäinen* ja *Suoyrjö* saattavat luoda epämiellyttäviä miellelyhtymiä.

Aaltonen, *Nieminen* ja *Hämäläinen* edustavat perinteisiä ja yleisiä *-nen*-päätteisiä sukunimiä. *Hämäläinen* edustaa vanhaa itäsuomalaista sukunimikerrostumaa (Paikkala 2004: 110). *Aaltonen* ja *Nieminen* puolestaan ovat uudempia, 1800-luvun lopun *-nen*-päätteisiä nimiä, joita alusta saakka on tietoisesti otettu periytyviksi sukunimiksi (Paikkala 2004: 224). Lisäksi *Aaltonen* sijoittuu vahvasti aakkosten alkupäähän. Aakkosten loppuun puolestaan jäävät *Ylätalo*, *Yrttiahho* ja *Äijälä*. *Ylätalo* ja *Äijälä* muistuttavat myös vanhan kansan tavasta muodostaa sukunimi talon mukaan. *Äijälässä* on lisäksi paljon *ä*-äänteitä, kuten myös *Hämäläisessä*.

Bährend, *Eriksson*, *Hagert*, *Pigg* ja *von Sjöberg* edustavat aineiston vierasperäistä nimistöä. *Bährend* on suomalaiselle haastava äänne- ja kirjoitusasun osalta, ja *Eriksson*, *Pigg* ja *von Sjöberg* pohjautuvat Ruotsiin. Lisäksi jälkimmäisessä on mukana aatelishenkinen *von*-prepositio. *Hagert* on selkeästi vierasperäinen, ja sen kantajina on stereotyyppisesti paljon romaneja. *Pigg* voi vaatia tarkempaa kirjoitusasun selventämistä ja saattaa vastakohtaisesti tuoda mieleen joko ruotsin käännöksen *pirteä* tai englannin vaikutuksesta sanan *porsas*.

Elo ja *Pigg* edustavat lyhyitä nimiä, kun taas *Mustakallio-Javanainen* on aineiston pisin sukunimi ja samalla ainoa yhdistelmänimi. Pitkiä ovat myös *Hämäläinen* ja *Tunturipuro*. Julkisuuden henkilöitä voi tulla mieleen esimerkiksi nimistä *Eriksson*, *Jortikka*, *Niinistö* ja *Tukiainen*. Sukunimiä valitessani mielessäni oli kuitenkin vain kahden jälkimmäisen nimen yhdistäminen julkisuuden henkilöihin.

1.3 Aiempi tutkimus

1.3.1 Onomastinen tutkimus

Nimistöntutkimuksessa eli onomastiikassa ihmisiin viittaavasta nimistöstä käytetään käsitettä henkilönnimi. Käytössä on myös termi antroponyymi, joka tulee kreikan sanoista

² Luvussa 4 kerron *Raasun* mahdollisen kehittymisen germaanisesta miehennimestä *Razico*. Koska se muotonsa vuoksi saatetaan yhdistää merkitykseen *ressukka*, *raukka*, ryhmittelen sen kuitenkin tässä tutkimuksessa kuuluvaksi semanttisesti läpinäkyviin nimiin.

anthropos 'ihminen' ja *onyma* 'nimi'. Henkilönnimitutkimusta kutsutaan antroponomastiikaksi ja henkilönnimistöä antroponymiaksi. (Ainiala ym. 2008: 162.)

Nimistöntutkimus keskittyy tutkimaan erityisesti etu- ja sukunimiä sekä paikannimistöä. Henkilön- ja paikannimet ovat muodostaneet tutkimuksen keskiön, sillä niitä on eri kielissä ja kulttuureissa luonnollisesti tarvittu yksilöimään paikkoja ja ihmisiä. Suomalainen nimistöntutkimus on keskittynyt erityisesti paikannimitutkimukseen. Nimistöntutkimus on laajentunut myös tutkimaan muun muassa kaupallista ja kirjallisuuden nimistöä. (Ainiala ym. 2008: 60.)

1800-luvulla nimistöntutkimukseen kiinnitettiin kielen- ja historian tutkimuksessa erityistä huomiota. Tuolloin alettiin ymmärtää, kuinka nimistö voi sisältää arvokasta tietoa kielihistoriasta, kuten kielestä jo hävinneitä piirteitä. Nimistöntutkimus oli siis alkujaan historian tutkimuksen ja kielihistorian aputiede. 1800-luvun lopussa nimistöntutkimus alkoi kehittyä omaksi tieteen eriytyneeksi erityisesti Saksassa ja Skandinaviassa, myös Suomessa. (Ainiala ym. 2008: 61.)

Perinteinen nimistöntutkimus on syventynyt tutkimaan nimien alkuperää eli etymologiaa. 1900-luvun lopulta on nimistöntutkimuksessa pyritty rakentamaan mahdollisimman ehjää kokonaiskuvaa nimistöstä. Nimien ja nimisysteemien rakenteen tutkiminen, nimenantoperusteet ja nimien käyttö astuivat keskiöön aluksi erityisesti paikannimitutkimuksessa, josta se kaikui myös henkilönnimitutkimuksen puolelle. Henkilönnimiin kätkeytyy usein arvokasta kulttuuritietoa ihmisen kielellisestä, uskonnollisesta ja etnisestä taustasta sekä kulttuurin historiasta, minkä vuoksi nimistöntutkimus kiehtoo lingvistien lisäksi myös kulttuuri- ja historian tutkijoita sekä sosiologeja. (Ainiala ym. 2008: 70, 164.)

1.3.2 Aiempaa tutkimusta mielikuvista

1990-luvulla suomalaisessa nimistöntutkimuksessa vahvistui erityisesti paikannimitutkimuksen osalta sosio-onomastinen tutkimusote. Sosiolingvistiseksi tutkimukseksi kutsuttu tutkimustapa huomioi erityisesti nimien käytön ja variaation autenttisuudessa sosiaalisessa ympäristössä. (Ainiala ym. 2008: 75.) Etymologinen ja historiallinen tutkimus ovat 2000-luvulla saaneet eurooppalaisessa onomastiikassa väistyä sosiolingvistisen tutkimuksen tieltä (Ainiala ym. 2008: 81). Tässä tutkielmassa hyödynnän sosio-onomastista metodologiaa tutkimalla sukunimien käyttöä ja niihin liitettäviä mielikuvia.

Gerhard Eis on maailmanlaajuisesti yksi ensimmäisistä tutkijoista, joka on sosio-onomastisesti selvittänyt nimiin liittyviä mielikuvia. Eero Kiviniemi (1982: 19) siteeraa saksalaisen Gerhard Eisin henkilönimistöä käsittelevää artikkelin³ alkua näin:

Kun kuulee jonkin henkilönimen, pyrkii jokainen muodostamaan sen kantajasta jonkinlaisen mielikuvan, vaikkei henkilöä tuntisikaan. Nimet voivat vaikuttaa väritömltä tai panna höristämään korvia, ne voivat herättää sympatiaa tai arvostusta kantajaansa kohtaan, tuntua vastenmielisiltä tai synnyttää halua pilkkaan. Siksi kirjailijat valitsevat nimet henkilöilleen huolella, siksi taiteilijat käyttävät usein hyväkseen pseudonyymejä (sananimiä) ja siksi nimien muuttaminen sallitaan.

Aineistona Eis on käyttänyt henkilönnimiä kokonaisuudessaan, siis sekä etu- että sukunimiä. Hän on tutkinut erityisesti kirjailijoiden kaunokirjallisuudessa käyttämiä henkilönnimiä, sillä kirjailijat usein hyödyntävät nimiin liittyviä assosiaatioita. (Kiviniemi 1982: 19.) Suomessa esimerkiksi Saara Tikkala (2005) on tutkinut Anni Swanin satujen henkilöhahmojen nimiä ja erityisesti sitä, millaisia mielikuvia Swan on henkilöhahmoistaan tietoisesti halunnut nimien kautta herättää.

Vaikka Suomessa sosio-onomastinen tutkimus on keskittynyt pääasiassa paikanimiin, myös henkilönnimiä on tutkittu jonkin verran etenkin pro gradu -tutkielmissa. Tutkimus on kuitenkin rajautunut pääsääntöisesti etunimiin ja jättänyt sukunimien tutkimuksen vähälle. Saija Järvimäki tutki vuonna 2008 valmistuneessa pro gradu -tutkielmassaan etunimiin liitettäviä mielikuvia sekä sitä, millaisia sivumieliteitä ihmiset liittävät etunimen perusteella muun muassa nimenkantajien ikään, luonteenpiirteisiin ja ulkonäköön. Etunimien herättämiä mielikuvia tutkivat myös muun muassa Saara Pirkola (2012) selvittämällä etunimien ja tietynlaisten adjektiivien yhteyttä toisiinsa sekä Heli Roos (2009) tarkastelemalla etunimien miellyttävyyttä ja mielikuvia sen pohjalta, millaisia nimiä informantit antaisivat omille lapsilleen. Roosin kyselylomakkeen mallia hyödynsin oman lomakkeeni kysymyksiin 1, 2 ja 5. Myös Miira Elkki (2013) selvitti lapsen nimeämisen keskeisiä perusteita. Tämän lisäksi Elkki tutki sitä, millaiset etunimet yleensä mielletään suomalaisiksi. Jaana Heinosen (2008) pro gradu -tutkielma käsitteli keskisuomalaisten ei-kielitetilijöiden stereotypioita henkilönnimistä. Heinonen tutki keskisuomalaisten etu- ja sukunimiyhdistelmistä herääviä mielikuvia kuvitteellisten nimenkantajien iästä ja asuinpaikasta.

³ Eis, Gerhard 1970: *Vom Zauber der Namen: Vier Essays*. Erich Schmidt Verlag, Berlin.

Paula Sjöblom (2006) tutki väitöskirjassaan yritysnimien rakennetta ja sitä, mitä nimillä halutaan ilmaista. Sjöblom peilasi nykyisiä yritysnimiä 1800-luvun lopun yritysnimiin. Pirjo Onikki (2008) tutki pro gradu -tutkielmassaan Etelä-Pohjanmaan yritysnimien rakennetta sekä niiden herättämiä mielikuvia ja merkityksiä. Taina Saarela (1996) puolestaan tutki tavaramerkkejä, niiden sisältämiä etunimiä sekä nimistä heijastuvia mielikuvia. Saarelan yhtenä mielenkiintoisena tutkimustuloksena oli se, ettei tavaramerkkien suosion osalta ajan nimimuodilla ole merkitystä, vaan olennaista on nimen herättämät tunteukset ja assosiaatiot (1996: 320).

1.3.3 Sukunimet suomalaisen nimistöntutkimuksen kentässä

Suomalainen sukunimien tutkimus on keskittynyt pääasiassa alkuperän eli etymologian tutkimiseen. Esimerkiksi Outi Patronen (2009) tutki lisensiaationtyössään rajakarjalaista sukunimistöä ja sen muuttumista. Sirkka Paikkalan (2004) väitöskirja suomalaisen sukunimikäytännön modernisoitumisesta on toiminut tämän tutkielman yhtenä keskeisimmistä teorialähteistä.

Sukunimiä koskevat sosio-onomastiset tutkielmat ovat keskittyneet pitkälti sukunimen vaihtamisen ja siihen liittyvien tekijöiden selvittämiseen. Elina Stormbom (2012) tutki nuorten naisten sukunimen valintaa avioliiton yhteydessä. Mia Kotro (2012) puolestaan selvitti miesten sukunimenvaihtoon avioliiton myötä johtaneita tekijöitä. 11 haastattelusta informantista kahdeksan oli ottanut vaimonsa sukunimen, kaksi yhdistelmänimen ja yksi luonut kokonaan uuden sukunimen. Sukunimiin liitettäviä mielikuvia on tutkittu Suomessa vain vähän, mikä osaltaan luokin tämän tutkielman aiheelle hedelmällisen maaperän.

2 SUKUNIMIEN TAUSTAA

2.1 Kylä nimen antaa, mies nimen kantaa

Henkilönnimiä voidaan sanoa kulttuurisiksi universaaleiksi. Tämä tarkoittaa sitä, että ympäri maailmaa ihmisille annetaan nimiä kulttuurikohtaisten sääntöjen ja käytänteiden mukaan identifioimaan eli yksilöimään ihmisiä muusta väestöstä. Maailmassa ei tiedetä olevan yhtään sellaista kulttuuria, jossa ihmiset jätettäisiin nimeämättä. Sen sijaan henkilönimisysteemi on kieli- ja kulttuurikohtaista. Yksilönnimen lisäksi käytössä on esimerkiksi sukunimisysteemin tapaisia heimo- ja klaaninimiä. (Ainiala ym. 2008: 162–163.)

Nimi on ihmisen identiteetin tärkeä osa. Nimen ja henkilön suhde mielletään eri maissa ja kulttuureissa kuitenkin eri tavoin. Esimerkiksi länsimaissa henkilönnimi mielletään pääasiassa merkityksettömäksi etiketiksi, jonka tehtävänä on viitata tiettyyn henkilöön ja toimia eräänlaisena symbolina. Joissakin kulttuureissa henkilönnimellä mielletään kuitenkin olevan syvempi ja merkityksellisempi suhde kantajaansa. (Ainiala ym. 2008: 19.) Sjöblomin (2006: 247, 257) mukaan nimi on mielivalentti merkki, joka kuitenkin viittaa ihmiseen, jolla on identiteetti. Näin ollen nimi ei hänen mukaansa ole merkityksellisen etiketti. Tutkijoiden näkemyksiä erisnimen merkityksestä esitellään lisää luvussa 2.5.

Nimiä annetaan yhteisön tarpeen mukaan. Yhteisö nimeää uuden jäsenensä erottamaan yksilön muista yhteisön jäsenistä, ja nimenanto helpottaa yhteisön kommunikaatiota. Henkilönnimillä mielletään toisinaan olevan myös sosiaalisia ja kulttuurisia tehtäviä, joita pidetään identifioinnin rinnalla kuitenkin toissijaisina. Kulttuurikohtaisesti tarvetta voi olla myös luokitella ihmisiä kuuluvaksi sukuun, perheeseen tai heimoon. Luokittelevat nimet antavat yksilölle sosiaalisen identiteetin ja tekevät hänestä ryhmän jäsenen. (Ainiala ym. 2008: 163–164.)

Mikkosen ja Paikkalan (1993: 19) mukaan Suomessa 1800-luvulle asti vain aateli- set, sivistyneistö ja porvaristo saivat itse valita nimensä. Muille kansanryhmille suku- tai lisänimen antoi heidän mukaansa lähipiiri tai viranomaiset. Nimet ovat siis olleet yhteisön antamia, sillä yhteisö on tarvinnut nimiä jäsenilleen. Nykyään lainsäädäntö mahdollistaa sen, että ihmisellä on oikeus vaikuttaa omaan etu- ja sukunimeensä.

2.2 Suomalaisten sukunimien historiaa

Suomalaiseen sukunimikäytäntöön ja henkilönnimisysteemiin ovat vaikuttaneet paljolti Euroopassa yleistynyt sukunimikulttuuri sekä latinan ja ruotsin kielen mallit (mm. Blomqvist 1990, Paikkala 2004). Närhen (1986: 81) mukaan eurooppalainen sukunimistö on maasta riippumatta kehittynyt hyvin samantapaisista nimenaiheista. Näitä ovat olleet patronyymit eli isännimet, ammattinimet, henkilön luonteen tai ulkonäön perusteella annetut lisänimet, kansallisuuden tai heimon nimet sekä asuinpaikan nimistä syntyneet sukunimet.

Ensimmäisen kerran *sukunimi*-termi esiintyi Andreas Kexlerin vuoden 1680 ruu-missaarnassa (Mikkonen & Paikkala 1993: 19). Paikkalan (2004: 57) mukaan varhaisim-massa suomenkielisessä henkilönnimistöä koskevassa tieteellisessä tutkimuksessa, A.V. Forsmanin vuoden 1891 väitöskirjassa, esiintyvät muun muassa termit *sukunimi*, *kokkani-mi*, *liikanimi*, *lisänimi*, *tunnusnimi* ja *perhenimi*. *Sukunimi*-käsitteen Forsman (1894: 89) selittää perinnölliseksi ja suvun yhteyttä osoittavaksi nimeksi, jota koko kansa tai suurin osa kansasta käyttää. Nissilä (1962: 46) erottaa sukunimen ja lisänimen sen perusteella, että sukunimi on periytyvä mutta lisänimi yksilöllinen. Paikkala puolestaan on määritellyt sukunimen ja sukunimeksi luettavan lisänimen seuraavasti:

Sukunimi on sellainen lisänimi, joka kuuluu nimisysteemiin, jossa nimellä on tar-koitus osoittaa nimenkantajan kuuluvan tiettyyn sukuun – – Lisänimi on sukunimi, jos se kuuluu nimisysteemiin, jonka nimien funktioihin sisältyy suvussa periyty-misen osoittaminen siten kuin nimisysteemiä säätelevät normit määrittävät. (Paikkala 2004: 64, 68.)

2.2.1 Sukunimistön ensiaskelet

Määräys aateliston sukunimien käyttöönotosta annettiin Suomessa 1600-luvulla, jolloin aatelissukunimien tärkeimpänä tehtävänä oli ilmaista periytyviä oikeuksia muun muassa maaomaisuuteen, eivätkä nimet aluksi välttämättä olleet pysyviä (Mikkonen & Paikkala 1993: 13). Sukunimellä voitiin osoittaa muulle kansalle statusta, valtaa ja vaurautta sekä erottautua muun muassa rengeistä, piioista ja palvelijoista (Paikkala 2004: 86). Mikkosen ja Paikkalan (1993: 13) mukaan sukunimien käyttö levisi monen muun yhteiskunnallisen muodin mukaisesti aatelistolta papistoon ja porvareille sekä lopulta myös talonpojille. Närhen (1996:65–66) mukaan sukunimien käyttöönotto ei kuitenkaan olisi todennäköistä seurausta aateliston sukunimimääräyksestä. Hänen mukaansa aatelisia oli Suomessa väes-

töön nähden vähän, joten sukunimikäytännön ei voida olettaa siirtyneen aatelistolta muulle kansalle. Tämä on Närhen mukaan perusteltua myös siksi, että talonpoikien tiedetään omanneen sukunimiä jo kauan.

Sukunimien alkuperästä puhuttaessa on syytä kuitenkin pitää erillään Itä-Suomen vanhojen sukunimien ja maan muiden sukunimien syntyminen. Itä-Suomessa käytettiin sukunimiä osoittamaan perinnöllisyys, kun taas Länsi-Suomessa puhuttiin enemmän lisänimistä, jotka perustuivat pääosin talonnimiin ruotsalaisen mallin mukaisesti. Myös verotuksessa on Itä- ja Länsi-Suomessa ollut eroja, jotka ovat voineet heijastua myös sukunimikäytäntöön. Lännessä verotus tapahtui talon ja maa-alan mukaan, kun taas idässä korostui talonpoikakohtainen verotus. Näin ollen sukunimikäytännön leviäminen aatelistolta alempiin yhteiskuntaluokkiin on ollut todennäköistä etenkin Länsi-Suomessa, vaikka Itä-Suomessa aateliston vaikutus olisikin ollut vähäinen. Asiakirjojen merkinnät eivät kuitenkaan kerro koko totuutta sukunimien todellisesta käytöstä. (Mikkonen & Paikkala 1993: 14–17, Paikkala 2004: 467–468.)

Vaikka sukunimeä pidetään yleisesti henkilön identifioijana, sitä on tarvittu myös osoittamaan yksilöiden ja perheiden yhteenkuuluvuus. (Närhi 1996: 65–66.) Myös A.V. Forsman (1894: 134) pitää sukunimien käyttöönoton tärkeimpänä syynä yksilöllistämisen lisäksi niin sanottua harrasta sukumieltä, joka osoitti perheiden ja sukujen yhteenkuuluvuuden. Forsmanin mukaan sukumieli oli usein kuitenkin liian suppea, ja seurauksena läheisetkin perhepiirit saattoivat jäädä vieraiksi, jopa vihollisiksi.

Monet sukunimet ovat lähtöisin tilan-, talon- tai kylännimestä, mutta myös päinvastaista kehitystä on Kiviniemen (2006: 229–230) mukaan usein tapahtunut. Henkilönnimet ovat voineet jäädä elämään paikannimistöön. Kiviniemen mukaan vanhoja henkilönnimipohjaisia kylännimiä ovat esimerkiksi *Ihalainen*, *Nousiainen*, *Viljakkala* ja *Toivakka*. Myös Nissilä (1962: 50–51) mainitsee monia talonnimiä, jotka ovat muuttuneet uuden isännän nimen mukaiseksi. Talon- ja asuinpaikan lisäksi sukunimiä on Suomessa muodostettu ainakin etunimistä, yhteisöistä, säädyistä, ammasteista, ihmisen ulkoisista tai sisäisistä ominaisuuksista sekä luonnon nimistä. Sukunimi saattaa olla myös vierasperäisenä otettu tai vierasperäisestä suomalaistunut. (Nissilä 1962: 46–47.)

2.2.2 Lisänimestä sukunimeksi

Käsitteinä etunimi ja sukunimi ovat nuoria, sillä vielä muutama vuosisata sitten ne olivat suomalaisille tuntemattomia. Virallisten etu- ja sukunimien sijaan ihmisillä oli käytössä

syntymässä saatu nimi ja usein erilaisia lisänimiä. Myöhemmin tästä syntymässä saadusta, yksilöivästä nimestä on alettu käyttää termiä yksilönnimi. Kahden nimen järjestelmässä yksilönnimestä tuli päänimi, jota nykyään kutsutaan etunimeksi. Tarkentavasta lisänimestä kehittyi lopulta nykyinen sukunimi. (Mikkonen & Paikkala 1993: 14.) Kattavaa selvitystä lisänimien kehityksestä sukunimiksi ei kuitenkaan ole Suomessa paljon tutkittu (Paikkala 2004: 36).

Lisänimet ovat kuuluneet henkilönnimistöön jo varhaisista ajoista lähtien. Koska yksilönnimet olivat hyvin yksipuolista kristillisperäistä nimistöä, tarvittiin lisänimiä erottamaan samannimisiä ihmisiä toisistaan (Ainiala ym. 2008: 249). Kiviniemen (1982: 49–50) mukaan vielä 1800-luvun lopulla kaikilla suomalaisilla ei ollut sukunimeä. Lisänimiä muodostettiin esimerkiksi asuinpaikan, luonteen, ammatin tai ulkonäön mukaan (*Ara-Pekka* = asui Arajärvellä, *Nicki Rapareisi*, *Peer Seppä*). Lisänimiä käytettiin usein siitäkin huolimatta, että henkilöllä oli myös sukunimi. Erityisesti epävirallisissa yhteyksissä tutuista ihmisistä puhuttaessa etunimen ja sukunimen yhdistelmä ei tuntunut luontevalta, joten lisänimiä luotiin kulloisenkin tilanteen ja tarpeen mukaan. Lisänimi saatettiin muodostaa myös jo olemassa olevasta sukunimestä tai sen yhteyteen etunimen tilalle (*Loma-Tuokko* = *Tuomas Lomajärvi*, *Itku-Hiltunen*, *Räkä-Kilperi*). Huvittavilta ja ilkeiltäkin kuulostavia nimiä käytettiin asiakirjoissa nykyisen virallisen nimen tavoin 1500-luvulla ja sen jälkeen eli suomen kirjakielen alkuvaiheessa. Vuodelta 1551 asiakirjaan on esimerkiksi painettu *O Karuakijelij* (*Karvakieli*), vuonna 1645 *Anders Palkhomaha* ja kaksi vuotta myöhemmin *Päll Nachkanenä*. (Kiviniemi 1982: 49–50.)

Forsmanin mukaan lisänimet syntyivät ”ivanhaluisessa ympäristössä”. Käytössä loukkaavienkin lisänimien merkitys kuitenkin saattoi neutraalistua.

Kuinka kummallista, jopa ilkeitäkin tuommoiset nimet olivatkaan, niin niistä ei käynyt suurin suuttuminen. – Jokapäiväisen käytännön kautta menettivät ne mieskohtaisen luonteensa, pääsivät yleispäteisiksi ja omistettiin vihdoinkin sielläkin, missä niitä alkujaan ei siedetty. Ivalta siten kärki oli katkennut; se ei enää ivattavaan pystynyt. (Forsman 1894: 96.)

Lisänimien vakiintuminen sukunimiksi alkoi, kun veroluettelot ja muut viralliset asiakirjamerkinnät edellyttivät ihmisiltä jonkinlaista virallista nimeä, joka erotti heidät muista samannimisistä. Kun sukunimiä ei ollut käytössä eikä halventavia lisänimiä aina haluttu kirjata virallisiin yhteyksiin, alkoi patronyyminen lisänimi yleistyä (Kiviniemi 1982: 51).

Malli patronyymeihin otettiin Ruotsista, jossa niiden käyttö oli yleistä ja jonka *-son-*loppuisia patronyymeja oli muutenkin käytössä Suomen länsirannikolla (Blomqvist 1990: 134).

Patronyyminen lisänimi tarkoittaa isän mukaan nimeämistä, kuten *Antinpoika*, *Martinpoika*. Äidin mukaista lisänimeä (*Marjatan tytär*, *Kertun tytär*) sanotaan matronyymiksi, mutta sen käyttö on läpi aikojen ollut patronyymiä huomattavasti harvinaisempaa. Patronyymeiksi kutsutaan myös naisilla esiintyneitä *-tar-*, *-tär-*loppuisia nimiä (*Häkitär* = *Häkikisentytär*). Patronyyminen lisänimi oli helppo myös ruotsalaisille virkamiehille, jolloin suomalainen nimi voitiin kirjata saman mallin mukaan ruotsiksi (*Heikki Matinpoika* < *Henrik Mattsson*). Patronyyminen nimi saattoi kuitenkin olla keinotekoinen, virallisia yhteyksiä varten luotu nimeämistapa, eivätkä vanhat asiakirjat sen vuoksi kerro koko totuutta kansanomaisesta nimenkäytöstä. (Kiviniemi 1982: 51.) Kun 1800-luvun lopulla suurin osa patronyymeista ja matronyymeista väistyi kirkonkirjoista, voidaan varsinaisen sukunimikäytännön katsoa alkaneen Itä-Suomen lisäksi myös Länsi-Suomessa. Tällöin sukunimen tehtäväksi tuli selkeästi osoittaa henkilön kuuluminen sukuun. Sukunimestä tuli myös tietoisesti periytyvä. (Mikkonen & Paikkala 1993: 19.)

Asiakirjoihin merkittiin usein etunimen ja patronyymin lisäksi myös kotipaikka yksilöintiä tarkentamaan (*Hanns Ollson Lusist* 1484). Toisinaan etunimen lisäksi merkittiin pelkkä kotipaikka (*Peer Pulkila*), josta asuinpaikkojen nimet ovat sellaisinaan osittain muodostuneet sukunimiksi. (Kiviniemi 1982: 51.) Lisänimien käyttö on ollut kansanomaista ja saattanut vaihdella suullisessa käytössä. Tapa, jolla lisänimet on merkitty asiakirjoihin, on puolestaan vaikuttanut nykyisten sukunimiemme muotoon. Kansanomaisesti on voitu puhua *Heikkilän Laurista*, jolloin lisänimi on ollut päänimen edellä. Asiakirjoihin merkittiin kuitenkin usein latinan ja ruotsin mallin mukaisesti lisänimi vasta päänimen jälkeen: *Lauri Heikkilä*. (Mikkonen & Paikkala 1993: 16.)

Sukunimien voidaan katsoa syntyneen suurelta osin lisänimistä. Sukunimi oli kuin lisänimi, joka satoi suvun jäsenet yhteen. Lisänimi otettiin joko sellaisenaan sukunimeksi tai sitä muutettiin esimerkiksi johtimen avulla. *Paksupolvi*-lisänimestä on voinut tulla *Polvinen*, *Sianjalasta Jalkanen* ja *Susi-Laurista Lauri Susi* tai *Sutinen*. Myös patronyymien *-poika-*loppuosa on voitu korvata johdoksella. Vanhojen asiakirjojen mukaan osa *-nen-*loppuisista sukunimistä olisikin patronyymisiä, sillä ne vaihtelevat asiakirjoissa rinnakkain *-poika-* ja *-son-*loppuisten nimien kanssa (*Christer Luckanpoika* = *Christer Lukahainen* 1640). (Kiviniemi 1982: 53–54.)

Vakiintuneesta henkilönnimisysteemistä huolimatta lisänimiä käytetään edelleen. Epävirallisia lisänimiä ovat esimerkiksi hellittelynimet, henkilönnimistä lyhennetyt tai muuten muokatut lempinimet ja pilkkanimet. Erilaisia epävirallisia lisänimiä voi olla käytössä kahden ihmisen tai suuremman yhteisön kesken, ja ne voivat olla usein käytettyjä tai vain kerran mainittuja. Lisänimillä on erilaisia tehtäviä, kuten yksilöiminen, asenteiden ilmaiseminen tai yhteisön rooleihin vaikuttaminen. (Ainiala ym. 2008: 249–252.)

2.2.3 Sukunimien suomalaistaminen

Suomi sai maan enemmistön kielenä virallisen kielen aseman ruotsin rinnalla vuonna 1863. Suomalainen kansallisaate näkyi kielessä, kirjallisuudessa ja muissa kulttuurisissa yhteyksissä, ja kansallistunteen rakentamiseen tarvittiin sekä yksilöä että koko kansakuntaa puhuttelevia symboleja. Suomalaisuusaate vaikutti myös sukunimiin, joita 1900-luvun alussa alettiin toden teolla suomalaistaa. Suomalaisesta sukunimestä tehtiin yksi suomalaisuuden symboleista, josta oli aihetta olla ylpeä. (Paikkala 2004: 624.) Ruotsinkielisyydestä irrottautumisen lisäksi nimien suomalaistamista on pidetty myös mahdollisena vastarintana Venäjän hallintoa kohtaan (Paikkala 2004: 503).

Suomen sukunimien historiassa katsotaan suomalaistamisen osana olleen kaksi suurta joukkonimenmuutosta. Ensimmäinen tapahtui J.V. Snellmannin 100-vuotispäivänä 12.5.1906, jolloin noin 19 000 vieraskielistä nimeä muutettiin suomenkielisiksi. Suurin osa näistä vieraskielisistä nimistä oli ruotsalaisia. Muutos koski Närhen mukaan tuolloin noin 100 000 ihmistä, joka oli huomattava osuus Suomen 2,7 miljoonasta asukkaasta. Toinen yhtä laaja joukkonimenmuutto sijoittui Kalevalan 100-vuotispäivän tienoilta vuonna 1935. (Närhi 1996: 50.) Paikkalan (2004: 520–521) mukaan nimenmuuttajien määrä oli suuri, mutta julkisuudessa ilmoitettu määrä 100 000 ihmisen nimenvaihdosta on erityisesti vuoden 1906 kohdalla aikakauden innostuksen lomassa liioiteltu. Vuoden 1935 nimenmuutoksen Paikkala (2004: 525) toteaa olevan lähempänä totuutta, sillä kyseisenä vuonna suomalaistettiin yhteensä 74 064 henkilön nimet ja seuraavana vuonna noin 24 000 henkilön nimet.⁴

Sukunimien suomalaistamisen edelläkävijöinä pidetään kirjailijoita, jotka alkoivat käyttää suomalaisia kirjailijanimiä. Esimerkiksi August Ahlqvist otti käyttöön nimen *Ok-sanen*, Georg Zacharias Forsman nimen *Koskinen* ja Aleksis Stenvall nimen *Kivi*. Suoma-

⁴ Alkuperäinen lähde: Tarasti, Kari 1966: *Suomalaisuuden liitto 1906–1966*. WSOY, Porvoo. S. 77, 80.

laistamiskaudella merkittävää oli se, että sukunimet olivat itse valittuja eivätkä enää ulkopuolisten antamia. Nimet olivat tietoisesti sukunimeksi otettuja, ja ne saattoivat olla sukujen ensimmäisiä periytyviä nimiä. (Mikkonen & Paikkala 1993: 27.)

Sukunimien suomalaistamista edistämään laati E.A. Tunkelo vuonna 1903 esityksen, jonka mukaan uudeksi sukunimeksi olisi otettava suvun entinen tai kotitalon nimi. Jos sellaista ei ollut, oli vieraskielinen nimi suomennettava tai viimeisenä vaihtoehtona otettava kokonaan uusi suomalainen nimi. Yleisiä nimiä ohjattiin välttämään. (Paikkala 2004: 506.) Vuonna 1906 Kotikielen seura laati opasvihkosen, jossa oli noin 4 800 käytössä ollut suomalaista sukunimeä ja uutta nimiehdotusta. Vihkosessa ohjattiin ihmisiä aikaisemman suosituksen tavoin ottamaan sukunimekseen suvun aiempi nimi, kotitalon nimi tai muu suomalainen kotiseudun paikannimi. Annetut nimiehdotukset olivat suositeltuja vasta näiden ehdotelmien jälkeen, sillä suomalaista sukunimistöä haluttiin rikastuttaa ja laajentaa, ja toisaalta myös vanhoja historiallisia sukunimiä haluttiin vaalia. (Närhi 1996, 74.)

Tässä yhteydessä emme kuitenkaan saata olla erityisesti huomauttamatta historiallisen johtumisen tärkeyttä nimien valinnassa. Erittäin suotavaa ja tärkeää olisi näet, että Suomen kansa, mikäli mahdollista, palaisi entiseen kansalliseen sukunimistöönsä. Siis ne henkilöt, joilla on tieto sukunsa entisestä nimestä, uudistakoot ennen kaikkea tämän. Edelleen ne henkilöt, jotka voivat sukutalonsa, sukunsa kehdon tai jonkun muun historiallisen johdon kautta nimensä muodostaa, käyttäkööt mieluummin sitä tapaa. (Suomalaisen Nuijan suomalaistamistoimikunta 1906, Mikkonen & Paikkala 1993: 27.)

Sukunimien suomalaistamista helpottamaan ja nimikantaa rikastuttamaan julkaistiin myös Suomalaisuuden liiton sukunimiopas vuonna 1930. Oppaassa on lähes 120 sivua nimiehdotelmia, jotka eivät tuolloin olleet sukuniminä käytössä kenelläkään. Kiellettyä oli ottaa itselleen sukunimi, joka jo oli käytössä. Sukunimen sai muuttaa 200 markalla, mutta vähävaraisten oli mahdollisuus vaihtaa nimi ilmaiseksi. Oppaassa on myös lueteltu suojatut sukunimet, jotka oli saanut listalle maksamalla 50 markan lisämaksun. (Suomalaisuuden liitto 1930: 7, 128.) Suojaus jäi kuitenkin tehottomaksi, sillä listalla ovat muun muassa nimet *Elo*, *Kyllönen* ja *Valtonen*.

2.3 Sukunimilaki

Ennen vuotta 1920 oli siis sukunimistä annettu virallisia säädöksiä ja suosituksia aateliston ja virkamiesten nimien osalta. Suosituksista huolimatta ennen sukunimilakia muutetut nimet olivat vapaita ja nimenmuuttajan oman tahdon mukaisia. Sukunimilaki astui voimaan Suomessa joulukuussa 1920. (Närhi 1996: 53.) Vasta sukunimilain voimaantulo virallisti sukunimi-käsitteen (Paikkala 2004: 127). Suomen ensimmäinen etunimilaki säädettiin neljännesvuosisata myöhemmin vuonna 1945 (Nimilaki 1991).

Sukunimen muuttaminen ei lain astuttua voimaan ollut täysin yksinkertaista, sillä valittuaan nimen piti Suomalaisuuden liitolta joko tiedustella nimen vapaana olemista tai odottaa jopa useampi kuukausi nimien välipäättöskuulutuksia virallisissa lehdissä. Valittu sukunimi ei saanut olla millään toisella suvulla käytössä. Välipäättöskuulutusten jälkeen seurasi valitusaika, jolloin oli oikeus valittaa, jos joku oli ottamassa jo itsellä käytössä olevan sukunimen. Kun maaherra valitusajan jälkeen hyväksyi uuden sukunimen, piti niimestä uudelleen kuuluttaa lehdissä ja ilmoittaa muutos seurakunnan kirkonkirjoihin. Jos joku vielä tämän jälkeen epäili toisen ottaneen oman jo käytössä olevan sukunimen laittomasti käyttöön, oli nimenhaltijalla oikeus nostaa kanne toimenpiteen kumoamiseksi viisi vuotta sen jälkeen, kun nimi oli kirjattu kirkonkirjoihin. (Suomalaisuuden liitto 1930: 6–7.)

2.3.1 Nimilaki

Nykyinen sukunimilaki on ollut voimassa vuoden 1986 alusta lähtien. Etu- ja sukunimilait yhdistettiin yhteiseksi laiksi vuonna 1991. Nimilain mukaan jokaisella suomalaisella tulee olla sukunimi. Laissa on säädetty muun muassa lapsen sukunimen määräytyminen, avioliiton kautta puolison sukunimen ottaminen sekä sukunimen muuttaminen kokonaan uudeksi. (Nimilaki 1991.)

Nimilain mukaan sukunimi voidaan vaihtaa uudeksi, jos hakijan nykyisestä sukunimestä on koettu olevan haittaa esimerkiksi vierasperäisyyden, yleiskielen merkityksen tai nimen yleisyyden vuoksi. Uusi sukunimi on hyväksyttävä, jos se on aiemmin kuulunut hakijalle itselleen tai hakijan esivanhemmille. Myös muuttuneet olosuhteet tai muut perustellut seikat voivat johtaa sukunimen muuttamisen hyväksymiseen. Uusi sukunimi voidaan myös jättää hyväksymättä. Lain mukaan uusi sukunimi ei saa aiheuttaa haittaa tai olla muuten sopimatonta. Ilman perusteltua syytä sukunimeksi ei voida hyväksyä muodoltaan tai kirjoitustavaltaan suomen kielen vastaista nimeä, sukunimenä erittäin yleistä nimeä eikä

yleisesti etunimenä käytettävää nimeä. (Nimilaki 1991.) Sukunimen voi vaihtaa myös muista nimilaissa määritellyistä perustelluista syistä (ks. Nimilaki 1991).

2.3.2 Naisen sukunimen määräytyminen

Sivistyneistöväimolle on vanhoissa asiakirjoissa tavallisesti merkitty oma sukunimi. Eri-tyisesti aatelistossa naisen omaa sukua haluttiin korostaa sukunimen kautta. 1700-luvulla aateliston, papiston ja porvariston keskuudessa alettiin omaksua eurooppalaista käytäntöä, jossa miehen lisä- tai sukunimestä tuli perheen yhteinen sukunimi. Siihen saakka aatelisen miehen sukunimen käyttäminen oli ollut kiellettyä. Kun nainen velvoitettiin seuraamaan miehensä tilaa ja säätyä, oli sukunimikäytäntö sille jatkoa. Muutos tapahtui hitaasti ja levisi aatelistolta 1800-luvulla kansan keskuuteen. Vielä 1900-luvun vaihteessa osa vaimoista saattoi olla merkittynä asiakirjoihin isänsä nimen mukaan. Merkintätavoissa oli myös vaihtelua eri asiakirjojen välillä. (Paikkala 2004: 559–561.)

A.V. Forsman kirjoittaa naisen sukunimen määräytyneen ”muinaissuomalaisessa yhteiskunnassa” oman suvun mukaan silloin, kun sukunimi ylipäätään oli käytössä.

– – *kun hän miehelleen joutui, nimitettiin häntä etusijassa sen suvun mukaan, mistä oli uuteen kotiinsa otettu. Sukunsa mukaan minin arvo jo muinaisuudessakin lie-
nee mitattu.* (Forsman 1894: 59.)

Forsmanin (1894: 62) mukaan sukunimi oli naiselle ainoa keino vaalia suvun perintömuistoja, sillä yhteiskunnallinen asema ei sitä muuten mahdollistanut. Myös isän nimestä johdettuja *-tar*-päätteisiä sukunimiä oli naisilla käytössä (Forsman 1894: 60).

Lainsäädännössä ei vielä 1900-luvun alussa ollut mainintaa naimisissa olevan naisen sukunimestä. Asia esitettiin laissa säädettäväksi, mutta yksimielisyyteen naisen oikeuksista ja velvollisuuksista ei päästy. Vilkkaasta keskustelusta huolimatta vuoden 1920 suknimilaissa ei määrätty mitään naimisissa olevan naisen sukunimestä. Naisella oli oikeus miehensä sukunimeen, mutta siihen ei velvoitettu. Kuitenkin vuoden 1929 avioliittolaki määräsi naisen kantamaan miehensä sukunimeä sellaisenaan tai omaan tyttönimeensä yhdistettynä. Miehen sukunimen käyttöpakko poistui, kun laki kumottiin 56 vuoden jälkeen vuonna 1985. (Paikkala 2004: 562.)

Nykyinen nimilaki asettaa puoliset tasa-arvoiseen asemaan, jolloin yhteiseksi nimeksi voidaan valita kumman tahansa sukunimi tai luoda täysin uusi nimi. Kumpikin voi myös halutessaan pitää oman sukunimensä. (Nimilaki 1991.)

2.3.3 Lapsen sukunimen määräytyminen

Avioliiton ulkopuolella syntyneitä lapsia pidettiin kauan halpasyntyisinä. Ennen vuotta 1922 aviottomana syntynyt lapsi sai usein äidin sukunimen, mutta myös isän sukunimi oli mahdollinen. Jos sukunimeä ei ollut lainkaan, identifioitiin henkilö patronyymillä (ks. luku 2.2.2). Jos isää ei ollut tiedossa, muodostettiin matronyymi äidin etunimestä, mikä saattoi olla lapselle ja yhteisölle suuri häpeä. Vuonna 1922 säädettiin laki, jonka mukaan avioton lapsi sai äidin sukunimen. Mikäli isä oli tunnustanut lapsen, alettiin lapselle merkitä asiakirjoihin isän sukunimi. (Paikkala 2004: 562–563.)

Nykyisen nimilain mukaan lapsi saa vanhempien yhteisen sukunimen. Jos vanhemmilla on keskenään eri sukunimi, he saavat päättää, kumman sukunimi lapselle annetaan. Mikäli ilmoitusta sukunimestä ei tehdä, lapsi saa äidin sukunimen. Sisaruksille tulee antaa sama sukunimi. (Nimilaki 1991.)

2.4 Sukunimitilastoa

2.4.1 Yleisimmät sukunimet

1970-luvun puolivälissä Suomessa oli erilaisia sukunimiä noin 74 000 (Närhi 1996: 44). Nykyään Suomessa on noin 140 000 erilaista sukunimeä (Ainiala ym. 2008: 245). Määrä on siis lähes kaksinkertaistunut muutamassa vuosikymmenessä kansainvälistymisen ja avioliiton kautta otettavien yhdistelmänimien myötä.

Puhuttaessa sukunimien yleisyydestä täytyy huomioida eri näkökulmia. On eri asia puhua jonkin nimen yleisyydestä muihin sukunimiin nähden ja toisaalta muihin nimenkantajiin verrattuna. Esimerkiksi *-la*, *-lä*-johdos on yleisin käytössä oleva johdos sukunimiä muodostettaessa. Niitä on kaikkiaan noin 21 %, kun *-nen*-johtimella muodostettuja sukunimiä on vain 9 %. Kun taas puhutaan nimenkantajien määrästä, on *-nen*-loppuisen sukunimen kantajia jopa 47 % väestöstä ja *-la*, *-lä*-loppuisia 11 %. (Ainiala ym. 2008: 256–247.)

Väestörekisterikeskuksen (24.6.2013) mukaan kymmenen yleisintä sukunimeä nimenkantajien mukaan ovat järjestyksessä *Korhonen*, *Virtanen*, *Mäkinen*, *Nieminen*, *Mäkelä*, *Hämäläinen*, *Laine*, *Heikkinen*, *Koskinen* ja *Järvinen*. *Korhonen* on nykyisenä nimenä 23 457 ja *Järvinen* 16 985 nimenkantajalla. Tilasto viittaa aiemmin mainittuun *-nen*-loppuisten nimenkantajien valtaan, sillä kymmenestä yleisimmästä sukunimestä jopa kahdeksan loppuu *-nen*-johtimeen. *Korhonen*, *Heikkinen* ja *Hämäläinen* ovat suomalaisten

sukunimien vanhinta kerrostumaa ja kuusi muuta uudempia, 1800-luvun lopun nimimalleja (Ainiala ym. 2008: 247, myös Paikkala 2004). Yksi kymmenestä yleisimmästä sukunimestä on muodostettu *-la*, *-lä*-johtimella (*Mäkelä*) ja yksi edustaa yleisintä sukunimeä olevaa kantasanaa (*Laine*).

2.4.2 Kantasana, yhdyssana ja johdin

Suomalaiset sukunimet voidaan jakaa rakenteensa osalta kolmeen pääryhmään. Näitä ovat kantasanatyyppiset, yhdyssanatyyppiset ja johtimelliset sukunimet. Kantasanatyyppiset sukunimet ovat joko suomen kielen kantasanoja (*Seppä*, *Tammi*) tai muuten yksiosaisia (*Pentti*, *Rasi*). Ryhmään kuuluu myös tietoisesti sukunimiksi otettuja kantasanan omaisia sukunimuudosteita (*Aarto*, *Lairo*). Kantasanatyyppisiä sukunimiä Suomessa on 18 % ja niiden kantajia koko väestöstä 21 %. (Ainiala ym. 2008: 246.)

Yhdyssanatyyppisiä sukunimiä kaikista suomalaisista sukunimistä on 42 %, ja niiden kantajia koko väestöstä on 17 %. Kolmesta pääryhmästä yhdyssanatyyppi on rakenteellisesti yleisin, mutta kantajamäärässä se häviää selkeästi sekä kantasanatyyppille että johtimellisille sukunimille. Suuri osa yhdyssanasukunimistä on alun perin talonnimiä (*Ylätalo*, *Saarikoski*), vanhoja itäsuomalaisia sukunimiä (*Ikäheimo*) tai sukunimiksi luotuja nimiä (*Lehmusvaara*, *Tunturipuro*). Ryhmä sisältää myös paljon ruotsalaisnimien käännöksiä. (Ainiala ym. 2008: 246, esimerkkejä aineistosta.) Ruotsalaisjuurista kertoo myös se, että yhdyssananimet olivat Ruotsissa jo vanhastaan erittäin produktiivisia, ja trendi siirtyi 1800-luvulla myös Suomen länsirannikolle (Blomqvist 1990: 131). Yhdyssananimiä on ruotsista suomennettu paitsi suomalaisiksi yhdyssanoiksi myös kantasanoiksi ja useiksi johdosnimiksi (*Bergroth* > *Kalliala*, *Haartman* > *Hartikka*) (Blomqvist 1990: 133).

Johtimellisen sukunimen kantajia Suomessa on jopa 62 % eli valtaosa väestöstä. Erilaisia johtimellisia sukunimiä on 40 % eli hieman yhdyssanatyyppisiä vähemmän. Yleisimmät sukunimijohtimet kaikista sukunimistä ovat jo mainitut *-la*, *-lä* (21 %) ja *-nen* (9 %). Näiden jälkeen tulevat *-mo*, *-mö* (2,1 %), *-io*, *-iö* (1,8 %), *-ma*, *-mä* (1,7 %) ja *-sto*, *-stö* (1,0 %). Kuten jo luvussa 2.4.1 mainittiin, nimenkantajien osalta *-nen*-loppuisia sukunimiä on 47 %:lla väestöstä ja *-la*, *-lä*-loppuisia 11 % suomalaisista. (Ainiala ym. 2008: 246–247). Johtimien luonteesta ja aikaisemmasta käytöstä kertoo esimerkiksi se, että ennen sukunimikäytännön yleistymistä virallisiin asiakirjoihin saatettiin merkitä talonnimi *-la*-, *-lä*-loppuisena ja asukkaan nimi joko kantasanana ilman suffiksia tai *-nen*-loppuisena (Mikkonen & Paikkala 1993: 22).

2.5 Nimi, mielikuva ja merkitys

2.5.1 Appellatiivit ja propriit

Käsitteellä *nimi* on kaksi keskeistä merkitystä. Se voi koostua yhdestä tai useammasta sanasta, jotka viittaavat tiettyyn henkilöön, olioön, asiaan tai esineeseen. Tällaiset erisnimet eli propriit, kuten *Kimmo Koivisto* tai *Adidas*, yksilöivät nimen viittaamaan tiettyyn tarkoitteeseen. Nimi voi merkitä myös sanaa tai sanojen yhdistelmää, jolla viitataan yleisesti lajinsa edustajiin, kuten mieheen tai koiraan. Tällainen nimi on kielitieteessä appellatiivi eli yleisnimi. Nimistöntutkimuksessa nimestä puhuttaessa tarkoitetaan aina erisnimeä. Yleisnimestä ei puhuta niminä vaan käsitteenä *nimitys*. (Ainiala ym. 2008: 12, esimerkit minun.)

Monilla propreilla on yleiskielessä samanmuotoinen appellatiivinen nimitys. Eri-tyisesti sukunimet sisältävät paljon yleiskielen sanoja, jotka helposti luovat sivumielteitä. Erisnimien ja yleisnimien olennainen ero on se, että erisnimi on yksilöivä ja yleisnimi luokitteleva ilmaus. (Kiviniemi 1982: 11–12). Raja appellatiivin ja proprin välillä ei kuitenkaan aina ole selvä, ja merkitys määräytyykin yleensä vasta kontekstin kautta (Ainiala ym. 2008: 31). Esimerkiksi virke *Satua on aina mukava kuunnella*, voi kontekstista riippuen tarkoittaa joko appellatiivia merkityksessä *satu*, *tarina* tai *Satu*-nimistä naishenkilöä. Kielissä on erilaisia tapoja erottaa propriit ja appellatiivit toisistaan. Esimerkiksi tšekin kielessä ero sukunimen *Vrba* ja samanmuotoisen appellatiivin *vrba* välillä muodostetaan sanan suvun avulla: propri *Vrba* on maskuliini ja appellatiivi *vrba* on feminiini (Harvalík 2005: 17).

Kirjoitetussa tekstissä proprin erottaa useissa kielissä, kuten suomessa ja englannissa, ison alkukirjaimensa avulla. Sjöblomin (2006: 51) mukaan ongelma on kieliteoreettinen, sillä haasteita proprin ja appellatiivin rajasta ei tavallisessa kielenkäyttötilanteessa yleensä ole. Ongelma voi hänen mukaansa tulla esiin oikeinkirjoituksessa, sillä aina ei ole selvää, kirjoitetaanko esimerkiksi *Internet* pienellä vai isolla alkukirjaimella. Coatesin (2005: 5) mielestä ongelma voi kuitenkin esiintyä myös puhutussa tekstissä, jolloin kuulija ei voi tietää puhujan intentiota sanan kirjoitusasusta. Tämän vuoksi puhekontekstissa täytyy huomioida, viitataanko kohteeseen semanttisesti vai onomastisesti. Semanttisella viitauksella Coates tarkoittaa appellatiivia ja onomastisella *propria*, sillä Coatesin (2005: 4) mukaan propreihin ei sisälly semantiikkaa (ks. luku 2.5.3).

Kuten Ainiala ym., myös Harvalík (2005: 18–19) korostaa, että appellatiiveja ja propreja erotettaessa tulee huomioida kielellisen muodon lisäksi erityisesti konteksti ja sanan kommunikatiivinen tehtävä. Jos vain yhtä monesta samanlaisesta objektista kutsutaan tietyllä nimellä ja jos kyseisestä objektista käytetään vain yhtä tiettyä nimeä, on kyseessä propri. Harvalík kuitenkin muistuttaa, että määrittely ei aina ole täysin yksiselitteinen.

Ison Suomen Kieliopin mukaan yksilöivästä erisnimestä voi käytössä tulla yleisnimen kaltainen. Esimerkiksi henkilönnimet voivat vakiintua viittaamaan yleisesti johonkin siihen liittyvään ominaisuuteen, toimintaan tai tekoon: *se oli ihan uuno kans* eli tyhmä, *aika moni oli tehdä häkkiset* eli hyytyä lähtöruutuun. Toisaalta myös joitakin yleisnimiä, kuten *vaimo*, *ukki*, *kauppa* tai *kirkko*, voidaan alkaa käyttää erisnimien tavoin yksilöivästi. (VISK § 597.)

Monen erisnimen vanha appellatiivinen merkitys on saattanut jo muuttua harvinaiseksi tai kadota kielestä. Sana on jäänyt elämään nimenä, vaikka sen alkuperäinen merkitys olisikin jo hävinnyt kielestä. Esimerkiksi Espoon *Nuoksio* on aikaisemmin viitannut pohjoissaamelaiseen, joutsenta tarkoittavaan sanaan *njukča*, ja Suomen monien Pyhäjärvi-en *pyhä* on alkuaan merkinnyt aitausta ja jostakin erotettua aluetta (Ainiala ym. 2008: 122, 130). *Nuoksion* saamelaisetiymologiaa on myös kyseenalaistettu, sillä osa vanhoista kirjoitusasuista viittaa nimen sisältäneen *uo-* tai *ou-* diftongin. Tämä kumoaisi saamelasietymologian, koska saamen *u*:ta ei olisi korvattu suomessa diftongilla. (Paikkala ym. 2007: 296.)

Keskustelu etymologiasta vahvistaa sen, että nykykielessä *Nuoksion* yleiskielistä merkitystä ei enää tunneta. *Nuoksio* on semanttisesti läpinäkymätön nimi. *Pyhäjärvi* puolestaan on esimerkki siitä, kuinka merkitys on saattanut muuttua. Myös *hämäläinen* ja *saamelainen* heimoina ovat joskus viittaneet samaan alkuperäisväestöön (Ainiala ym. 2008: 120).

2.5.2 Denotaatio ja konnotaatio

Kielellisen ilmauksen merkityksessä on kaksi puolta. Denotaatiolla tarkoitetaan ilmauksen viittaussuhdetta sen edustamaan tarkoitteeseen. Konnotaatio puolestaan tarkoittaa muita ilmaukseen liittyviä mielteitä ja assosiaatioita. Se liittyy kaikkeen siihen tietoon, jota olemme keränneet nimen tarkoitteesta. (Ainiala ym. 2008: 34–35.)

Mielikuvat voivat olla joko kiellensisäisiä tai kiellenukkoisia. Kiellensisäiset mielteet liittyvät itse nimeen sellaisenaan, kun taas kiellenukkoisissa konnotaatioissa on kyse ni-

menkantajiin liittyvistä mielikuvista. Kielensisäiset konnotaatiot voivat johtua nimen kirjoitusasusta, yleiskielisestä sisällöstä, äänteistä tai äänteellisesti läheisistä ilmauksista. Kielenulkoisissa konnotaatioissa mielikuvat yhdistyvät johonkin toiseen samannimiseen henkilöön. Tällöin nimeen voivat yhdistyä ihmisen luonne, ulkonäkö tai esimerkiksi sosiaalinen asema. Konnotaatiot ovat useimmiten kielenulkoisia, mikä kertoo ihmisen ja hänen nimensä vahvasta suhteesta. (Kiviniemi 1982: 12–14.)

Mielikuviin liittyy helposti affektiivisia eli tunnepohjaisia merkityksiä ja ennakkoluuloja, mikä voi olla seurausta yksilön subjektiivisista kokemuksista nimenkantajista (Ainiala ym. 2008: 34). Yksilöllisyyden lisäksi mielikuvat voivat olla myös yhteisiä. Äänteelliset ja nimen sisältöön liittyvät konnotaatiot ovat usein saman kieliyhteisön sisällä yhtenevät (Kiviniemi 1982: 14). Esimerkiksi sukunimien osalta *Andersson* ja *Eriksson* yhdistyvät yleensä Suomessa ruotsalaisiin tai ruotsalaisuuteen liittyvään, *Virtanen* nuoresta iästään huolimatta perinteisyyteen ja *Finnilä* nimen sisältämän appellatiivin vuoksi ehkä ikävään ja kiusalliseen yhteyteen. Vaikka suomalaiset tunnistaivatkin yhteisesti jonkin sukunimen vierasperäiseksi, voivat mielipiteet nimestä ja sen assosiaatiosta vaihdella huomattavasti. Vaihtelua voi syntyä myös alueellisesti tai eri ikäryhmien välillä. Mielikuvat ovat sitä yhdenmukaisemmat, mitä suljetummasta ja yhtenäisemmästä yhteisöstä on kyse (Kiviniemi 1982: 15, esimerkit minun.) Osa affektiivisiksi tai asenteellisiksi luokiteltavissa olevista nimistä voi olla jo hyvinkin neutraalistuneita, eikä niihin enää mielletä liittyvän asenteita. Mitä enemmän nimi on käytössä, sitä arkipäiväisemmäksi nimi mielletään. (Ainiala ym. 2008: 158.)

Konnotaatioita syntyy usein myös median kautta. Julkisuuden henkilöiden nimet voivat vaikuttaa mielikuviimme nimistä. Niiden on tutkittu muun muassa vaikuttaneen lapsen etunimenvalintaan (Kiviniemi 1982: 15). Toisaalta julkisuuden henkilöiden vaikutus asenteisiin riippuu aina myös henkilön nimestä, sillä tavanomainen nimi ei välttämättä yhdisty automaattisesti julkisuuteen yhtä vahvasti kuin harvinainen nimi (Ainiala ym. 2008: 243). Esimerkiksi sukunimestä *Virtanen* ei välttämättä ensimmäiseksi tule mieleen kansanedustaja Pertti ”Velto” Virtasta.

Kirjallisuudessa nimien synnyttämiä konnotaatioita on hyödynnetty paljon (ks. myös luku 1.3.2). Ainiala ym. (2008: 338–339) kirjoittaa kaunokirjallisuudessa käytetyistä fiktiivisten henkilöiden nimistä. Valitessaan nimiä henkilöhahmoille kirjailija vaikuttaa esimerkiksi ajankuvaan ja hahmojen luonteenpiirteisiin. Ainiala ym. listaa 11 nimen erilaisia funktioita. Samat funktiot pätevät pitkälti myös kirjallisuuden ulkopuolella. Esimer-

kiksi nimen assosiatiivisen funktion kautta syntyy konnotaatio toisesta henkilöstä, affektiivinen funktio herättää tunnetiloja, ja sosiaalinen funktio heijastaa yhteiskuntaluokkaa. Olennaista on, että identifioiva funktio on vain yksi näistä 11 nimen tehtävästä. Esimerkkinä on alla esitetty Kiviniemen (1982: 19) havainnot Lauri Viidan romaanista *Moreeni*, josta ilmenee kirjailijan nimivalintoja.

Tavallinen väki on Mäkisiä, Toivosia, Haapasia, Salosia – hieman liiankin yksitoikkoisia Tampereen seutua ajatellen – ja kaikilla heillä on aikaansa ja ympäristöönsä sopivat etunimet, joskus myös lisänimet. Herraskaisemman väen edustajat tulevat esiin etunimettöminä ja sukunimiltään poikkeavina: rakennusmestari Jakobsson, johtaja Dahlman, arkkitehti Talvela, opettaja Porras, edustaja Merilä. (Kiviniemi 1982: 19.)

Katkelmasta käy ilmi, kuinka sukunimet voivat heijastaa yksilön sosiaalista asemaa ja vallitsevia luokkaeroja (esim. Ainiala ym. 2008: 18–19). Perinteiset *-nen*-päätteiset nimet luovat konnotaation rahvaasta. Korkeammassa asemassa olevien sukunimet ovat puolestaan tyypillisesti vierasperäisiä tai muuten harvinaisempia.

2.5.3 Nimen semanttinen sisältö

Nimen merkityksistä ja sisällöistä on keskusteltu tutkijoiden taholla paljon. Ainiala (1996: 44, 1997: 16) on vankasti sitä mieltä, että erisnimi ei tarvitse semanttista sisältöä täyttääkseen yksilöinnin tehtävän. Yksilöinti ei edellytä kuvailevaa merkitystä, vaan kohteen voi tarvittaessa yksilöidä myös erilaisten merkityksettömien äänneyhdistelmien tai symboleiden avulla. Ainialan mukaan nimen onnistuneeseen käyttöön riittää siis ainoastaan se seikka, että sekä puhuja että kuulija tietävät nimen tarkoitteen. Kun nimi on annettu, ei sen mahdollinen deskriptiivisyys enää vaikuta nimen käyttöön. Kuvaileva nimi ei myöskään aina kuvaa tarkoitettaan, mikä Ainialan (1996: 44–45) mukaan osoittaa sen, että proprilla on vain denotatiivinen tehtävä.

Ainialan tavoin myös Coates (2005: 6) toteaa, että propreilla ei ole merkitystä. Hänen mukaansa nimen proprinen käyttö tarkoittaa juuri sitä, että kyseisellä sanalla ei ole muuta merkitystä kuin viitata tiettyyn kohteeseen. Propri on hänen mukaansa itsenäinen ja merkityksetön (*senseless*) yksikkö, jonka yhteydessä voidaan puhua vain denotaatiosta, ja vain appellatiiveihin voi kytkeytyä konnotaatioita.

Ainialan mukaan tutkijoihin on eniten vaikuttanut John Stuart Mill⁵, joka jo vuonna 1906 korosti, ettei propriilla ole itsenäistä merkitystä eli konnotaatiota, sillä propri ei välitä mitään tietoa. Koska proprin tehtävänä on yksilöidä tarkoitteensa, sillä on Millin mukaan ainoastaan denotaatio. Osa tutkijoista on kuitenkin ollut sitä mieltä, että propriin sisältyisi konnotaatioita juuri siksi, että sen merkitys on monoreferentiaalinen eli yksiviitteinen. Tutkijat ovat kuitenkin todenneet, ettei proprin merkitys voi koskaan olla täysin verrattavissa appellatiivin merkitykseen. (Ainiala 1997: 17.)

Myös Sjöblomin (2006: 74) mukaan proprilla ei ole appellatiivin kaltaista luokittelevaa merkitystä. Nimen fonologinen muoto ja käytön yhteydessä saatu pragmaattinen tieto kuitenkin antavat myös proprille semanttisia aineksia. Sjöblom (2006: 63) esittää proprin merkityksen kognitiivisen kielentutkimuksen kautta niin, että proprin merkitys on ensyklopedista tietoa: sanojen merkitykset rakentuvat mielessämme jokaisen käyttökerran yhteydessä. Sjöblom (2006: 56) myös muistuttaa, ettei appellatiivillakaan ole merkitystä ilman kontekstia. Esimerkkeinä hän mainitsee oudot vieraskieliset sanat, jotka saavat merkityksen vasta, kun ymmärtää niiden kontekstin.

Useat tutkijat pitävät erisnimiä aitoina kielen sanoina, jotka ovat aina jollakin tavalla merkityksellisiä. Klassinen määritelmä kielellisestä merkistä sisällyttää siihen samanaikaisesti äännteistä koostuvan ilmauksen eli muodon, mentaalisen sisällön eli merkityksen sekä kielenulkoisen vastineen eli referentin. Näin ollen myös erisnimillä on aivoissa oltava jokin merkitys, vaikka sitä ei yleisnimien tavoin voitaisikaan kuvata. Nimen merkityksestä puhuttaessa tarkoitetaan usein nimen appellatiivin sanakirjamerkitystä. (Ainiala ym. 2008: 33–34.)

Nissilän (1962: 39) mukaan nimi ei ole mikään mielivaltainen äänneryhmä, vaan sillä on tai on ollut jokin tietty merkitys. Tämä merkitys on tosin voinut aikojen kuluessa unohtua. Nissilän mukaan sekä henkilöitä että paikkoja nimettäessä on käytetty joko tietoisesti tai tiedostamatta monenlaisia merkitykseen liittyviä periaatteita. Hän muistuttaa, että useimmat erisnimet ovat yleensä syntyneet yleisnimistä eli appellatiiveista.

Kiviniemi (1982: 12) puhuu nimen informaattiosisällöstä. Jos merkitys hänen mukaansa käsitetään sanan informaattiosisällöksi, on nimilläkin merkitys. Proprin merkitys pohjautuu Kiviniemen mukaan aina nimeen liittyviin sivumielteisiin ja esimerkiksi tuntemiimme henkilöihin. Esimerkiksi propri *Ritva* ja *Suvi* ovat eri sanoja kuin appellatiivit

⁵ Mill, John Stuart 1906: *A system of logic: ratiocinative and inductive*. New impression. Longmans, Green & co., London.

ritva ja *suvi*, sillä niillä ei muodosta huolimatta ole yhteistä merkitystä. Kiviniemen mukaan propreilla ei kuitenkaan koskaan ole täysin samanlaista merkitystä kuin appellatiiveilla.

Nimen semanttinen sisältö, tai Kiviniemen termi informaatioisisältö, käsittää osakseen myös nimistä syntyvät mielikuvat ja uskomukset, jotka saattavat vaikuttaa nimenkantajan elämänlaatuun vahvasti. Eräiden amerikkalaisten psykologien mukaan hyvin epätavallisuutta ja kiusallisuutta tuntuva etunimen omaavat olisivat alttiimpia sielullisille häiriöille ja helpommin kielteisesti poikkeavaan käyttäytymiseen taipuvia kuin muut (Kiviniemi 1982: 21). Joissakin kulttuureissa lapsille puolestaan saatetaan tarkoituksella antaa halventavia tai muulla tavoin sisällöltään negatiivisia nimiä, jotta pahat henget eivät kiinnostuisi lapsesta ja aiheuttaisi tämän kuolemaa (Ainiala ym. 2008: 167).

Uskomukset ovat olleet osa myös suomalaista henkilönnimistöä. Aiemmin Suomessa nimettömän lapsen uskottiin olevan suojaaton pahoja voimia vastaan (Kiviniemi 2006: 13). Esihistoriallisella ajalla henkilönnimistössä oli paljon toivenimiä, jotka viittasivat siihen, millaisen nimenkantajan toivottiin olevan (yksilönnimet *Sankari*, *Laulaja*, *Ampuja*). Yhteisön yksilöille antamiin nimiin vaikuttivat paljolti ajan uskonnollinen henki ja suojeluspyhimyksen mukaan nimeäminen. Osasta kehittyi myöhemmin myös sukunimiä. Yksilönnimiin liitetyt lisänimet puolestaan eivät yleensä perustuneet toiveisiin vaan kuvasivat nimenkantajaa todellisuuden mukaisesti. (Nissilä 1962: 45–46.)

3 SUKUNIMIEN MIELLYTTÄVYYS

Kyselylomakkeen toinen osio taustatietojen jälkeen käsittelee sukunimistä syntyviä mielikuvia sekä niiden miellyttävyyttä ja epämiellyttävyyttä. Ensimmäisessä ja toisessa kyselylomakkeen kohdassa selvitettiin informantin viisi miellyttävintä ja viisi epämiellyttävintä sukunimeä. Kolmannessa kysymyksessä pyydettiin yleisesti pohtimaan, mitkä tekijät vastaajan mielestä yleisesti vaikuttavat mielipiteisiin sukunimistä. Neljännessä kysymyksessä selvitettiin, millaisia hyötyjä ja haittoja informantit sukunimiin liittävät.

3.1 Miellyttävimmät nimet

Kyselylomakkeen ensimmäisessä kohdassa informantteja pyydettiin valitsemaan 28 sukunimen listalta viisi miellyttävintä sukunimeä ja laittamaan ne järjestykseen niin, että numero 1 on kaikista nimistä miellyttävin, numero 2 toiseksi miellyttävin ja niin edelleen. Informantteja pyydettiin myös perustelemaan valintansa.

3.1.1 Opiskelijat

Opiskelijavastauksia on aineistossa yhteensä 54. Opiskelijoiden keskuudessa kaikista sukunimistä miellyttävimmäksi nimeksi nousi *Elo*, joka esiintyi viiden miellyttävimmän nimen listauksessa yhteensä 27 kertaa (ks. taulukko 1). Kymmenen miellyttävintä sukunimeä opiskelijoiden vastauksissa olivat *Elo* (27), *Aaltonen* (26), *Hiidenheimo* (26), *Tunturipuro* (25), *Karhunkoski* (23), *Yrttiaho* (22), *Kortekorpi* (21), *Nieminen* (16), *Eriksson* (14) ja *Ylätaalo* (13). Viiden miellyttävimmän nimen joukkoon ei kertaakaan valittu nimiä *Tukiainen*, *Hinkkanen*, *Jortikka*, *Nännimäinen* ja *Suoyrjö*.

Vaikka *Elo* valittiin viiden miellyttävimmän nimen joukkoon useammin kuin mikään muu nimi, se listattiin ensimmäiselle sijalle vain neljässä opiskelijavastauksessa (ks. taulukko 2). Suosituimmaksi nimeksi nousi tämän listauksen mukaan *Aaltonen*, jonka kaikista miellyttävimmäksi nimeksi listasi jopa 14 vastaajaa. Ensimmäisten sijojen mukaan kymmenen suosituinta nimeä järjestyksessä olivat *Aaltonen* (14), *Tunturipuro* (11), *Kortekorpi* (6), *Elo* (4), *Yrttiaho* (4), *Karhunkoski* (3), *Hiidenheimo* (3), *Nieminen* (1),

Ihanamäki (1) ja *Mursu* (1). Koska *Erikssonia* ei valittu kaikista miellyttävimmäksi nimeksi kertaakaan, se putosi tältä listalta kokonaan pois. Yhdeksänneksi ja kymmenenneksi nousivat *Ihanamäki* ja *Mursu*, jotka yhteislukumäärän perusteella olivat sijoilla 12 ja 13. Huomattavaa on *Hiidenheimon* sijoittuminen ensimmäisen sijan perusteella. Yhteislukumäärältään *Hiidenheimo* sai yhtä paljon sijoituksia viiden miellyttävimmän nimen joukkoon kuin *Aaltonen* (26). Ensimmäiselle sijalle *Hiidenheimo* valittiin kuitenkin vain kolme kertaa, kun *Aaltonen* valittiin miellyttävimmäksi nimeksi jopa 14 kertaa. 12 eli lähes puolet kaikista 28 sukunimestä jäi opiskelijoiden vastauksissa kokonaan ilman ensimmäistä sijaa. Pois lukien *Erikssonin* ja *Ylätalon* vaihtumisen *Ihanamäkeen* ja *Mursuun* muut kahdeksan kärkinimeä olivat samat kummallakin opiskelijoiden listalla.

Taulukko 1. *Miellyttävimmät nimet yhteislukumäärän perusteella opiskelijoiden mukaan.*⁶

		1.	2.	3.	4.	5.	Yht.
1.	Elo	4	4	9	3	7	27
2.	Aaltonen	14	6	3	1	2	26
3.	Hiidenheimo	3	2	10	6	5	26
4.	Tunturipuro	11	6		5	3	25
5.	Karhunkoski	3	8	3	4	5	23
6.	Yrttiaho	4	4	7	3	4	22
7.	Kortekorpi	6	2	4	8	1	21
8.	Nieminen	1	4	4	3	4	16
9.	Eriksson		1	6	4	3	14
10.	Ylätalo	1	2	2	1	7	13
11.	Hämäläinen	1	1		2	5	9
12.	Ihanamäki	1	4	1	1	1	8
13.	Mursu	1	3		1	2	7
14.	Niinistö		1	1	4	1	7
15.	Hauska	1	1	1	1	1	5
16.	Auloste	1			3	1	5
17.	Hagert	1	2	1			4
18.	Bährend	1	2		1		4
19.	Pigg		1	1			2
20.	von Sjöberg			1	1		2
21.	Raasu				2		2
22.	Äijälä					1	1
23.	Mustakallio-Javanainen					1	1
	Tukiainen						0
	Hinkkanen						0
	Jortikka						0
	Nännimäinen						0
	Suoyrjö						0

⁶ Taulukossa 1 on esitetty järjestys sen yhteislukumäärän perusteella, kuinka monta kertaa sukunimi on sijoitettu viiden miellyttävimmän nimen joukkoon. Taulukossa 2 on järjestys ensimmäisen sijan perusteella. Jos lukumäärä on eri sukunimien osalta sama, on järjestys määritetty muiden sijoitusten perusteella toisesta sijasta alkaen.

Taulukko 2. *Miellyttävimmät nimet ensimmäisen sijan perusteella opiskelijoiden mukaan.*

		1.	2.	3.	4.	5.	Yht.
1.	Aaltonen	14	6	3	1	2	26
2.	Tunturipuro	11	6		5	3	25
3.	Kortekorpi	6	2	4	8	1	21
4.	Elo	4	4	9	3	7	27
5.	Yrttiaho	4	4	7	3	4	22
6.	Karhunkoski	3	8	3	4	5	24
7.	Hiidenheimo	3	2	10	6	5	26
8.	Nieminen	1	4	4	3	4	16
9.	Ihanamäki	1	4	1	1	1	8
10.	Mursu	1	3		1	2	7
11.	Ylätalo	1	2	2	1	7	13
12.	Hagert	1	2	1			4
13.	Bährend	1	2		1		4
14.	Hauska	1	1	1	1	1	5
15.	Hämäläinen	1	1		2	5	9
16.	Auloste	1			3	1	5
17.	Eriksson		1	6	4	3	14
18.	Niinistö		1	1	4	1	7
19.	Pigg		1	1			2
20.	von Sjöberg			1	1		2
21.	Raasu				2		2
22.	Äijälä					1	1
23.	Mustakallio-Javanainen					1	1
	Tukiainen						0
	Hinkkanen						0
	Jortikka						0
	Nännimäinen						0
	Suoyrjö						0

3.1.2 Eläkeläiset

Eläkeläisten vastauksissa kymmenen miellyttävintä nimeä olivat *Elo* (34), *Aaltonen* (28), *Niinistö* (23), *Yrttiaho* (22), *Tunturipuro* (17), *Ylätalo* (17), *Hiidenheimo* (15), *Eriksson* (14), *Kortekorpi* (11) ja *Tukiainen* (11) (ks. taulukko 3). Vain *Mustakallio-Javanainen* ja *Nännimäinen* eivät tulleet yhdessäkään vastauksessa valituiksi viiden miellyttävimmän nimen joukkoon. Koska opiskelijoilla kokonaan ilman valintaa jäi jopa viisi sukunimeä,

olivat eläkeläiset tulosten perusteella opiskelijoita hieman suopeampia erilaisia sukunimiä kohtaan.

Taulukossa 4 on kuvattu järjestykseen eläkeläisten ensimmäiselle sijalle eli kaikista suosituimmaksi sijoitetut nimet. Tässäkin listauksessa *Elo* ylsi ensimmäiselle paikalle, sillä se valittiin kaikista nimistä miellyttävimmäksi 14 kertaa. Myös *Aaltonen* piti saman sijoituksen kummassakin taulukossa, ja se sijoitettiin 11 kertaa ensimmäiselle sijalle. Tämän jälkeen vastaukset jakautuvat selkeästi laajemmalle alueelle. *Yrttiaho* ja *Tunturipuro* valittiin neljä kertaa kaikista nimistä miellyttävimmäksi ja *Hiidenheimo* ja *Niinistö* kolme kertaa. Kaksi kertaa ensimmäiselle sijalle listattiin sukunimet *Eriksson*, *Kortekorpi*, *Ihanamäki*, *Hämäläinen* ja *Pigg*.

Eläkeläisten taulukoissa kahdeksan sukunimeä säilytti paikkansa kummankin listauksen kärkikymmenikössä. Koska *Ylätaloa* ja *Tukiaista* ei listattu kertaakaan kaikista miellyttävimmäksi nimeksi, niiden sijoitukset laskivat ensimmäisten sijojen vertailussa. Niiden tilalle nousivat *Ihanamäki* ja *Hämäläinen*. Opiskelijoiden tavoin myös eläkeläisillä jäi 12 nimeä täysin ilman ensimmäistä sijaa.

Taulukko 3. *Miellyttävimmät nimet yhteislukumäärän perusteella eläkeläisten mukaan.*

		1.	2.	3.	4.	5.	Yht.
1.	Elo	14	9	5	2	4	34
2.	Aaltonen	11	5	3	6	3	28
3.	Niinistö	3	6	5	3	6	23
4.	Yrttiaho	4	7	4	5	2	22
5.	Tunturipuro	4	5	4	2	2	17
6.	Ylätalo		3	4	6	4	17
7.	Hiidenheimo	3	2	7	3		15
8.	Eriksson	2	1	2	1	3	14
9.	Kortekorpi	2	2	1	3	3	11
10.	Tukiainen		1	1	4	5	11
11.	Ihanamäki	2	2	2	2	2	10
12.	Karhunkoski	1	4	1	3	1	10
13.	Nieminen	1	1	1	4	2	9
14.	Auloste			2	2	3	7
15.	Hämäläinen	2	1	1		2	6
16.	Hauska	1		3	2		6
17.	Äijälä		2	2		1	5
18.	Jortikka		1	1	1	2	5
19.	Suoyrjö			1	3		4
20.	von Sjöberg	1	1	1			3
21.	Pigg	2				1	3
22.	Mursu			2		1	3
23.	Hinkkanen				1	2	3
24.	Hagert	1				1	2
25.	Bährend					1	1
25.	Raasu					1	1
	Mustakallio-Javanainen						0
	Nännimäinen						0

Taulukko 4. *Miellyttävimmät nimet ensimmäisen sijan perusteella eläkeläisten mukaan.*

		1.	2.	3.	4.	5.	Yht.
1.	Elo	14	9	5	2	4	34
2.	Aaltonen	11	5	3	6	3	28
3.	Yrttiaho	4	7	4	5	2	22
4.	Tunturipuro	4	5	4	2	2	17
5.	Hiidenheimo	3	2	7	3		15
6.	Niinistö	3	6	5	3	6	23
7.	Ihanamäki	2	2	2	2	2	10
8.	Kortekorpi	2	2	1	3	3	11
9.	Eriksson	2	1	2	1	3	9
10.	Hämäläinen	2	1	1		2	6
11.	Pigg	2				1	3
12.	Karhunkoski	1	4	1	3	1	10
13.	Nieminen	1	1	1	4	2	9
14.	von Sjöberg	1	1	1			3
15.	Hauska	1		3	2		6
16.	Hagert	1				1	2
17.	Ylätalo		3	4	6	4	17
18.	Äijälä		2	2		1	5
19.	Tukiainen		1	1	4	5	11
20.	Jortikka		1	1	1	2	5
21.	Auloste			2	2	3	7
22.	Mursu			2		1	3
23.	Suoyrjö			1	3		4
24.	Hinkkanen				1	2	3
25.	Bährend					1	1
25.	Raasu					1	1
	Mustakallio-Javanainen						0
	Nännimäinen						0

3.1.3 Vastausten perustelut ja informanttiryhmien vertailu

Kun opiskelijoiden ja eläkeläisten vastauksia verrataan keskenään, on tuloksista havaittavissa sekä yhtäläisyyksiä että eroavuuksia. Kummankin informanttiryhmän kaksi miellyttävintä sukunimeä ovat tulosten perusteella *Elo* ja *Aaltonen*. *Elo* sai jopa seitsemän ääntä enemmän eläkeläisiltä kuin opiskelijoilta. Eläkeläisten vastauksista onkin huomattavissa äänten keskittyminen pääasiassa neljään miellyttävimpään nimeen (*Elo*, *Aaltonen*, *Niinis-*

tö, *Yrttiaho*), sillä vain kyseiset neljä sukunimeä valittiin viiden miellyttävimmän nimen joukkoon yli 20 kertaa. Opiskelijoilla kärkinimien miellyttävyys jakautuu tasaisemmin, sillä yli 20 ääntä opiskelijainformanttien vastauksissa sai jopa seitsemän sukunimeä (*Elo, Aaltonen, Hiidenheimo, Tunturipuro, Karhunkoski, Yrttiaho, Kortekorpi*). Kärkinimien jälkeen jakautuminen vaihtuukin ryhmien kesken päinvastaiseksi. 10–20 kertaa viiden miellyttävimmän nimen joukkoon eläkeläiset ovat sijoittaneet kahdeksan sukunimeä, kun opiskelijoilla saman verran ääniä on saanut vain kolme nimeä. Eläkeläisillä on siis selkeästi suosikkinit, mutta muiden sukunimien suosio on tasaisempaa. Tästä kertoo myös se, että 28 sukunimestä vain kahta ei kukaan eläkeläisinformantti sijoittanut miellyttävimpien nimien joukkoon.

Merkittävä ero informanttiryhmien vastauksissa on sukunimen *Niinistö* sijoittuminen. Eläkeläisillä *Niinistö* on kolmanneksi miellyttävin nimi, joka on valittu viiden miellyttävimmän nimen joukkoon 23 kertaa. Opiskelijoilla puolestaan *Niinistö* sijoittuu seitsemällä äänellä vasta sijalle 14. Yksi mahdollinen syy eroon on informanttien mielipiteet presidentti Sauli Niinistöstä (ks. luku 4 *Niinistö*). Myös nimellä *Karhunkoski* on selkeä, lähes yhtä merkittävä ero informanttiryhmien vastauksissa. Opiskelijoiden tuloksissa *Karhunkoski* yltää neljänneksi sijoituttuaan jopa 23 kertaa viiden miellyttävimmän nimen joukkoon. Eläkeläisten listauksessa *Karhunkoski* on kymmenellä äänellä vasta sijalla 14. Tutkimus ei kuitenkaan tarjoa tämän tuloksen eroavaisuudelle perusteluita.

Yleisimmiksi perusteluiksi sekä opiskelijoiden että eläkeläisten vastauksissa kirjoitettiin suomalaisuus⁷, luontoon viittaavuus sekä nimen selkeys ja helppous. Helppoudella tarkoitettiin muun muassa nimen äänne- ja kirjoitusasua ja sitä, että nimen kirjoittaminen ja lausuminen sujuvat ongelmitta. Toisaalta äänneasulla viitattiin myös siihen, että nimi kuulostaa kauniilta⁸ vokaaliharmonian (*Aaltonen*) tai alkusoinnun (*Kortekorpi, Karhunkoski*) osalta. Yleisesti pidettiin siitä, että nimet *sopivat suuhun*. Tämä ominaisuus on vahvasti yhteydessä nimen suomalaisuuteen. Erityisesti eläkeläiset korostivat suomalaisuuden tärkeyttä. Nimien pituutta kommentoitiin jonkin verran. *Mustakallio-Javanainen* koettiin pituutensa vuoksi hankalaksi ja epäkäytännölliseksi, mutta muuten vastauksissa

⁷ Miira Elkki tutki pro gradu -tutkielmassaan suomalaisiksi miellettyjä etunimiä. Elkin (2013: 61) mukaan informantit mielsivät suomalaisiksi nimiksi myös joitakin vierasperäisiä nimiä, joiden ulkoasu ja ääntämys ovat myöhemmin suomalaistuneet.

⁸ Kursivoidut tekstit ovat lainauksia informanttien vastauksista.

puolustettiin sekä lyhyitä että pitkiä nimiä. Moni eläkeläinen koki lyhyiden nimien jäävän helpommin mieleen. Yhdyssanat mainittiin miellyttäväksi muutamissa vastauksissa.

Nimien yleisyys jakoi mielipiteitä jonkin verran, sillä osa listasi yleiset nimet *tu-
tuiksi ja turvallisiksi*, kun taas toisten mielestä nimi ei saanut olla liian yleinen. Eläkeläiset suosivat mieluummin yleisiä ja perinteisiä sukunimiä. Yleinen linja erityisesti opiskelijoi-
den keskuudessa tuntui olevan sellainen, jossa nimet *eivät ole liian aatelia muttei liian
arkisiakaan*. Kun eläkeläisillä oli lähes yhteneväinen kanta perinteisten nimien osalta, löy-
tyi opiskelijoista laajempi kirjo sekä yleisten ja tavanomaisten että vierasperäisten ja eri-
koisten nimien kannattajia. Ruotsalaisperäisissä nimissä todettiin yhden opiskelijavastaa-
jan mukaan olevan *älykkyyden ja hyvinvoinnin tuntu*. Paikkalan (2004: 472) mukaan 1900-
luvulle tultaessa muiden kuin suomalaisten nimien käyttö Suomessa liittyi ylempiin sää-
tyihin tai pyrkimykseen erottautua tavallisesta kansasta.

Samannimisten nimenkantajien vaikutus sukunimen miellyttävyyteen mainittiin muutamassa vastauksessa kummassakin informanttiryhmässä. Omassa suvussa kulkenut nimi koettiin erityisesti eläkeläisvastauksissa miellyttäväksi. Myös muut tutut ja positiivi-
sia ajatuksia herättävät henkilöt saattoivat leimata nimen miellyttäväksi.

Nimen appellatiivinen merkitys oli kummankin informanttiryhmän perusteluissa suuressa roolissa. Muodollisia seikkoja tärkeämpänä pidettiin nimestä syntyviä mieliku-
via, jotka positiivisen kuvan luodessaan leimaavat myös nimen positiiviseksi. Jo aiemmin mainitun luontoon viittaavuuden ja muiden positiivisten asioiden merkitysyhteyksien ko-
ettiin tuovan nimeen kauneutta. Semanttisesti läpinäkyvät nimet etenkin eläkeläisten osalta koettiin selkeiksi ja helposti muistettaviksi. Muita perusteluita miellyttävälle nimille olivat muun muassa runollisuus, kauneus, viihdyttävyyys, erikoisuus, yleisyys, persoonallisuus, aakkosten alku, vanhahtavuus sekä sopivuus etunimeen.

Monen muun kulttuurin tavoin myös Suomessa vallitsee henkilönnimisysteemeissä usein niin sanottu viskurilaki. Sen mukaan raskain leksikaalinen aines pyrkii sijoittumaan kevyempien kielenainesten jälkeen. Viskurilaki näkyy erityisesti etunimien kohdalla, sillä jälkimmäisessä etunimessä on usein ensimmäistä nimeä enemmän tavuja (*Matti Johannes*
vs. Johannes Matti). (Kiviniemi 2006: 109.) Viskurilaki ei ole yhtä ilmeinen etu- ja su-
kunimien kesken, mutta aineistosta nousi myös kaksi viittausta viskurilain tuomaan miel-
lyttävyyteen. Kaksi opiskelijavastaaajaa mainitsi, että etunimen kaksitavuisuuden vuoksi
heidän mielestään miellyttävässä sukunimessä täytyy olla vähintään kolme tavua. Näiden informanttien kaikissa viidessä miellyttävimmässä nimessä oli 3–4 tavua.

3.2 Epämiellyttävimmät nimet

Kyselylomakkeen toisessa kohdassa informantteja pyydettiin valitsemaan listalta 28 sukunimen joukosta viisi heidän mielestään epämiellyttävintä nimeä ja laittamaan ne järjestykseen siten, että numero 1 on kaikista nimistä epämiellyttävin. Informantteja pyydettiin myös perustelemaan valintansa.

3.2.1 Opiskelijat

Opiskelijoiden mielestä kaikista nimistä epämiellyttävin oli *Nännimäinen*, joka listattiin viiden epämiellyttävimmän nimen joukkoon 47 kertaa (ks. taulukko 5). Epämiellyttävimmät nimet opiskelijavastauksissa olivat *Nännimäinen* (47), *Suoyrjö* (34), *Jortikka* (27), *Mursu* (19), *Raasu* (18), *Pigg* (18), *Tukiainen* (15), *Auloste* (13), *Mustakallio-Javanainen* (12), *Hinkkanen* (11) ja *Äijälä* (11). Sen sijaan *Eriksson*, *Tunturipuro*, *Yrttiaho*, *Karhunkoski* ja *Hiidenheimo* eivät esiintyneet kertaakaan viiden epämiellyttävimmän nimen joukossa. Miellyttävimmäksi nimeksi valittu *Elo* oli viiden epämiellyttävimmän nimen joukossa kolme kertaa ja toiseksi miellyttävin *Aaltonen* kerran.

Kun listattiin kymmenen eniten ensimmäisiä sijoja saanutta epämiellyttävintä nimeä, pysyi kolmen kärki samana (ks. taulukko 6). *Nännimäinen* valittiin kaikista epämiellyttävimmäksi nimeksi 22 kertaa, *Suoyrjö* 9 kertaa ja *Jortikka* 6 kertaa. Tämän jälkeen valinnat jakautuivat laajemmin. *Von Sjöberg* sijoitettiin ensimmäiselle sijalle kolme kertaa. *Raasu*, *Pigg*, *Mustakallio-Javanainen* ja *Hinkkanen* listattiin kukin kaksi kertaa kaikista epämiellyttävimmäksi nimeksi. *Tukiainen*, *Mursu*, *Auloste*, *Bährend*, *Hagert* ja *Niinistö* listattiin kaikki kerran ensimmäiselle sijalle epämiellyttävimmissä nimissä. Yhteensä 14 nimeä eli puolet kaikista aineiston nimistä jäi kokonaan listaamatta kaikista epämiellyttävimmäksi nimeksi.

Kun taulukoita 5 ja 6 vertaa keskenään, on havaittavissa, että *Nännimäinen*, *Suoyrjö* ja *Jortikka* ovat kummankin listan kärjessä. Tämän jälkeen mielipiteet jakautuvat tasaisemmin, eikä aineiston määrä riitä erittelemään nimiä laajemmin.

Taulukko 5. *Epämiellyttävimmät nimet yhteislukumäärän perusteella opiskelijoiden mukaan.*

		1.	2.	3.	4.	5.	Yht.
1.	Nännimäinen	22	9	9	3	4	47
2.	Suoyrjö	9	9	2	9	5	34
3.	Jortikka	6	10	6	5		27
4.	Mursu	1	4	5	3	6	19
5.	Raasu	2	3	7	3	3	18
6.	Pigg	2	1	6	4	5	18
7.	Tukiainen	1	6		2	6	15
8.	Auloste	1	3	5	4		13
9.	Mustakallio-Javanainen	2	1	2	2	5	12
10.	Hinkkanen	2		3	4	2	11
11.	Äijälä		2	1	2	6	11
12.	von Sjöberg	3	1		2	4	10
13.	Bährend	1	2	2	3		8
14.	Hauska		1		4	3	8
15.	Hagert	1	1	2	1		5
16.	Elo		1	1	1		3
17.	Ihanamäki			2		1	3
18.	Hämäläinen				1	2	3
19.	Niinistö	1					1
20.	Kortekorpi			1			1
21.	Nieminen				1		1
22.	Aaltonen					1	1
22.	Ylätaalo					1	1
	Eriksson						0
	Tunturipuro						0
	Yrttiaho						0
	Karhunkoski						0
	Hiidenheimo						0

Taulukko 6. *Epämiellyttävimmät nimet ensimmäisen sijan perusteella opiskelijoiden mukaan.*

		1.	2.	3.	4.	5.	Yht.
1.	Nännimäinen	22	9	9	3	4	47
2.	Suoyrjö	9	9	2	9	5	34
3.	Jortikka	6	10	6	5		27
4.	von Sjöberg	3	1		2	4	10
5.	Raasu	2	3	7	3	3	18
6.	Pigg	2	1	6	4	5	18
7.	Mustakallio-Javanainen	2	1	2	2	5	12
8.	Hinkkanen	2		3	4	2	11
9.	Tukiainen	1	6	0	2	6	15
10.	Mursu	1	4	5	3	6	19
11.	Auloste	1	3	5	4		13
12.	Bährend	1	2	2	3		8
13.	Hagert	1	1	2	1		5
14.	Niinistö	1					1
15.	Äijälä		2	1	2	6	11
16.	Elo		1	1	1		3
17.	Hauska		1		4	3	8
18.	Ihanamäki			2		1	3
19.	Kortekorpi			1			3
20.	Hämäläinen				1	2	1
21.	Nieminen				1		1
22.	Aaltonen					1	1
22.	Ylätalo					1	1
	Eriksson						0
	Tunturipuro						0
	Yrttiaho						0
	Karhunkoski						0
	Hiidenheimo						0

Opiskelijoiden miellyttävien ja epämiellyttävien nimien taulukot 1 ja 5 ovat keskenään lähes yhdenmukaiset. Miellyttävimpien nimien listauksessa olevia sukunimiä sijoilla 3–6 ei nimetty kertaakaan epämiellyttäväksi nimeksi. Myös yhdeksänneksi miellyttävin *Eriksson* jäi kokonaan sijoittumatta viiden epämiellyttävimmän nimen joukkoon. Kymmenen miellyttävintä nimeä sijoitettiin pääasiassa vain kerran tai ei lainkaan epämiellyttäväksi

nimeksi. Poikkeuksen tekee kaikista miellyttävin nimi *Elo*, joka valittiin epämiellyttäväksi kolme kertaa.

Epämiellyttävien nimien kärkikolmikko (ks. taulukko 5) opiskelijoilla jäi kokonaan ilman sijoitusta miellyttävien nimien joukkoon. Täysin ilman miellyttävyyttä jäivät myös *Tukiainen* ja *Hinkkanen*, jotka sijoituivat epämiellyttävimpien nimien listauksessa vasta sijoille seitsemän ja kymmenen. Mielenkiintoista on nimen *Mursu* sijoittuminen. Neljänneksi epämiellyttävimmäksi nimeksi valittu *Mursu* sijoittui kuitenkin miellyttävimpien nimien listauksessa sijalle 13 eli korkeammalle kuin epämiellyttävyyden mukaan voisi päätellä.

3.2.2 Eläkeläiset

Eläkeläisten vastauksissa epämiellyttävimmäksi nimeksi nousi opiskelijoiden tapaan *Nännimäinen*, joka listattiin viiden epämiellyttävimmän nimen joukkoon 33 kertaa (ks. taulukko 7). Kymmenen epämiellyttävintä nimeä olivat *Nännimäinen* (33), *Raasu* (27), *Mursu* (26), *Pigg* (20), *Suoyrjö* (20), *Jortikka* (18), *Hagert* (17), *Hauska* (14), *Bährend* (14) ja *Auloste* (13). Viiden epämiellyttävimmän nimen joukkoon ei yhdessäkään vastauksessa listattu nimiä *Elo*, *Yrttiahho*, *Hämäläinen*, *Karhunkoski*, *Niinistö* ja *Ylätalo*.

Kaikista sukunimistä epämiellyttävimmäksi nimettiin eläkeläisten kohdalla *Nännimäinen*, joka sijoitettiin ensimmäiselle sijalle kymmenen kertaa (ks. taulukko 8). *Auloste* oli epämiellyttävin kahdeksassa vastauksessa ja *Pigg* seitsemän kertaa. Neljä kertaa epämiellyttävimmäksi nimeksi listattiin nimet *Raasu*, *Jortikka*, *Suoyrjö*, *Hagert* ja *Mustakallio-Javanainen*. Kaikista 28 nimestä 12 oli valittu vähintään kerran epämiellyttävimmäksi nimeksi.

Taulukko 7. *Epämiellyttävimmät nimet yhteislukumäärän perusteella eläkeläisten mukaan.*

		1.	2.	3.	4.	5.	Yht.
1.	Nännimäinen	10	5	7	6	5	33
2.	Raasu	4	9	6	3	5	27
3.	Mursu	3	6	6	6	5	26
4.	Pigg	7	1	3	5	4	20
5.	Suoyrjö	4	3	1	7	5	20
6.	Jortikka	4	4	2	3	5	18
7.	Hagert	4	2	4	2	5	17
8.	Hauska	1	4	7	4	1	17
9.	Bährend	3	2	2	5	2	14
10.	Auloste	8	2		1	2	13
11.	Äijälä		2	4	4	2	12
12.	von Sjöberg	1	4	2		4	11
13.	Mustakallio-Javanainen	4	1	2		1	8
14.	Hinkkanen		2	1	1	1	5
15.	Tunturipuro		2		2	1	5
16.	Eriksson		1	2	2		5
17.	Hiidenheimo		1	3			4
18.	Tukiainen		1		1	2	4
19.	Aaltonen					2	2
20.	Kortekorpi		1				1
21.	Ihanamäki			1			1
22.	Nieminen				1		1
	Elo						0
	Yrttiaho						0
	Hämäläinen						0
	Karhunkoski						0
	Niinistö						0
	Ylätalo						0

Taulukko 8. *Epämiellyttävimmät nimet ensimmäisen sijan perusteella eläkeläisten mukaan.*

		1.	2.	3.	4.	5.	Yht.
1.	Nännimäinen	10	5	7	6	5	33
2.	Auloste	8	2		1	2	13
3.	Pigg	7	1	3	5	4	20
4.	Raasu	4	9	6	3	5	27
5.	Jortikka	4	4	2	3	5	18
6.	Suoyrjö	4	3	1	7	5	20
7.	Hagert	4	2	4	2	5	17
8.	Mustakallio-Javanainen	4	1	2		1	8
9.	Mursu	3	6	6	6	5	26
10.	Bährend	3	2	2	5	2	14
11.	Hauska	1	4	7	4	1	17
12.	von Sjöberg	1	4	2		4	11
13.	Äijälä		2	4	4	2	12
14.	Hinkkanen		2	1	1	1	5
15.	Tunturipuro		2		2	1	5
16.	Hiidenheimo		1	3			4
17.	Eriksson		1	2	2		5
18.	Tukiainen		1		1	2	5
19.	Kortekorpi		1				1
20.	Ihanamäki			1			1
21.	Nieminen				1		1
22.	Aaltonen					2	2
	Elo						0
	Yrttiaho						0
	Hämäläinen						0
	Karhunkoski						0
	Niinistö						0
	Ylätalo						0

Eläkeläisten miellyttävien ja epämiellyttävien nimien taulukoissa 3 ja 7 oli havaittavissa joitakin selkeitä eroavaisuuksia, vaikka ne pääasiassa tukivatkin toisiaan. Kuudesta miellyttävimmästä nimestä neljää ei valittu kertaakaan epämiellyttäväksi nimeksi. Toiseksi miellyttävin *Aaltonen* sai kaksi epämiellyttävyyssääntä ja viidenneksi miellyttävin *Tunturipuro* viisi ääntä. *Karhunkoskea* ja *Hämäläistä* eläkeläiset eivät valinneet kertaakaan viiden

epämiellyttävimmän sukunimen joukkoon, mutta silti *Karhunkoski* on miellyttävien nimien listalla sijalla 12 ja *Hämäläinen* vasta sijalla 15. Tuloksissa on nähtävissä ristiriita. Nimet siis eivät herätä negatiivisia tunteita mutta eivät myöskään kuulu suosikkiniimiin.

Miellyttävimpien nimien listauksessa eläkeläisillä jäivät kokonaan ilman sijoitusta *Nännimäinen* ja *Mustakallio-Javanainen*. Aineiston epämiellyttävimmän nimen, *Nännimäisen*, kohdalla taulukot ovat yhdenmukaiset, mutta *Mustakallio-Javanainen* sijoittui epämiellyttävimpien nimien listauksessa vasta sijalle 13.

3.2.3 Vastausten perustelut ja informanttiryhmiä vertailu

Kumpikin informanttiryhmä valitsi epämiellyttävimmäksi sukunimeksi *Nännimäisen*. Opiskelijat sijoittivat *Nännimäisen* viiden epämiellyttävimmän nimen joukkoon jopa 47 kertaa ja eläkeläiset 33 kertaa. Kärkinimiä tutkittaessa on huomattavissa, että opiskelijoiden äänet keskittyvät kolmeen epämiellyttävimpään nimeen (*Nännimäinen*, *Suoyrjö*, *Jortikka*), joista kukin on saanut yli 20 ääntä. Eläkeläisillä 20 ääntä tai enemmän on saanut viisi sukunimeä (*Nännimäinen*, *Raasu*, *Mursu*, *Pigg*, *Suoyrjö*). Kummassakin informanttiryhmässä vähintään kymmenen kertaa viiden epämiellyttävimmän nimen joukkoon on sijoitettu 12 sukunimeä.

Merkittävimmät erot informanttiryhmiä välillä on sukunimillä *Tukiainen* ja *Hagert*. Eläkeläisten vastauksissa *Tukiainen* sijoitettiin viiden epämiellyttävimmän nimen joukkoon vain neljä kertaa, minkä vuoksi se oli koko listauksessa vasta 18. Opiskelijoilla *Tukiainen* oli seitsemänneksi epämiellyttävin nimi 15 äänellä. *Hagert* puolestaan oli opiskelijoiden tuloksissa viidellä äänellä 15. epämiellyttävin nimi, kun se eläkeläisiltä sai jopa 17 ääntä sijoittuen seitsemänneksi epämiellyttävimmäksi sukunimeksi. *Tukiaisesta* ja *Hagertista* syntyviä informanttiryhmiä kesken eriäviä mielikuvia ja niiden syitä käsitellään lisää luvussa 4.

Epämiellyttäviä sukunimiä perusteltiin kummassakin informanttiryhmässä eniten nimen appellatiivisen merkityksen valossa. Esimerkiksi *Mursu* ja *Raasu* herättivät vastauksissa toisaalta hilpeyttä, mutta sukunimiksi näitä nimiä ei yleisesti tunnutta haluttavan. Myös positiivista adjektiivia yleiskielessä merkitsevä *Hauska* oli monen mielestä *sukunimeksi sopimaton*. Erään opiskelijavastaajan mukaan pelkät lyhyet nominit eivät sovelu sukunimiksi. Kuitenkin *Kallio*, *Kivi* ja *Aalto* olivat hänen mukaansa hyväksyttäviä. Myös nimien viittaavuus ruumiinosiin ja esimerkiksi oksennukseen leimasivat nimen *vai-vaannuttavaksi* ja *hämmentäväksi*. Erityisesti eläkeläiset mainitsivat monissa vastauksissa

epämiellyttävien sukunimien perusteluiksi nimien mahdollisen vääntämisen haukku-manimeksi sekä todennäköisen koulukiusaamisen.

Selkeästi vierasperäisiksi mielletäviä sukunimiä perusteltiin hankaliksi kirjoitus- ja äänneasun vuoksi. Informanttien mukaan nimi kirjoitetaan ja lausutaan usein väärin, eikä se jää helposti mieleen. Vierasperäisyys kääntyi vastauksissa osittain myös liiallisen hienostelevuuden ja aatelisuuden puolelle. Toisaalta myös suomalaisissa sukunimissä esiintyviä *ä*- ja *ö*-äänteitä perusteltiin kummassakin informanttiryhmässä rumiksi tai epäkäytännöllisiksi: *liikaa äääätä!* (E)⁹

Konnotaatioita sekä omiin tuttuihin että julkisuuden henkilöihin kommentoitiin perusteluina paljon (ks. luku 2.5.2). Jos nimi toi mieleen jonkun epämiellyttävän henkilön, myös nimi leimautui negatiiviseksi. Yksi miellyttävien sukunimien listauksessa hyvin pärjännyt nimi oli perusteltu epämiellyttäväksi selkein perustein: *koulukiusaajani sukunimi*. Tämä on esimerkillinen osoitus siitä, kuinka nimillä ja tunteilla on vahva yhteys toisiinsa (ks. luku 1.1).

3.3 Mielipiteisiin yleisesti vaikuttavat tekijät

Kolmas kyselylomakkeen kysymys kokosi edelliset kohdat yhteen. Siinä selvitettiin tekijöitä, jotka yleensä informantin mielestä vaikuttavat mielipiteisiin sukunimestä. Kolme yleisintä vastausta opiskelijalomakkeissa olivat yleiskielinen merkitys, äänneasu ja tuttu nimenkantaja. Yleiskielisellä merkityksellä tarkoitetaan semanttista läpinäkyvyyttä, kuten *Hauska* ja *Tunturipuro*, joiden yleiskielinen vastine on nykysuomessa yleisesti käytössä. Luontoaiheisten nimien mainittiin olevan yleensä miellyttäviä. Äänneasua vastaajat perustelivat miellyttävällä lausumisella, äänteiden yhteensopivuudella ja rytmillä. Myös suomalaiset äänteet sekä sointuvuus etunimen kanssa kirjoitettiin perusteluiksi muutamassa vastauksessa. Olennaisena tekijänä mainittiin nimenkantaja, joka informanttien mukaan leimaa helposti myös sukunimen. Positiiviset kokemukset kantajasta tukevat miellyttävää käsitystä nimestä, kun taas epämiellyttävät kokemukset tekevät myös nimestä negatiivisävytteisen. Kaksi opiskelijavastaajaa kommentoi mielipiteeseensä vaikuttavan kantajan kohdalla erityisesti sen, miten nimenhaltija itse kantaa nimensä. Jos kantaja on itse sinut oman sukunimensä kanssa, heijastuu positiivinen kuva myös nimeen.

⁹ Lainausten jäljessä on merkintä informanttiryhmästä: *O* = opiskelijat, *E* = eläkeläiset

Sukunimen yleisyys mainittiin yhtenä mielipiteisiin vaikuttavana tekijänä. Yhtäältä yleisten nimien sanottiin olevan usein tylsiä, mutta toisaalta harvinainen ja erikoinen nimi voi vaikuttaa hienostelulta. Moni kuitenkin mainitsi harvinaisen nimen erottuvan joukosta ja jäävän mieleen yleistä nimeä helpommin. Yksi opiskelijainformantti perusteli nimen yleisyyden vaikuttavan asenteisiin näin: *Virtanen voisi olla kaunis, mutta koska sitä kuulee liikaa, sen sisältö ikään kuin häviää*. Mitä enemmän nimi on käytössä, sitä helpommin siitä tulee neutraali ja arkipäiväinen (ks. luku 2.5.2).

Eläkeläiset mainitsivat mielipiteisiinsä olennaisesti vaikuttavana tekijänä nimen muistettavuuden. Helposti muistettavana pidettiin lyhyttä, suomalaista ja semanttisesti läpinäkyvää sukunimeä. Osan mielestä harvinainen nimi jää yleistä helpommin mieleen, mutta suurin osa kirjoitti perinteisten sukunimien olevan helposti muistettavia. Tärkeänä monessa vastauksessa pidettiin nimen selkeyttä ja ymmärrettävyyttä. Nimen pituudella ei vaikuttanut olevan suoraa yhteyttä nimen muistettavuuteen, mutta muutamassa vastauksessa kummassakin informanttiryhmässä mainittiin, ettei nimi saa olla liian pitkä.

Opiskelijoiden tavoin myös eläkeläiset kirjoittivat pitävänsä luontoaiheisista sukunimistä. Muuten nimen mahdollista yleiskielistä merkitystä kommentoitiin melko vähän. Myös nimen äänneasun kauneutta pidettiin olennaisena tekijänä nimeen liittyvissä mielipiteissä. Kuten opiskelijat, myös eläkeläiset mainitsivat nimen assosioituvan helposti samannimiseen kantajaansa, sekä omiin tuttuihin että julkisuudenhenkilöihin.

Eläkeläisvastauksista paistoi opiskelijoita selkeästi neutraalimpi suhtautuminen sukunimiin yleensä. Huomattavan moneen eläkeläisvastaukseen oli kirjattu vanha sanonta: *Ei nimi miestä pahenna ellei mies nimeä*. Lisäksi lomakkeisiin oli kirjoitettu, ettei sukunimellä lopulta ole oikeastaan edes väliä tai ettei informantti ole koskaan tällaisia asioita pohtinut. Siinä, missä opiskelijat tuntuivat olevan hyvinkin kärkkäitä mielipiteissään, oli sukunimi eläkeläisille luonnollinen asia, johon ei itse voi vaikuttaa ja jonka kanssa pitää nimestä riippumatta elää: *Syntymässä saa sukunimen vanhemmiltaan, naimisiin mennessä aviopuolisolta*.

3.4 Hyödyt ja haitat

Neljännessä kysymyksessä tutkittiin sukunimien hyötyjä ja haittoja. Kysymyksessä esimerkkinä oli annettu lyhyiden sukunimien helppous lomakkeita täytettäessä. Moni vastaa ja tarttuikin ensimmäisenä nimen pituuteen. Lyhyiden nimien koettiin sekä opiskelijoiden että eläkeläisten keskuudessa olevan käytännöllisempiä monessa tilanteessa, eikä niitä

yleensä tarvitse toistaa, sillä ne jäävät helposti mieleen. Eläkeläiset painottivatkin helposti muistettavan sukunimen olevan aina hyödyllinen. Vaikka liian pitkiä nimiä pidettiin yleisesti epäkäytännöllisinä, yksi opiskelija perusteli pitkän nimen hyödyllisyyttä sillä, että tarvittaessa nimen voi tarkoituksella sanoa tai kirjoittaa epäselvästi, jos haluaa jäädä tuntemattomaksi.

Moni informantti kirjoitti yleisten nimien hukkuvan helposti massaan ja unohtuvan. Esimerkiksi saman kantasanan eri johtimet koettiin hankalaksi muistaa: *Oliko se Nieminen vai Niemelä? (O)* Yleisten nimien kohdalla samannimisiä on usein paljon, ja ihminen voidaan nimensä vuoksi yhdistää toiseen samannimiseen, vaikka ei sukua olisi-kaan. Toisaalta yleisen nimen selkeyden koettiin olevan hyödyksi.

Harvinaisia nimiä pidettiin hyödyllisinä erityisesti mieleenpainuvuuden vuoksi. Sekaannus toiseen samannimiseen ei myöskään ole harvinaisella nimellä kovin todennäköistä: *Harvinainen nimi on etu. Inhottava ajatus, että samannimisiä on useita tai suoraan paljon (E)*. Erikoinen nimi todettiin myös hyväksi keskustelunavaukseksi. Pienellä paikkakunnalla puolestaan harvinainen nimi koettiin taakaksi: *Oletko sukua sille ja sille? (O)*

Suomalaisuuden ja kansainvälisyyden hyödyistä ja haitoista oli opiskelijavastauksissa paljon mainintoja. Suomalaisia sukunimiä pidettiin käytännöllisempinä arkielämässä, jotta nimi kuullaan ja kirjoitetaan oikein esimerkiksi puhelinkeskustelussa, ilman että sitä tarvitsee toistaa. Vierasperäisten ja erityisesti pitkien nimien riski tulla väärin kuulluksi ja kirjoitetuksi oli monen informantin mukaan suuri: *Kun pitää yrittää puhelimitse tavuttaa pitkää ukrainalaista sukunimeäni, kaikilla menee hermo (O)*. Toisaalta liikaa tyypillisiä suomalaisia ä- ja ö-äänteitä sisältävät nimet koettiin haastaviksi sähköpostiosoitteissa ja yleisesti Internetissä: *Internet-maailmassa hyötyy ääkkösten puutteesta (O)*.

Vierasperäistä nimeä pidettiin hyödyllisenä ulkomailla. Sen mainittiin tuovan arvokkuutta ja olevan mahdollisesti merkki nimenkantajan kielitaidosta. Toisaalta vierasperäinen nimi saattaa herättää myös negatiivisia konnotaatioita. Eläkeläiset suosivat pääsääntöisesti suomalaisia nimiä. Vain kaksi eläkeläisinformanttia mainitsi helposti lausuttavan ja kirjoitettavan nimen olevan hyödyksi ulkomailla asioidessa.

Äänneasua kommentoitiin yleisestikin melko paljon. Ä- ja ö-äänteiden lisäksi haastaviksi koettiin vierasperäiset äänteet, kuten *c* ja *z*. Myös aksentit koettiin toisinaan hankaliksi. Suomessa helpoksi ja käytännölliseksi koettiin sekä eläkeläisten että opiskelijoiden vastauksissa äänteiden osalta sukunimi, jossa on kirjain-äänne-vastaavuus, jolloin nimi

äännetään samalla tavalla kuin kirjoitetaankin. Kirjoitusasusta oli kyse myös kommenteissa, joissa mainittiin allekirjoituksen olevan vaikeaa tietynlaisten kirjainten kohdalla. Allekirjoituksesta mainittiin kummassakin informanttiryhmässä.

Paula Sjöblom (2006: 252) yhdistää suuren osan edellä mainituista hyödyistä ja haitoista nimen käytännöllisyydeksi. Sjöblomin mukaan nimen käytännöllisyyttä on mm. nimen lyhyys, suomenkielisyys, helppo muistettavuus, ääntämys, taivutus sekä aakkosten alkupäähän sijoittuminen. Näistä ominaisuuksista vain taivutusta ei maininnut yksikään informantti, mutta sen voi ajatella kytkeytyvän informanttien vastauksiin nimen helppoudesta.

Opiskelijavastauksissa otettiin paljon kantaa siihen, millainen nimi on hyödyksi työhaastattelussa tai työelämässä. Monen vastaajan mielestä harvinainen nimi jää työnantajalle yleistä nimeä paremmin mieleen. Toisaalta Suomessa haettavaan työpaikkaan tulee informanttien mielestä olla mieluummin suomalainen sukunimi, sillä moni työnantaja voi informanttien mukaan vieroksua vierasperäistä sukunimeä. Ruotsalaisen sukunimen koettiin kuitenkin tuovan lisäarvoa. Yksi opiskelijainformantti kirjoitti ulkomaalaisen tuttunsa lääkäriksi valmistuttuaan vaihtaneen sukunimensä suomalaiseksi, jotta saisi Suomessa helpommin töitä. Kaikista eläkeläisistä vain neljä informanttia mainitsi sukunimestä voivan olla hyötyä tai haittaa työelämässä tai työnhakutilanteessa.

Julkisuudenhenkilöille mainittiin olevan hyötyä erikoisesta nimestä, jotta nimi jää varmemmin mieleen. Joistakin nimistä arveltiin olevan ammattikohtaisesti hyötyä. Esimerkkeinä mainittiin kirjailijalle sopiva tyylikäs ja runollinen nimi, myyntityöhön vakuutettava nimi ja johtoasemaan sopiva *komealta kalskahtava nimi Kallio (O)*. Vakuuttavuutta ja auktoriteettia puolestaan saattavat heikentää tietynlaiset sukunimet: *Opettajan, jonka sukunimi on Raasu, voi olla vaikea luoda auktoriteettia (O)*.

Nimen sisältämästä appellatiivista koettiin olevan sekä hyötyä että haittaa. Semanttisesti läpinäkymättömän nimen koettiin unohtuvan, ja se myös helposti kuullaan ja kirjoitetaan väärin. Semanttisesti läpinäkyvä nimi puolestaan on helppo muistaa, mistä kertoo myös se, että semanttisesti läpinäkyvä nimi säilyy kielessä kauemmin (Ainiala 1996: 44). Hauska merkitys auttaa mieleen jäämisessä positiivisella tavalla. Ominaisuutta kuvaava sukunimi koettiin haitaksi erityisesti silloin, jos nimenkantaja ei ole nimensä mukainen luonteeltaan tai ulkonäöltään. Kuitenkin molempien ikäryhmien vastauksissa mainittiin meteorologi *Pekka Pouta*, jonka sukunimestä oman ammattinsa kohdalla informanttien mukaan on voinut olla hyötyä. Eniten haittaa nimen appellatiivisesta merkityksestä pelät-

tiin aiheutuvan kouluissa lasten ja nuorten keskuudessa. Kiusaaminen koulussa olikin yleisin eläkeläisvastauksissa mainittu sukunimestä mahdollisesti syntyvä haittatekijä: *Huono sukunimi voi olla kiusanteon kirvoittaja läpi elämän (E)*. Närhi (1996: 37–38) muistuttaa kuitenkin, että mikä tahansa nimi voi kelvata hännäämiseen.

Nimen maineesta kirjoitettiin muutamissa vastauksissa. Hyödylliseksi koettiin hyvämaineinen nimi, kuten *Ehrnrooth*, jolloin nimestä koettiin olevan kantajalleen hyötyä niin arki- kuin työelämässäkin. Toisaalta raja hyvämaineisen ja hienostelevan nimen välillä vaikutti olevan ohut: *Joistakin sukunimistä tulee mieleen ”parempi väki”, joten se voi vaikuttaa asenteisiin hyvässä ja huonossa (O)*.

Positiivisesti mediassa esiintyneet julkisuudenhenkilöt voivat informanttien mukaan parantaa nimen mainetta. Toisaalta myös päinvastainen, negatiivinen maine saattoi sekä opiskelijoiden että eläkeläisten mukaan aiheuttaa leiman sukunimelle. Rikolliset tai julkisuudenhenkilöt, jotka ovat esiintyneet mediassa huonossa valossa, voivat saada myös sukunimen negatiivissävytteiseksi, jolloin siitä voi olla haittaa samannimiselle henkilölle. Julkisuudenhenkilöiden vaikutusta konnotaatioihin käsiteltiin myös luvussa 2.5.2.

Moni eläkeläisvastaaja piti sukunimeä kuitenkin lopulta neutraalina asiana, johon ei itse voi vaikuttaa (ks. 3.2.2). Vaikka nimestä heräisikin aluksi negatiivinen vaikutelma, kirjoitettiin asenteen voivan helposti muuttua, kun nimenkantajaan tutustuu. Hyödyllä ja haitalla ei koettu olevan suurta merkitystä, vaan tärkeäksi molemmissa informattiryhmissä koettiin sukunimen tehtävä yhdistää perheitä: *Sukunimellä on alun perin ollut ihan muu funktio kuin hyöty tai haitta (E)*. Yksi eläkeläisvastaaja kirjoittikin, ettei sukunimestä nykyään taida olla välttämättä minkäänlaista hyötyä, vaan *eduksi yhteiskunnassa nimestä riippumatta on sivistynyt ja hillitty käytös*. Informantit vaikuttivat mieltävän sukunimen tärkeimmäksi tehtäväksi perheiden ja suvun yhdistämisen, vaikka Ainiala ym. (ks. luku 2.1) totesi sitä pidettävän vasta toissijaisena tehtävänä identifioinnin jälkeen.

4 NIMIEN HERÄTTÄMÄT MIELIKUVAT

Tässä luvussa esittelen kyselylomakkeen kohdan 5 tuloksia. Lomakkeessa pyydettiin informanttia luonnehtimaan lyhyesti kutakin 20 sukunimeä. Taulukossa 10 on kuvattu Väestörekisterikeskuksen 29.7.2013 päivitetty tilasto elossa olevien nimenkantajien lukumäärästä nykyisenä nimenä sekä sukunimestä luopuneiden ja kuolleiden nimenkantajien määrä. Entisen ja nykyisen nimen suhteesta on mahdollisesti tulkittavissa myös nimenkantajan halu säilyttää tai muuttaa sukunimensä. Kuolleiden nimenkantajien määrä kertoo sekä nimen yleisyydestä että iästä. Taulukossa ei ole mukana yhdistelmänimiä.

Taulukko 10. Väestörekisterikeskuksen 29.7.2013 tilasto nimenkantajista. Taulukossa ovat mukana 17 tässä työssä tarkemmin luonnehdittavaa, Suomessa käytössä olevaa nimeä.

Sukunimi	Nykyisenä nimenä	Entisenä nimenä	Kuolleilla	Yhteensä
Auloste	Alle 5	Alle 5	Alle 5	Alle 15
Elo	2 384	842	1 539	4 765
Eriksson	6 080	1 922	4 050	12 052
Hagert	861	660	396	1 917
Hauska	55	39	64	158
Hämäläinen	19 205	8 237	12 250	39 692
Ihanamäki	216	77	83	376
Jortikka	455	228	339	1 022
Mursu	429	199	202	830
Niinistö	346	109	175	630
Pigg	224	85	103	412
Raasu	35	23	57	115
Suoyrjö	47	23	18	88
Tukiainen	1 728	698	996	3 422
Tunturipuro	7	0	0	7
Ylätalo	268	106	190	559
Äijälä	1 134	404	649	2 187

Auloste

Auloste on aineiston harvinaisin sukunimi, jonka kantajia on nykyisenä nimenä Suomessa vain alle 5. Myös samankantainen *Aulos*-nimi on käytössä alle viidellä suomalaisella.

Moni vastaaja piti sukunimeä *Auloste* erikoisena, outona ja keksittynä. Suurin osa vastaajista huomasi nimeen sisältyvän appellatiivin *uloste*, minkä vuoksi sukunimi herätti pääsääntöisesti epämiellyttäviä mielikuvia sekä sääliä nimenkantajaa kohtaan. Sukunimestä tuli monelle vastaajalle myös mieleen Hämeenlinnassa sijaitseva luonnonsuojelualue *Aulanko* tai muu samankuuloinen yleiskielen sana.

*Ensiluokkainen pahanhajuinen jätös. (E)*¹⁰

Iso maisema tai vuori nimeltään. (E)

Mahdollinen koulukiusattu. (O)

Tuo mieleen aloitteen. (E)

Yhdistelmä Aulankoa ja ulostetta. (O)

Jos vastaaja ei kiinnittänyt huomiotaan nimen appellatiiviseen sisältöön, pidettiin sukunimeä kauniina, seesteisenä ja jopa aatelisena. Toisaalta moni eläkeläinen arveli nimen olevan keksitty tai ruotsin kielestä suomennettu. Monen vastaajan mukaan nimi vaikutti aluksi kauniilta, mutta miellyttävyys haihtui semanttisen sisällön myötä.

Diftongi tuo aina miellyttävyyttä. (O)

En ymmärrä merkityspää, mutta jotain miellyttävää ääntämisessä, varmasti -ste. (O)

Vokaalit saa kuulostamaan kivalta. (O)

Kaunis nimi, mutta uloste pilkistää alta. (O)

Teennäinen, vaikeasti muistettava. (E)

Elo

Elo-nimisiä on Suomessa tällä hetkellä 2 384. Se on aineiston tarkemmin luonnehdituista nimistä kolmanneksi yleisin *Hämäläisen* ja *Erikssonin* jälkeen. Pöyhösen¹¹ (1998: 28) mukaan *Elo* esiintyy sukunimenä erityisesti Suomen lounaisosissa käsittäen rannikkoalueen Vaasan eteläpuolelta Kristiinankaupungin alueelta lähes Kotkaan saakka.

¹⁰ Olen muuttanut vastausten muotoa lisäämällä ison alkukirjaimen ja lopetusmerkin. Vastausten sisältö ja muoto ovat alkuperäiset. Sulkeisiin on merkitty informanttiryhmä: *E* = eläkeläiset, *O* = opiskelijat.

¹¹ Pöyhösen *Suomalaisen sukunimikartaston* (1998) aineisto on kerätty vuosina 1967–1968.

Elo oli tulosten perusteella erittäin pidetty sukunimi. Se herätti vastaajissa mielikuvia muun muassa luonnosta, viljasta, pellosta ja kauniista syksyisestä maisemasta sekä *elon onnesta*. Sitä kuvattiin lukuisin positiivisin adjektiivein: *lyhyt, kaunis, piristävä, positiivinen, viehkeä, ytimekäs, helppo, iloinen, raikas, suomalainen, puhdas, pehmeä, eloisa, virkeä, elinvoimainen, jämpti ja foneettisesti kaunis*.

Elämän ihanuus, toivo. (E)

Syntyy kuva auringon kultaamista pelloista. (O)

Tulee syksy kauneudessaan mieleen. (O)

Suoraselkäinen suomalainen nimi. (E)

Tehokas nimi, helppo muistaa. (O)

Muutaman vastaajan mielestä *Elo* ei kuitenkaan ollut mieleinen sukunimi. Nimen perusteltiin olevan *tylsä, liian lyhyt ja siksi kova*. Lisäksi yhden opiskelijavastaajan mukaan nimeä on vaikea sovittaa etunimeen. Perusteluita tämä informantti ei maininnut. Syynä voisi olla viskurilaki (ks. luku 3.1.3), mutta kyseisen informantin viiden miellyttävimmän nimen joukossa olivat kuitenkin lyhyet nimet *Hauska* ja *Raasu*.

Monelle *Elo* toi mieleen Ylöjärvellä sijaitsevan kauppakeskus *Elon*, mikä oli luonnollista Tampereella kerätyssä aineistossa. Yleisradion monitoimiammatilainen Aarre *Elo* tuli mieleen yhdelle vastaajalle kummastakin ikäryhmästä. Opiskelijoista kaksi yhdisti nimen jääkiekkoilija Eero *Eloon*. Myös *Elonkerjuu*-yhtye mainittiin kummastakin informanttiryhmästä sekä *Tuure Kilpeläisen* ”*iloon, eloon, iloon...-luritus*. Yksi opiskelijavastaaja yhdisti nimen shakin *ELO*-lukemaan.

Eriksson

Eriksson on perinteinen isän nimestä johdettu ruotsinkielinen patronyymi (ks. luku 2.2.2), joka suomeksi tarkoittaa Eerikin poikaa. Suurin osa *-son*-loppuisista sukunimistä syntyi 1800-luvulla, joten patronyymeja pidetään yhtenä tärkeänä sukunimistymiskauden nimityyppinä. 1800-luvun puolivälissä patronyymeista alettiin toisaalta tehdä sukunimiä, mutta toisaalta niistä haluttiin uusien sukunimien myötä luopua. (Paikkala 2004: 546–547.) Vuonna 1970 *Eriksson* oli Suomen seitsemänneksi yleisin ruotsinkielinen nimi, jolla oli kantajia 5 250 (Blomqvist 1990: 136).

Nykyään *Eriksson* kuuluu 6080 suomalaiselle, ja siitä on luovuttu 1922 kertaa. Näin ollen se on ruotsalaisasustaan huolimatta aineiston 20 nimestä yleisin heti *Hämäläisen* jälkeen. Lisäksi Suomessa on nykyisenä sukunimenä käytössä ainakin seuraavat kirjoitusasultaan hieman eroavat nimet: *Erikson* (120 nimenkantajaa), *Ericsson* (95), *Erickson* (75), *Ericson* (31) (Vrk 30.9.2013).

Eriksson toi vastaajille mieleen laulaja Anna Erikssonin, entisen matkapuhelinvalmistaja Ericssonin sekä ruotsalaisuuden. Lähes puolet (46%) eläkeläisistä mainitsi nimen liittyvän ruotsalaisuuteen, opiskelijoista 38%. Kolmasosa (33%) opiskelijoista yhdisti nimen Anna Erikssoniin, kun kaikista eläkeläisistä samaan assosiaatioon päätyi vain 13%. 9% eläkeläisistä mainitsi nimen liittyvän matkapuhelinvalmistajaan, kun opiskelijoista vastaava luku oli jopa neljännes (24%) vastaajista.

Tulee mieleen Anna Eriksson ja vanhat ruotsalaiset kännykät. (O)

Osa vastaajista luonnehti nimeä tylsäksi ja tavanomaiseksi, kun taas toisten mielestä *Eriksson* oli ennemmin hienostunut ja ylevä. Yleisesti nimeä pidettiin perinteisenä ja neutraalina sukunimenä. Kolme eläkeläisvastaajaa mainitsi nimen tarkoittavan Eerikinpoikaa.

Nirppanokka suomenruotsalainen. (O)

Suvussani paljon Erikinpoikia 1600-luvulta lähtien. (E)

Tuttu, joten myös helppo ja kiva. (O)

Nimen kirjoitus- ja äänneasua kommentoi vain yksi opiskelija, joka huomioi nimen s-geminaatan voivan mahdollisesti olla hankala. Yksi eläkeläinen mainitsi nimen olevan *helppo muistaa ja kirjoittaa*. Nimen kirjoitusasun haastavuudesta kertoo kuitenkin se, että *Eriksson* oli muutamissa vastauksissa kirjoitettu ainakin muodoissa *Erikson* ja *Ericksson*.

Hagert

Hagert on nykyisenä nimenä 861 suomalaisella. Entisenä nimenä *Hagert* on jopa 660 henkilöllä, mikä on nimen kokonaislukumäärään nähden paljon. Vaikka nimen vaihtamiseen vaikuttaa aina moni tekijä, näyttää taulukon mukaan siltä, että nimen säilyttämisen sijaan *Hagert* on voitu haluta vaihtaa pois.

Kaikista aineiston sukunimistä *Hagert* teki suurimman eron ikäryhmien välisiin assosiaatioihin. Opiskelijoiden vastauksissa nimeä pidettiin *ylevänä, jykevänä, tyylikkäänä*,

fiininä ja hienostuneena. Nimi sai paljon positiivista kannustusta, vaikka ylevyytensä vuoksi moni assosioikin nimenkantajan yläluokkaiseksi rahakkaaksi hienostelijaksi.

Koppavan kreivin sukunimi tai etunimi. (O)

Suomenruotsalaiselta kalskahtava, korkeasti koulutetun sukunimi. (O)

Ei mielikuvia, ihan perus. (O)

Melko ylevä, muttei liian outo suomen kieleen. (O)

Ulkomaalaisvaikutteinen mutta neutraali. (O)

Moni opiskelija yhdisti nimen ruotsalaisuuteen tai suomenruotsalaisuuteen. Myös Norja ja Skotlanti mainittiin mahdollisena nimen alkuperämaana. Nimi toi opiskelijoiden keskuudessa myös mieleen *taistelijat, ronskit viikingit, sotaveteraanin ja pönäkän miehen*. 54 opiskelijavastauksesta viisi yhdisti nimen romaneihin.

Eläkeläisistä 49 oli vastannut kyselylomakkeessa tähän kohtaan. Kaikista eläkeläisvastaajasta vain neljä ei suoraan maininnut nimen liittyvän romaneihin. Vastaukset eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä vaan jättävät tulkinnanvaraa:

Ei erikoisen hyvä maine. (E)

Ei (niin sanotusti) maistu. (E)

En tunne, tässä saattaisi olla mukava tai epämukava yksilö... (E)

Tosi kamala (E)

Näin ollen kaikki tai lähes kaikki eläkeläisvastaajista yhdistivät nimen *Hagert* stereotyyppiseksi romaninimeksi. *Hagert* on esimerkki sukunimestä, jonka herättämät konnotaatiot ovat laajentuneet pelkän yksilön sijaan koko tai lähes koko ikäryhmään. Mitä yhteneväisempi ryhmä on, sitä yhdenmukaisemmista mielikuvista on kyse (ks. luku 2.5.2). Vaikka eläkeläisten ikäjakauma on yli 30 vuotta, osoittautuu se tässä tapauksessa riittävän yhtenäiseksi ryhmäksi.

Hauska

Hauska on aineiston nimistä viidenneksi harvinaisin. Sillä on tällä hetkellä 55 nimenkantajaa. *Hauska* oli kummastakin informanttiryhmästä monen vastaajan mielestä sukunimeksi outo ja epäkäytännöllinen. Moni ei mieltänyt nimeä lainkaan sukunimeksi vaan arvelin sen olevan keksitty. Vaikka appellatiivi tarkoittaakin positiivista adjektiivia, koettiin tämä

sukunimi taakaksi kantajalleen. Monen vastaajan mielestä nimi voi luoda ennakkoletuksia kantajastaan ja jopa velvoitteita olla hauska.

Kuinka voisin aina olla hauska? (E)

Tällä nimellä olisi vaikea perustaa esim. hautaustoimistoa. (O)

Varmasti odotetaan myös henkilön olevan vitsiniekka. (O)

Hauskaa kuvattiin vitsikkääksi, humoristiseksi, leikitteleväksi ja ironiseksi. Osan mielestä se oli ärsyttävä, keinotekoinen ja *rasittavan iloinen*. Vaikka moni kommentoikin, ettei haluaisi itselleen tätä sukunimeä, sitä luonnehdittiin kuitenkin monin positiivisin ilmaisin. Muutama opiskelija yhdisti nimen myös Hauska-merkkiseen koirankakkapussiin.

Kiva nimi, hymyilyttää. (E)

Kiva, mutta tulee koirankakkapussi mieleen. (O)

Naurattaa olematta liian nolo. (O)

Hämäläinen

Hämäläinen on Suomen kuudenneksi yleisin sukunimi (ks. luku 2.4.1) ja tämän tutkimuksen aineiston yleisin sukunimi, jolla on nykyisenä nimenä 19 205 kantajaa. Sen vanhoista juurista kertoo myös yli 12 000 edesmennyttä nimenkantajaa. Siitä on myös luovuttu jo yli 8 000 kertaa. *Hämäläinen* on sukunimistömme vanhinta, itäsuomalaista kerrostumaa ja alkujaan ollut pääasiassa Hämeestä Karjalaan, Savoon ja Pohjanmaalle muuttaneiden esiisiemme lisänimi, joka ennen 1900-luvun alkua oli koko Savon yleisin sukunimi (Mikkonen & Paikkala 1993: 122, Paikkala 2004: 110). Nykyään *Hämäläistä* esiintyy laajoilla alueilla Suomessa, mutta esiintymät keskittyvät selkeästi Oulun seudun lisäksi Kajaanin eteläpuoliseen Suomeen. *Hämäläisiä* on erityisen paljon Keski- ja Itä-Suomessa (Pöyhönen 1998: 60).

Hämäläinen miellettiin yleisesti perinteiseksi sukunimeksi. Sitä pidettiin vanhanaikaisena ja tuttuna sukunimenä, josta heijastuu suomalaisuus. Suuri osa vastaajista yhdisti *Hämäläisen* Hämeen maakuntaan tai Tampereeseen viittaavaksi, ja hitaasta hämäläisestä kirjoitettiin monessa vastauksessa. Eläkeläisvastauksissa mainittiin myös karjalaisuus ja savolaisuus eli nimen todelliset juuret.

Hieno perinteinen syntyperään viittaava nimi. (O)

Kotimainen, turvallinen. (E)

Normaali, usein karjalaisia sukujuuria. (E)

Nimen yleisyys johti osalla vastaajista negatiivisiin assosiaatioihin.

Maa on nimiä täynnä. (E)

Todella suomalainen nimi, ehkä jopa vähän juntti. (O)

Yksitoikkoinen, tylsä, väritön. (O)

Sukunimen muotoa pituuden ja ä-äänteiden runsauden osalta kommentoi koko aineistosta vain kaksi vastaajaa.

Ihanamäki

Ihanamäki on vähäisestä kantajamäärästään (216) huolimatta yli 200 vuotta vanha pienten lohkotilojen ja torppien nimi, jota esiintyy pääasiassa Länsi-Suomessa (Mikkonen & Paikkala 1993: 127). *Ihanamäki* herätti samantyyppisiä mielikuvia kummassakin vastaajaryhmässä ja jakoi mielipiteet kahteen ryhmään. Noin puolet kaikista vastaajista piti *Ihanamäkeä* kauniina sukunimenä, joka toi mieleen muun muassa *vehreän rinte*n, *kesä*mökin ja *haave*kuvia. Sukunimi oli *runotyttö*mäinen, *erikoinen mutta kaunis*, *suloinen*, *tyylikäs* ja *lempeänkuuloinen*.

Kolmannes vastaajista piti *Ihanamäkeä* *imelänä*, *korostetun pirteänä* ja *teennäisenä*.

Ehkä liian ihana. (E)

Nimi on todella ärsyttävä, tulee mieleen jotain pinkkiä ja pörröistä. (O)

Ihanamäki yhdistettiin paikannimeksi erityisesti eläkeläisten vastauksissa. Nimen semanttisen sisällön koettiin luovan tietynlaisia ennakkokäsityksiä ja odotusarvoja sekä kantajastaan että kantajan asuinpaikasta.

Ei sopisi jos asuu murjussa. (E)

Hellyttävä nimi, kantajaan voi olla kontrastia. (O)

Tuottaa "ihania" odotuksia. (E)

Jortikka

Jortikka on karjalainen sukunimi, joka ainakin Viljo Nissilän (1939)¹² mukaan saattaa viitata sanaan *jortti* tai *jortikka*, joka tarkoittaa lurjusta, moukkaa ja köntystä. Nimen alkuperäksi on arveltu myös saksalaisperäistä henkilönnimeä *Jornandes*. (Mikkonen & Paikala 1993: 145.) Nykyään *Jortikka*-nimisiä on 455 nimenkantajaa. Sillä on ollut yhteensä yli 1 000 nimenkantajaa, mikä nykyiseen kantajamäärään nähden heijastaa vanhoja juuria.

Jortikka ei kerännyt aineistossa suurta kannattajajoukkoa. Opiskelijoista suurimman osan mielestä nimi on eufemismi eli kiertoilmaus miehen sukupuolielimelle. Myös osasta eläkeläisten vastauksia heijastui sama konnotaatio, vaikka asiaa ei ollut ilmaistu suoraan. Nimenkantajaa kohtaan koettiin sääliä. Moni vastaaja sekä opiskelijoista että eläkeläisistä yhdisti nimen myös jääkiekkovalmentaja Hannu Jortikkaan.

Joku itseään täynnä oleva yrityspomo. (O)

Joo, ei nimi pahenna, vaatii luontoa. (E)

Kamala, liian paljon muita merkityksiä saanut nimi. (O)

Ruma nimi, assosioi ikävästi. (O)

Nimen merkityksen lisäksi kritisoitiin kovalta kuulostavaa äänneasua.

Epämiellyttävä, kuulostaa rumalta lausuttuna. (O)

Vahva r-kirjain. (E)

Yhdenkään opiskelijan vastauksista ei löytynyt erityisen positiivisia ajatuksia *Jortikka*-nimelle. Kolme vastaajaa piti nimeä hauskana tai erikoisena. Eläkeläisetkään eivät *Jortikasta* paljon pitäneet, mutta neutraalia suhtautumista heillä oli opiskelijoita enemmän. Eläkeläisistä 9 % yhdisti nimen Karjalaisiin sukujuuriin ja 11 % mainitsi nimen olevan kelpaava tai neutraali. Eläkeläiset myös kuvasivat nimeä *erilaiseksi*, *topakaksi* ja *omaperäiseksi*.

Kortekorpi

Kortekorpi jakoi mielipiteitä. Metsään ja luontoon liittyvää nimeä pidettiin toisaalta kauniina ja rauhallisena, *salaperäisenä metsänä*, toisaalta synkkänä ja karuna. Suurin osa vastaajista kuitenkin luonnehti nimeä positiivisesti.

¹² Alkuperäinen lähde: Nissilä, Viljo 1939: *Vuoksen paikannimistö I*. SUST 214, Helsinki.

Kaunis nimi, täällä voisi asua. (O)

Kuulostaa kivalle, sanat sopivat toisiinsa. (O)

Runollisia metsämielikuvia. (O)

Nimen muoto sai monelta informantilta kritiikkiä. Äänneasua pidettiin monen vastaajan taholta karuna erityisesti kovilta kuulostavien konsonanttien ja niiden toistuvuuden vuoksi.

Aggressiivisen kuuloinen. (O)

Kovia ja töksähtäviä äänteitä. (O)

Eläkeläisvastaajista yhdeksän piti nimeä outona, teennäisenä tai muuten huonona. Perusteluita oli vähän, ja esimerkiksi äänneasua ei suoranaisesti kommentoitu lainkaan.

Ei soinnu, korte on lähinnä kosteaan kuuluva ja korpi on erilainen. (E)

Kortekorpi ei ole oikea, käytössä oleva sukunimi. Tarkoituksena oli ottaa aineistoon mukaan äänneasultaan haastavahko sukunimi. Konsonanttien runsauden lisäksi nimessä tuo haastavuutta loppukahdennus e^x -loppuisen nominin (*korte*) jäljessä (*kortekorpi* vs. *kortekorpi*). Kukaan vastaajista ei kuitenkaan kiinnittänyt tähän huomiota. Haastattelu ja sen myötä sukunimen ääneen lausuminen olisi todennäköisesti tuottanut variaatiota ja lisähuomioita vastaajien keskuudessa.

Mursu

Mursu on nykyisenä sukunimenä 429 suomalaisella, ja siitä on luovuttu 199 kertaa. Pöyhösen (1998: 151) kartaston mukaan *Mursu*-nimet ovat keskittyneet erityisesti Kemijärven mutta myös Kuusamon alueille. Nimi on merkitty esiintyväksi myös Oulun ja Kuopion seuduilla. *Mursu* on saattanut alkujaan olla monen muun eläinaiheisen nimen tapaan metsästäjän lisänimi, vaikka alkuperää ei yksiselitteisesti voi päätellä (Mikkonen & Paikkala 1993: 21, 338).

Mursu on semanttisesti täysin läpinäkyvä nimi. Suurin osa vastaajista kommentoi-kin nimen muistuttavan suuresta eläimestä. Nimeä pidettiin muutamissa vastauksissa *rumana*, *nolona* ja *epämiellyttävänä*. Moni vastaaja ei mieltänyt *Mursua* lainkaan sukunimeksi. Eläkeläisvastauksissa nimestä tuli mieleen *haukkumanimi* ja *opettajan lempi-*

nimi. Nimi sai jonkin verran myös ihastusta osakseen erityisesti opiskelijoiden taholta. Opiskelijoiden vastauksissa sitä pidettiin *erikoisena, hauskana, veikeänä, ihanana* ja *söpönä*. 45 eläkeläisestä vain kolme luonnehti nimeä positiivisin sanoin, kuten *yllätyksellinen* ja *hauska*.

Hellyyttävä eläin, lihava löllökkä. (E)

Hieman huvittava, mutta mukavan lyhyt. (O)

Erityisesti opiskelijoiden osalta nimi herätti hilpeyttä ja sympatiaa kantajaansa kohtaan. Molempien vastaajaryhmien mielestä nimi synnytti nimenkantajasta tietynlaisen mielikuvan ja enakkokäsityksen.

Ei paha, jos haltija ei näytä mursulta. (O)

Hauska nimi, josta kantaja saa varmasti kuulla. (O)

Huvittava, ei voi kuvitella kuin vanhan miehen sukunimeksi. (O)

Huvittava nimi, massiivinen ja rempseä ihminen. (O)

Pullea poika mursuviiksillä. (E)

Mustakallio-Javanainen

1800- ja 1900-lukujen vaihteessa sukunimien yleistyessä yhdistelmänimet olivat harvinaisia. Sukunimien suomalaistamisen (ks. luku 2.2.3) yhteydessä yhdistelmänimi saatettiin muodostaa niin, että toinen sukunimestä oli uusi suomenkielinen ja toinen vanha vierasperäinen, joka haluttiin säilyttää siksi, että nimi oli jo tullut tutuksi ja elämänura oli luotu vanhalla nimellä. Yhdistelmänimiä myös suositeltiin otettavaksi käyttöön, sillä ajateltiin, että etenkin sivistyneistön olisi helpompi omaksua sukunimien suomalaistaminen, jos vanhasta ei-suomalaisesta nimestä ei tarvitsisi luopua. Yhdistelmänimistä ei kuitenkaan suosituksesta huolimatta tullut tapaa. (Paikkala 2004: 429.) Sukunimien alkutaipaleen yhdistelmänimet tulee kuitenkin pitää erillään nykyisistä, avioliiton kautta otetuista yhdistelmänimistä. Nykyinen nimilaki ei salli vanhanmallista sukunimien yhdistämistä (Nimilaki 1991).

Yhdistelmänimen ottaminen on viimeisten vuosikymmenten aikana yleistynyt. Vuonna 2006 solmituista avioliitoista 72 % otti perinteiseen tapaan käyttöön miehen sukunimen, mutta 7 %:ssa pareista toinen osapuoli, useimmiten nainen, päätyi ottamaan yhdistelmänimen. 20 % pareista säilytti alkuperäiset sukunimensä. Vuonna 1998 kaikista 127 700 sukunimestä jopa 25 % oli avioliiton kautta otettuja yhdistelmänimiä, mutta nii-

den kantajia vain 0,6 % väestöstä. Luku selittyy sillä, että suurin osa yhdistelmänimistä on uniikkeja tai erittäin harvinaisia. (Ainiala ym. 2008: 245–246.)

Vaikka yhdistelmänameä *Mustakallio-Javanainen* ei ole Suomessa käytössä, *Mustakallio*-nimiä on nykyisenä nimenä 293 kantajalla ja *Javanainen* 664 suomalaisella (Vrk 25.9.2013). *Mustakallio-Javanainen* oli molempien informanttiryhmien mielestä liian *pitkä, hankala* ja *kömpelö* nimi. Kaksiosaisia nimiä kritisoiitiin yleisesti. Nimenkantajan miellettiin olevan *päättämätön, epävarma*, jopa *hienosteleva* ja *turhamainen*. Yhdistelmänimien syyksi arveltiin halua säilyttää ensimmäinen sukunimi naimisiin mentäessä ja mahdollisesti myös painottaa sitä. Erityisesti *Mustakallio*-nimeä keuhuttiin kauniiksi, mutta yhdistelmänä nimestä ei pidetty. Koko aineistosta yhteensä kahdeksassa vastauksessa nimen kommentoitiin kuuluvan naiselle. Michelle yhdistelmänameä ei mieltänyt yksikään vastaaja.

En tajua. Mielenkiinto loppuu tavuviivan kohdalla. (O)

Liikenainen ottanut yhdistelmänimen feminismin hengessä. (O)

Olisi päättänyt kumman ottaa! (O)

Pitkä kuin nälkävuosi. (E)

Mustakallio-Javanainen herätti informanteissa myös mielikuvia erilaisista ammattiryhmistä. Opiskelijavastauksissa nimi miellettiin kuuluvaksi *kansanedustajalle, yliopiston professorille, liikennaiselle* ja *terveydenhoitajalle*. Eläkeläisvastauksissa puolestaan mainittiin *säveltäjä, opettaja* ja *poliitikko*. Kummassakin informanttiryhmässä arveltiin yhdistelmänimien olevan nykyaikaa ja yleistynvä ilmiö.

Niinistö

Niinistö on osittain talonnimeen perustuva sukunimi, sillä sen nimisiä tiloja ja sotilastorppia tiedetään olleen. Nimeä on myös otettu käyttöön esimerkiksi suomalaistamisen yhteydessä. (Mikkonen & Paikkala 1993: 369.) Nykyään sillä on 346 nimenkantajaa.

Niinistö oli vastauksissa leimautunut vahvasti assosioimaan presidentti Sauli Niinistöä. Myös Ville Niinistöön ja yleisesti politiikkaan viitattiin muutamassa vastauksessa. Suurin osa kummassakin informanttiryhmässä oli kirjoittanut *Niinistön* kohdalle vain *presidentti* tai *Sauli Niinistö*. Konnotaatioita syntyi myös *valtaan* ja *johtajuuteen*. Osalla assosiaatio nimestä heijasti vahvasti poliittista kantaa ja tyytyväisyyttä Suomen presidenttiin.

Nimeä kuvailtiin *arvokkaaksi, järkeväksi, älykkääksi, päteväksi, jämäkäksi, luotettavaksi ja rehdiksi suomalaiseksi.*

Kova jätkä! Se presidentti. (O)

Nimi on kaikkien huulilla. (E)

Ytimekäs, sopii presidentille paremmin kuin Mursu. (O)

Muutamasta opiskelijavastauksesta oli tulkittavissa negatiivisempi konnotaatio, kun nimeä luonnehdittiin *tärkeileväksi* ja *ikäviä mielikuvia herättäväksi*. Yhdessäkään eläkeläisvastauksessa *Niinistöä* ei luonnehdittu negatiivisesti. Kummassakin vastaajaryhmässä oli muutama maininta lehmusmetsästä ja lehmusten niinistä sekä konnotaatioita loppukesästä.

Pigg

Pigg on sukunimenä käytössä 224 suomalaisella. Mielikuvien osalta se jakoi vastaajat kahteen leiriin. Suurin osa kummastakin vastaajaryhmästä assosioi nimen englannin kielen sikaa tarkoittavaan *pig*-sanaan, jolloin nimeä pidettiin *ikävinä* ja *epämiellyttävänä*. Eläkeläisistä 40 % ja opiskelijoista jopa 57 % mielsi nimen porsasta tarkoittavaksi. Toinen puoli, vaikkakin vähemmistö, ymmärsi nimen tarkoittavan ruotsiksi pirteää, jolloin nimi miellettiin *hyväksi* ja *iloiseksi* sukunimeksi. Eläkeläisistä pirteydestä mainitsi viidennes eli 20 % vastaajista, kun opiskelijoilla vastaava luku oli vain 11 %.

Pirteä, naseva. Jos osaa vain englantia, ehkä eri mielikuva. (O)

Possu mikä possu, ei muuta kommenttia. (E)

Sika. Kuka tällaisen haluaisi? (O)

Nimeä pidettiin *mukavan lyhyenä ja ytimekkäänä*. Myös *hienostunut* ja *ylevä* mainittiin muutamassa opiskelijavastauksessa. Nimenkantajan arveltiin olevan englantilainen, ruotsalainen tai saksalainen.

Nimen muoto herätti informanteissa ajatuksia hankaluudesta ja epäkäytännöllisyydestä. Ääntäminen ja kirjoittaminen koettiin haastavaksi kahden g:n vuoksi, vaikka nimen lyhyt muoto saikin positiivisia kommentteja.

En tiedä, kuinka lausuisin. (O)

Ärsyttävä tavata joka kerta että ”kahdella g:llä”. (O)

Raasu

Germaanisesta miehennimestä *Razico/Razice* on katsottu kehittyneen muun muassa sukunimet *Raasakka*, *Raske* ~ *Raaske* ja *Raasi* (Mikkonen & Paikkala 1993: 478). Samaa kantaa voi olla myös *Raasu*, vaikka mahdollisista *Razico*-nimen juurista huolimatta se on samanmuotoinen nykysuomen appellatiivin *raasu* kanssa. Se on *Aulosteen* ja *Tunturipuron* jälkeen aineiston harvinaisin sukunimi 35 nimenkantajalla.

Raasu herätti paljon sääliä ja sympatiaa nimenkantajaa kohtaan. *Raasua* kuvailtiin sen appellatiivisen merkityksen lukuisilla synonyymeillä, kuten *ressukka*, *raukka* ja *rep-pana*. Valtaosa kummankin informanttiryhmän vastauksista perustui nimenkantajan kuvaamiseen, eikä itse sukunimeä juuri kommentoitu. Nimenkantaja miellettiin köyhäksi, hiljaiseksi, avuttomaksi ja huonosti pärjääväksi. Toisaalta nimeä pidettiin jonkin verran myös hauskana ja söpönä. Eläkeläisvastauksissa esiintyivät myös mielikuvat *likaisesta rätistä* ja *luppakorvakoirasta*. Nimen muodosta kirjoitti kaikista vastaajista vain yksi eläkeläisinformantti, joka luonnehti nimeä *lyhyeksi ja erottuvaksi*.

Herättää sääliä. Haltijan pitäisi olla täysi vastakohta. (O)

Hupaisa, ei anna jämäkkää ennakko-oletusta henkilöstä. (O)

Joku onneton ihmispolo. (O)

Toivottavasti kantaa nimensä ylväästi. (E)

Voi parkaa, toivottavasti iloinen henkilö. (E)

von Sjöberg

Von Sjöberg miellettiin molemmissa informanttiryhmissä vahvasti aateliseksi nimeksi. Arvokkuus ja ylevyys jakoi mielipiteitä. Osan mielestä nimi oli *hieno*, *mahtipontinen* ja *sointuva*, mutta enemmistö vastaajista luonnehti nimeä ja sen mahdollista kantajaa *hienostelevaksi*, *rikkaaksi* ja *ylimielisen ylätyylliseksi*. Eläkeläisvastauksissa nimen alkuperä miellettiin Ruotsiin ja Saksaan. Opiskelijoiden vastauksissa näiden lisäksi heijastuivat vahvasti myös suomenruotsalaisuus ja Helsinki.

Aatelin, oispa itsellä. (E)

Arvokas kaikuhan tästä tulee vaikkei haluaisikaan. (O)

Suomenruotsalainen miljonääri. (O)

Teennäisen kuuloinen Suomessa. (O)

Vonnit on olleet ja menneet. Ei. (E)

Von Sjöberg -nimeä ei ole Suomessa lainkaan käytössä, vaan muodostin nimen tätä tutkielmaa varten. *Von* on saksalaisperäinen ja *Sjöberg* ruotsalainen, mikä osaltaan osoittaa nimen keinotekoisuuden. Prototyypin aatelisliitteen ja ruotsalaisuuden lisäksi halusin selvittää, kokevatko informantit tämän tyyppisen sukunimen yhteydessä haastavuutta kirjoitus- ja äänneasussa. Yksikään informantti ei kommentoinut *von Sjöbergin* kirjoitusta tai ääntämistä. Tämä johtunee ainakin osittain siitä, että *von*-liitteen molemmat ääntövariantit [vɔn] ja [fɔn] ovat kansan keskuudessa yleisesti käytössä. Ruotsinkielinen loppuosa *Sjöberg* ei myöskään näytä aiheuttavan suomalaisilla vaikeutta, vaikka myös sen ääntämisessä on varmasti yksilöllistä vaihtelua. Ruotsalaiseen kirjoitusasuun suomalaiset vaikuttavat tottuneen.

Suoyrjö

Suoyrjö on aineiston neljänneksi harvinaisin sukunimi 47 nykyisellä nimenkantajalla. *Suoyrjö* toi suurimmalle osalle informanteista mieleen *yrjön* kansankielisen merkityksen *oksennus*, minkä vuoksi sukunimeä luonnehdittiin muun muassa *haisevaksi*, *ällöttäväksi*, *yrjöttäväksi* ja *inhottavaksi*. Myös Pirkola (2012: 31) havaitsi tutkimuksessaan nimen *Yrjö* assosioituvan vahvasti oksennukseen, minkä vuoksi 1900-luvun alun suosikinimi ei hänen mukaansa todennäköisesti ole noussut uudelleen etunimien suosioon.

Muutamissa vastauksissa nimeä pidettiin *mielenkiintoisena*, *äänteellisesti kauniina* ja *suomalaisena*. Joissakin eläkeläisvastauksessa nimeä arveltiin vanhaksi aatelisnimeksi ja yhdistettiin *yrjö* miehen etunimeksi. Suurelta osin assosiaatio oksennukseen kuitenkin oli hallitseva ja johti epämiellyttäviin mielleyhtymiin pahasta olost ja huonovointisuudesta.

Suohon heitetty purjo. (O)

Toisaalta kiehtova, mutta ”yrjö” ei nykykielessä ole kovin hieno sana. (O)

Toisaalta mielenkiintoinen, toisaalta vastenmielinen. (O)

Kirjoitus- ja äänneasua kommentoitiin useassa vastauksessa. Mielipiteitä jaettiin sekä puolesta että vastaan, mutta vastauksista kuitenkin paistoi muotoseikkoja tärkeämpänä selvästi nimen appellatiivinen merkitys. Pitkää vokaaliyhdistelmää (*uoy*) pidettiin muutamassa vastauksessa hankalana sekä äännettäessä että kirjoitettaessa.

Aika hankala lausua selkeästi. (E)

Foneettisesti kaunis, merkitys ällö. (O)

Suomen kieli rumimmillaan. (O)

Vaikea nimi, paras olisi olla edes tavuviiva... (E)

Äänneasu jyrkkä, persoonallinen. (E)

Tukiainen

Tukiainen on johdos nimestä *Tukia*, jonka Viljo Nissilä on luokitellut tekijännimenä ammatinnimitysten ryhmään. A.V. Forsman puolestaan on kirjoittanut nimen viittaavan toivottuun poikalapseen, jota kaivattiin kotinsa tueksi ja turvaajaksi. (Mikkonen & Paikkala 1993: 638.) *Tukiainen* on Pöyhösen (1998: 241) sukunimikartaston mukaan keskittynyt erityisesti Itä-Suomeen. Sillä on jonkin verran esiintymiä myös Pirkanmaalla. *Tukiainen* on aineiston neljänneksi yleisin sukunimi, jolla on nykyisenä nimenä 1 728 nimenkantajaa.

Tukiainen toi 94 %:lle kaikista opiskelijoista mieleen julkisuudesta tutun Johanna Tukiaisen. Luvussa 2.5.2 todettiin, ettei tavanomaisesta nimestä välttämättä herää konnotaatiota julkisuudenhenkilöön. Tässä tapauksessa mielikuvat näyttävät olleen tavanomaisesta nimestä huolimatta erittäin vahvat. Opiskelijoiden mielikuvat olivat negatiivisia ja heijastivat selkeästi sitä, mitä media on Johanna Tukiaisesta kirjoittanut. Samansuuntaisia tuloksia on saanut myös Pirkola (2012: 45) etunimestä *Johanna*.

Moni kommentoi itse nimen kuitenkin olevan täysin *tavanomainen* ja *neutraali* huolimatta siitä, millaisia assosiaatioita nimenkantajasta syntyy. Jonkin verran opiskelijoiden taholta tuli mainintoja myös *politiikasta*, *EU-tuista* ja *maataloustukiaisista*.

Ei erityisen hyviä assosiaatioita, koska julkkis, muuten olisi ok. (O)

Juorujournalismi ja yhteiskunnan moraalin rappio. (O)

Eläkeläisistä vain viidesosa (20 %) yhdisti nimen Johanna Tukiaiseen. Maatalouteen ja avustuksiin viitattiin muutamassa lomakkeessa. Joissakin eläkeläisvastauksissa nimi yhdistettiin karjalaisuuteen. Nimeä luonnehdittiin eläkeläisten keskuudessa pääasiassa *tuiki tavalliseksi kelpo nimeksi*, joka ei herättänyt negatiivisia tunteita.

Hyvä suomalainen vivahde. (E)

Perusnimi, neutraali, pitkäkö. (E)

Tukiainen oli tuloksissa *Hagertin* jälkeen selkein esimerkki siitä, miten yhtenäisessä ryhmässä syntyy usein yhdenmukaisia konnotaatioita (ks. luku 2.5.2).

Tunturipuro

Tunturipuro on nuori ja harvinainen sukunimi, jolla on vain seitsemän nimenkantajaa. Nuoruudesta kertoo myös se, että nimi on aineiston ainoa sukunimi, jota ei ole ollut yhdelläkään vainajalla. Nimi *Tunturi* on todennäköisesti alkujaan paikannimestä muodostettu, ja sitä otettiin käyttöön myös suomalaistamisen yhteydessä (Mikkonen & Paikkala 1993: 640).

Tunturipuro oli yleisesti miellyttäväksi luonnehdittu sukunimi. Suurelle osalle vastaajista siitä heräsi positiivisia mielikuvia Lapista, luonnosta ja *solisevasta purosta*. Olutmerkki Lapin Kullan mainos tuli kolmelle informantille mieleen. Nimeä luonnehdittiin *kauniiksi, eloisaksi, seesteiseksi, runolliseksi, kuulaaksi, vireäksi, raikkaaksi, sointuvaksi* ja *viehättäväksi*. Myös nimen äänneasu miellytti. Nimenkantajaa luonnehdittiin vain kahdessa vastauksessa, joissa kantajaa pidettiin *ystävällisenä* ja *lämmينhenkisenä*.

Kaunismerkityksinen ja oikeastaan aika viehkeä lausuttunakin. (O)

Lappi, Joulupukki ja noitarumpu. (O)

Paljon suomalaisempaa nimeä ei voi olla. (O)

Erityisesti eläkeläisistä moni kommentoi nimen olevan käännetty ruotsin kielen *Fjällström*-nimestä. Sekä opiskelijoista että eläkeläisistä osa kirjoitti nimen olevan teennäisen kuuloinen, mikä mahdollisesti johtui juuri nimen suorasta käännöksestä. Vain kolmessa vastauksessa kaikista informanteista nimi mainittiin pitkäksi. Muuten pituutta ei kommentoitu.

Ihan mukava luontoaiheinen, mutta aika pitkä. (O)

Kaunis mutta teennäinen sukunimeksi. (E)

Ylätalo

Ylätalo on nykyisenä nimenä käytössä 268 suomalaisella. on appellatiivisen merkityksensä mukaisesti todennäköisesti ylävällä paikalla sijainnut talo. Se voi olla myös lyhentymä pidemmästä talonnimestä (esimerkiksi Ikaalisissa *Yli-Myllymaan* talo > *Ylitalo*). *Ylätaloa* esiintyy Kymenlaaksossa, Päijänteen seudulla ja Etelä-Pohjanmaan itäosissa. Samantyypp-

pisiä sukunimiä ovat ainakin *Ylitalo*, *Ylistalo* ja *Ylöstalo*. (Mikkonen & Paikkala 1993: 718.)

Ylätaloa pidettiin tulosten perusteella perinteisenä, vanhana ja tavanomaisena nimenä. Eläkeläisistä puolet (49 %) kirjoitti nimen viittaavan maalaistaloon tai maaseutuun, opiskelijoista vain 16 %. Erityisesti opiskelijavastauksissa nimi liitettiin vahvasti Pohjanmaahan.

Kuulostaa vanhalta pohjalaiselta nimeltä. (O)

Naapuritalo lapsuudesta. (E)

Varmaankin perua ison talon jakamisesta. (E)

Eläkeläisvastauksissa *Ylätaloa* luonnehdittiin muun muassa *selkeäksi*, *turvalliseksi* ja *perinteiseksi suomalaiseksi* sukunimeksi. Muutamassa eläkeläisvastauksessa mainittiin myös nimen kuvaavan arvokkuutta ja ylväyttä. Opiskelijoiden nimenluonnehdinta koostui pääsääntöisesti yleisyyttä ja tavanomaisuutta kuvaavista ilmauksista. Arvokkaaksi nimeksi *Ylätaloa* ei opiskelijoiden osalta mielletty. Muutamassa opiskelijavastauksessa nimen tavallisuus herätti myös asenteita nimen tylsyydestä. Myös miellelyhtymät laulajakansanedustaja Mikko Alataloon heijastuivat muutamasta vastauksesta.

Helppo ja tuttu sukunimi. Voisin harkita itsellenikin. (O)

”Normaali” sukunimi. (O)

Peruskauraa, toimiva. (O)

Osa assosiaatioista syntyi erityisesti eläkeläisten osalta omista kokemuksista, osa nimen semanttisesta sisällöstä. Vastauksista ei käy ilmi sitä, olivatko informantit tietoisia vanhasta perinteestä muodostaa sukunimi talon tai tilan perusteella. Olettaa voi, että valtaosa opiskelijoista ei ole tietoisia vanhasta sukunimikäytännöstä, kun taas eläkeläiset elämäkokemuksensa myötä todennäköisesti siitä ainakin enemmän tietävät.

Äijälä

Äijälä on aineiston viidenneksi yleisin sukunimi, joka on käytössä 1 134 nimenkantajalla. Se on Pöyhösen (1998: 267) sukunimikartaston mukaan levittänyt läntiseen Suomeen Oulusta alaspäin. Nimellä on pieniä keskittymiä Oulun seudulla sekä erityisesti etelässä Turun, Porin ja Hämeenlinnan tienoilla. Mikkosen ja Paikkalan (1993: 722) mukaan *Äijälä*

on länsisuomalainen talonnimi, mutta muualla Suomessa on myös muusta kuin talonnimestä juontuvia *Äijälöitä*.

Äijälää pidettiin toisaalta vanhana ja perinteisenä, *rahvaanomaisena nimenä*, toisaalta epämiellyttävänä ja *liian maskuliinisuutta korostavana*. Se miellettiin kummankin infomanttiryhmän monessa vastauksessa talon- ja paikannimeksi. Vastauksissa tuli esiin muun muassa *maalaistalo* ja *talonpoikaisnimi*. Osittain tähän on varmasti vaikuttanut perinteinen paikan- ja talonnimiin viittaava *-la*-johdin, mutta mahdollista on myös lomakkeen listassa edellisen *Ylätalo*-nimen vaikutus. Nimenkantaja miellettiin opiskelijavastauksissa *mahtailevaksi machoksi* tai *vanhaksi ukonrähjäksi*, eläkeläisvastauksissa *karskiksi* ja *miehekkääksi ukkeliksi*.

Paljon äijiä, maalaiskylä, voi olla kylän viimeinen talo. (E)

Tosimiehen sukunimi! (O)

Ällöttävän miehinen. (O)

Nimen muotoon kiinnitettiin paljon huomiota. *Ä*-kirjaimia todettiin olevan liian paljon, mikä teki sukunimestä epämiellyttävän. *Äijä*-sana todettiin muutaman informantin taholta rumaksi sanaksi. Nimen huomioitiin olevan aakkosten lopussa, mutta sen mahdollista merkitystä ei enempää perusteltu. Muutamassa vastauksessa oli ajateltu nimen haastavuutta ulkomailla. Yksi eläkeläisinformantti kirjoittikin nimen lomakkeeseen, kuten se ulkomailla tai esimerkiksi passissa kirjoitetaan: *Aeijaelae*.

5 MIELIKUVIEN TAUSTATEKIJÄT

Tässä luvussa tarkastelen tutkielmassa tähän mennessä esille nousseita mielikuviin vaikuttavia tekijöitä. Sukunimien miellyttävyyteen ja epämiellyttävyyteen sekä nimistä herääviin mielikuviin vaikuttaa tulosten perusteella monenlaiset tekijät. Ne voidaan jakaa luvussa 2.5.2 esitettyihin kielensisäisiin ja kielenulkoisiin tekijöihin. Kielensisäisiin tekijöihin luokituvat itse nimeen liittyvät mielikuvat, kuten äänne- ja kirjoitusasu, appellatiivinen eli yleiskielinen merkitys ja äänteisiin liittyvä samankaltaisuus. Kielenulkoisiin tekijöihin puolestaan kuuluu samannimiseen nimenkantajaan liittyvät konnotaatiot.

Tekijät voidaan jakaa karkeasti myös semanttisiin eli merkitykseen perustuviin ja formaalisiin eli muotoon perustuviin tekijöihin. Semanttiset tekijät on jaettu yleiskielen vaikutukseen, nimen yleisyyteen ja harvinaisuuteen sekä ympäristön ja tuttujen nimenkantajien vaikutukseen. Formaalisia tekijöitä ovat nimen kantasanaisuus, yhdyssanaisuus ja johtimellisuus, nimen pituus sekä kirjoitusasu ja ääntäminen. Puhtaasti semanttisten ja formaalisten tekijöiden lisäksi muita tekijöitä ovat nimen yleisyys ja vierasperäisyys. Tässä luvussa olen jakanut tekijät suoraan alaryhmiin, joten ne voidaan katsoa kuuluvaksi sekä kielensisäiseen ja -ulkoiseen että semanttiseen ja formaaliseen jakoon.

5.1 Yleiskielen vaikutus

Luvussa 2.5.1 käsiteltiin appellatiivien ja proprien eroa. Tutkijat ovat pyrkineet tekemään selkeää rajaa sanojen appellatiivisen ja proprien käytön välille, mutta näkemykset ovat edelleen suurelta osin tutkijakohtaisia. Paljon puhetta on herättänyt myös luvussa 2.5.3 käsitelty nimen semanttinen sisältö, sillä tutkijat ovat pohtineet, voiko proprilla olla appellatiivin tavoin merkitys. Yhtä mieltä tutkijat ovat kuitenkin olleet siitä, että propreilla ei voi olla samanlaista merkitystä kuin appellatiiveilla.

Sukunimen sisältämän appellatiivin ja yleiskielen vaikutuksen voi sanoa nousseen olennaisimmaksi tekijäksi nimien herättämissä mielikuvissa. Suuri osa informanteista mainitsi luontoon liittyvien sukunimien olevan usein miellyttäviä (myös Pirkola 2012: 39). Esimerkiksi kummankin ryhmän kaksi miellyttävintä sukunimeä, *Elo* ja *Aaltonen*, perus-

teltiin monessa vastauksessa kauniiksi juuri siksi, että appellatiivit *elo* ja *aalto* viittaavat luontoon ja sen kauneuteen. Muita aineistossa appellatiivisen merkityksen myötä miellyttäviksi valittuja sukunimiä olivat muun muassa *Hiidenheimo*, *Karhunkoski*, *Tunturipuro* ja *Yrttiaho*. Vaikka nimien *Ihanämäki* ja *Hauska* appellatiivit ovat merkitykseltään positiivisia, ei niiden proprinen käyttö kuitenkaan kaikkia miellyttänyt siksi, että appellatiivi luo tietynlaisia odotuksia nimenkantajasta.

Appellatiivien vaikutus näkyi myös epämiellyttävien sukunimien kohdalla. Kummankin informanttiryhmän epämiellyttävimmäksi nimeksi valikoitui *Nännimäinen*. Opiskelijoiden toiseksi ja kolmanneksi epämiellyttävimmät nimet, *Suoyrjö* ja *Jortikka*, päättyivät epämiellyttäväksi perusteluiden mukaan juuri appellatiivin vuoksi. Appellatiivi *yrjö* toi valtaosalle mieleen puhekielisen merkityksen oksennus (myös Pirkola 2012: 31) ja *jortikka* miehen sukupuolielimen. Nimiä *Mursu*, *Raasu* ja *Pigg* pidettiin myös epämiellyttävinä, sillä ne viittasivat suureen eläimeen, säälittävään ihmiseen tai porsaaseen. Kun *Pigg* ymmärrettiin tarkoittavan ruotsiksi adjektiivia *pirteä*, pidettiin nimeä huomattavasti miellyttävämpänä. Nimessä *Auloste* appellatiivin *uloste* vaikutus oli huomattavissa selkeästi. Nimen mainittiin vaikuttavan aluksi kauniilta, mutta viittaavuus ulosteeseen koettiin kuitenkin erittäin epämiellyttäväksi. Yleiskielen vaikutus oli tulosten perusteella hallitsevin mielikuviin vaikuttanut tekijä, sillä appellatiivin miellyttävyys tai epämiellyttävyys vaikutti selkeästi muita piirteitä enemmän informanttien assosiaatioihin.

Myös muissa sosio-onomastisissa pro gradu -tutkielmissa on huomioitu appellatiivin vahva vaikutus mielikuviin. Jaana Heinosen (2008: 98) tutkielmassa nimi *Kirsikka Kiiski* on yhdistetty ammatiltaan marjamyjäksi ja kalastajaksi ja *Usko Vesalainen* papiksi. Järvimäen (2008: 32) tutkielmassa nimeä *Onni* on useimmin luonnehdittu iloiseksi ja *Varmaa* luotettavaksi ja oikeudenmukaiseksi.

5.2 Ympäristö ja tutut henkilöt

Yleiskielen vaikutuksen jälkeen toiseksi merkittävimmäksi tekijäksi sukunimestä syntyviin mielikuviin nousi ympäristö ja tutut nimenkantajat. Asia nousi esiin lomakkeen monessa kohdassa, mutta eniten mainintoja tutuista henkilöistä kirjoitettiin kyselylomakkeen kohtaan 5 eli nimien sanalliseen luonnehdintaan. Useita mainintoja kirjoitettiin omista tutuista, kuten *luokkatoverini sukunimi*, *historianopettajani nimi*, *entinen kollegani* ja *naapureitani*. Myös samannimisistä asuinpaikoista ja rakennuksista mainittiin muutamissa vastauksissa: *ystäväni kesäpaikan nimi*, *miniäni kotitalo*, *naapuritalo lapsuudesta*. Asuinpaikoista

kirjoittivat pääasiassa eläkeläiset, mikä johtunee osittain siitä, että he voivat olla opiskelijoita tietoisempia sukunimien liittymisestä taloihin ja paikannimiin.

Informanttien mukaan ihminen voi leimata oman nimensä positiivisella tai negatiivisella kaiulla, joka tulee mieleen toisia samannimisiä kohdatessa. Toisaalta samanniminen nimenkantaja usein luo nimelle oman merkityksen, jolloin aikaisempi merkitys voi muuttua.

Huvittava ja tunnen huvittavan ihmisen, jolla tämä sukunimi. (Jortikka, O)

Entinen fysioterapeutini nimi = todella mukava ihminen. (Hauska, E)

Tuntemani metsäteknikko Yrjö. (Suoyrjö, E)

Tunsin vaalean nuoren erittäin sisukkaan tytön, nimi värittyi hänestä myönteiseksi!

(Äijälä, E)

Ensin voi huvittaa, tunsin samannimisen joten on neutraalistunut. (Äijälä, O)

Assosiaatiot samalla luokalla olleeseen, lihavaan riehujapoikaan, nimi myös kuvasti luonnetta. (Äijälä, O)

Julkisuuden henkilöt vaikuttivat laajasti informanttien mielikuviin. *Niinistö* toi mieleen Suomen presidentin, johon erityisesti eläkeläiset vaikuttivat tulosten perusteella olevan erittäin tyytyväisiä. *Niinistö* oli eläkeläisten kolmanneksi miellyttävin nimi. Opiskelijoista lähes kaikki yhdistivät nimen *Tukiainen* Johanna Tukiaiseen, eikä nimestä vastausten perusteella juuri pidetty. Julkisuuden henkilöistä mainittiin usein myös nimien *Eriksson* ja *Jortikka* yhteydessä, sillä ne toivat mieleen laulaja Anna Erikssonin sekä jääkiekkovalmentaja Hannu Jortikan. Vastauksista löytyi myös muita yksittäisiä konnotaatioita julkisuudenhenkilöihin.

Omien tuttujen ja julkisuudenhenkilöiden on todettu vaikuttavan mielikuviin myös muissa pro gradu -tutkielmissa. Pirkolan (2012: 43–44) mukaan informanttien mielikuviin vaikutti esikuvista ensisijaisesti lähipiiri ja vasta toissijaisesti julkisuuden henkilöt sekä historialliset ja fiktiiviset henkilöahmot. Heinosen (2008: 97) mukaan assosiaatiot julkisuuden henkilöistä voivat perustua johonkin nimen osaan tai eräänlaiseen nimen maineeseen. Nimen osalla Heinonen tarkoittaa henkilön useampia etunimiä ja sukunimeä erillisinä henkilönnimen osina. Järvimäki (2008: 31) havaitsi tutkielmassaan, että merkittävin tekijä etunimiin liitettävissä mielikuvissa on konnotaatio samannimiseen nimenkantajaan. Myös Roos (2009: 119) toteaa tutkimustuloksissaan, että mielikuvat etunimistä eivät niinkään johdu nimestä itsestään, vaan ne syntyvät ensisijaisesti nimenkantajan mukaan. Järvimäen ja Roosin tuloksiin peilaten tämän tutkielman tuloksista käy ilmi, että sukunimien

kohdalla mielikuvien tärkein tekijä on yleiskielen vaikutus. Vasta toisena tekijänä tulevat ympäristö ja tutut henkilöt. Eriävä tulos selittyy sillä, että lähtökohtaisesti sukunimet sisältävät etunimiä enemmän appellatiivisia aineksia.

5.3 Kantasana, yhdyssana ja johdin

Aineistossa oli mukana neljä suomenkielistä kantasanasukunimeä: *Elo*, *Hauska*, *Mursu* ja *Raasu*. Lisäksi kantasanoja olivat myös vierasperäiset *Hagert* ja *Pigg*. Suomenkielisiä yhdyssanoja aineistossa oli yhdeksän: *Hiidenheimo*, *Ihanamäki*, *Karhunkoski*, *Kortekorpi*, *Mustakallio[-Javanainen]*, *Suoyrjö*, *Tunturipuro*, *Ylätalo* ja *Yrttiahho*. Myös *von Sjöberg* edustaa vieraskielisenä yhdyssanatyyppiä. Johtimellisia sukunimiä aineistossa oli kaikkiaan 12: *Aaltonen*, *Auloste*, *Eriksson*, *Hinkkanen*, *Hämäläinen*, *[Mustakallio-]Javanainen*, *Jortikka*, *Nieminen*, *Niinistö*, *Nännimäinen*, *Tukiainen* ja *Äijälä*. Erilaisia johtimia oli mukana kuusi: *-nen*, *-kka*, *-lä*, *-son*, *-ste* ja *-stö*. *Jortikka* voidaan luokitella kuuluvaksi johdostyyppiin, vaikka sen kantasana ei olekaan täysin selvä. *Bährend* on aineiston ainoa sukunimi, joka ei ainakaan selkeästi edusta yhtään edellä mainituista kolmesta ryhmästä.

Tulosen perusteella informantit pitivät yleisesti miellyttävimpinä nimityyppinä yhdyssananimiä. Erityisesti monen opiskelijan mielestä ne olivat sopivan harvinaisia mutta eivät liian erikoisia. Opiskelijoiden vastauksissa kymmenestä miellyttävimmästä sukunimestä kuusi oli yhdyssanatyyppiä ja eläkeläisten vastauksissa viisi. Kymmenen epämiellyttävimmän nimen joukossa oli kummassakin informanttiryhmässä vain yksi yhdyssanatyyppinen nimi: *Suoyrjö*. Lisäksi opiskelijoiden mielestä *Mustakallio-Javanainen* oli yhdeksänneksi epämiellyttävin sukunimi, mutta perusteluksi kirjoitettiin vain nimen pituus. *Mustakallio*-nimeä keuhuttiin monessa vastauksessa, joten yhdyssananimenä sitä ei voida laskea epämiellyttäväksi. Yhdyssanasukunimien arveltiin olevan käännettyjä ruotsin kielestä, mikä osassa vastaajia herätti myös ajatuksia teennäisyydestä. Kuten luvussa 2.4.2 mainittiin, yhdyssananimissa on paljon ruotsista käännettyjä nimiä, mutta samaan tyyppiin kuuluu myös talonnimiä, vanhoja itäsuomalaisia nimiä ja sukunimiksi luotuja nimiä. Esimerkiksi *Tunturipuro* voidaan katsoa kuuluvaksi sukunimeksi otettuihin nimiin, sillä sen kantajia Suomessa on vain 7. Mahdollista toki on, että nimenoton taustalla on ruotsin vastaava nimi *Fjällström*.

Kantasanatyyppiä edustava *Elo* valittiin kummankin informanttiryhmän mukaan aineiston miellyttävimmäksi sukunimeksi. Kantasanana se sai kuitenkin edustaa kymmenen miellyttävimmän nimen joukossa yksin, sillä aineiston muista kantasanasukunimistä

informantit eivät pitäneet. Opiskelijoiden kymmenen epämiellyttävimmän nimen joukkoon mahtui kolme kantasanatyyppiä edustavaa sukunimeä, mutta eläkeläisten vastauksissa niitä oli kymmenestä jopa viisi.

Johtimia perusteltiin vastauksissa puolesta ja vastaan. Erityisesti *-nen*-johdinta pidettiin toisaalta tuttuna ja perinteisenä, toisaalta tylsänä ja liian yleisenä. *-la*, *-lä*-johdinta ei erikseen perusteltu, mutta aineiston *Äijälä*-sukunimen luonnehdinnan perusteella johdin miellettiin usein talon- tai paikannimeen viittaavaksi. Suomalaisten sukunimien yleisin johdos *-la*, *-lä* toimikin erityisesti Länsi-Suomessa talonnimenjohtimena (ks. luvut 2.2.1, 2.4.2).

Kummankin informanttiryhmän miellyttävimmäksi nimeksi *Elon* jälkeen listattiin 1800-luvun uudemman kerrostuman *-nen*-päätteinen *Aaltonen*. Opiskelijoiden kymmenen miellyttävimmän nimen joukossa oli johtimellisia nimiä *Aaltosen* lisäksi Suomen neljänneksi yleisin sukunimi *Nieminen* ja patronyymi *Eriksson*. Eläkeläisten vastauksissa *Aaltosen* lisäksi miellyttävimpiä olivat *Niinistö*, *Eriksson* ja *Tukiainen*. Kymmenen epämiellyttävimmän nimen joukossa opiskelijoiden vastauksissa oli jopa seitsemän johtimellista sukunimeä. Eläkeläisten vastaava luku oli viisi. Koska sukunimien miellyttävyyteen vaikutti erityisesti nimen yleiskielinen merkitys ja moni muu tekijä, ei johtimella tulosten perusteella kuitenkaan ollut suurta vaikutusta nimen miellyttävyyteen.

5.4 Nimen pituus

Nimen pituudella ei tulosten perusteella ollut suurta roolia nimen miellyttävyyden suhteen. Lyhyitä nimiä pidettiin käytännöllisinä ja helppoina, kun taas pitkien nimien miellettiin yleisesti olevan hankalia.

Suosituksi nousseessa yhdyssanatyyppissä nimen pituus oli jopa 11 kirjainta (*Hii-denheimo*, *Tunturipuro*, *Karhunkoski*), mutta nimien pituus ei informantteja haitannut. Kymmenen miellyttävimmän nimen listassa kummassakin informanttiryhmässä oli vain yksi alle seitsemän kirjainta sisältävä nimi: *Elo*. Epämiellyttävimpien nimien joukossa puolestaan olivat 4–6 kirjainta käsittävät *Mursu*, *Pigg*, *Raasu*, *Hagert* ja *Hauska*.

Aineiston ainoa yhdistelmänimi *Mustakallio-Javanainen* koettiin yleisesti epäkäytännölliseksi ja haastavaksi, ja se oli opiskelijoiden epämiellyttävimpien nimien listauksessa yhdeksäntenä. Eläkeläisten vastauksissa *Mustakallio-Javanainen* oli 13. epämiellyttävin nimi. Epämiellyttäväksi sitä perusteltiin juuri pituuden ja epäkäytännöllisyyden vuoksi.

Tulosten mukaan nimen pituus ei kuitenkaan ole ratkaisevassa asemassa nimen miellyttävyyden kannalta. Samaan tulokseen on päätynyt myös Saara Pirkola (2012: 37), joka havaitsi pitkien ja lyhyiden etunimien saavan osakseen keskimäärin yhtä paljon positiivista ja negatiivista luonnehdintaa.

5.5 Kirjoitusasu ja ääntäminen

Kirjoitusasu ja ääntäminen koettiin tärkeiksi kriteereiksi nimen miellyttävyyden ja mielikuvien osalta. Helppoon kirjoittamiseen ja ääntämiseen liittyi vastauksissa selkeästi suomalaisuuden ja vierasperäisyyden kontrasti, sillä suomalainen nimi koettiin miellyttäväksi suurelta osin siksi, että nimen ääntämiseen ja kirjoittamiseen ei liity epäselvyyttä tai suomen kielelle epätyypillisiä äänteitä. Ääntämisen ja kirjoittamisen osalta hankalimmiksi sukunimiksi informantit kokivat nimet *Bährend* ja *Pigg*. Informanttien mukaan nämä nimet vaativat usein erityistä selventämistä kirjoitusasunsa osalta etenkin virallisissa yhteyksissä. Ruotsalaista patronymia *Eriksson* ei koettu vaikeaksi kirjoittaa, vaikka vastauksissa esiintyikin monenlaisia kirjoitusvariantteja (ks. luku 4 *Eriksson*).

Ääntämisen osalta miellyttäväksi koettiin esimerkiksi nimet *Aaltonen*, *Elo* ja *Tunturipuro*. Osa nimistä koettiin miellyttäväksi ääntää siksi, että ne yksinkertaisesti kuulostavat kauniilta. Äänteiden lisäksi kauniilta kuulostamiseen vaikuttaa kuitenkin yleensä myös yleiskielinen merkitys. Moni informantti kirjoitti nimien *Jortikka* ja *Kortekorpi* olevan kovan ja epämiellyttävän kuuloisia todennäköisesti konsonanttien runsauden vuoksi. Vaikka *Äijälä* ja *Hämäläinen* olivat monen mielestä perinteisiä suomalaisia ja siksi miellyttäviä nimiä, niiden *ä*-äänteet koettiin monessa vastauksessa epämiellyttäväksi.

Mielikuviin voi vaikuttaa myös äänne- tai kirjoitusasun samankaltaisuus jonkin yleiskielen sanan kanssa (ks. luku 2.5.1). Esimerkiksi *Auloste* toi informanteille mieleen Hämeenlinnassa sijaitsevan luonnonsuojelualueen *Aulanko* ja appellatiivin *aloite*. Myös Heinosen (2008: 98) tutkimuksessa on samankaltaisia tuloksia, sillä hänen aineistonsa *Olli Lasaroff* herätti mielikuvan *lasaretista* eli sairaalasta.

5.6 Vierasperäisyys ja suomalaisuus

Vuonna 1998 kaikista Suomen kansalaisten 127 700 sukunimestä vierasperäisiä nimiä oli 35 %, ja vierasperäisen sukunimen kantajia 22 % (Ainiala ym. 2008: 246). Aineistossa selkeästi vierasperäisiksi tunnistettavia sukunimiä oli mukana viisi: *Bährend*, *Pigg*, *Ha-*

gert, von Sjöberg ja *Eriksson*. *Bährendiä* lukuun ottamatta muihin neljään nimeen miellettiin vahvoja merkityksiä. *Hagert* oli eläkeläisten mielessä vahvasti romaninimi, *von Sjöberg* herätti kummassakin informanttiryhmässä aatelisuuden kaikua ja *Pigg* loi kirjoitusasunsa vuoksi mielikuvan porsaasta, sillä vain osa vastaajista tiesi nimen appellatiivin tarkoittavan ruotsiksi adjektiivia pirteä. *Eriksson* toi mieleen ruotsalaisuuden, Anna Erikssonin ja entisen matkapuhelinvalmistajan. Vain *Bährend* vaikutti jäävän informanttien vastauksissa ilman erityisiä konnotaatioita. Tämä voi tosin johtua myös siitä, ettei *Bährend* ollut mukana 20 tarkemmin luonnehdittavan nimen joukossa.

Tulosten perusteella molemmat informanttiryhmät suosivat mieluummin suomalaisia nimiä. Opiskelijoiden tuloksissa miellyttävimpien nimien listauksessa *Eriksson* oli yhdeksäs, *Hagert* 17., *Bährend* 18., *Pigg* 19. ja *von Sjöberg* 20. Eläkeläisillä vierasperäiset nimet sijoittuivat keskimäärin huonommin kuin opiskelijoiden tuloksissa. Eläkeläisillä *Eriksson* ylsi sijalle kahdeksan, *von Sjöberg* oli 20., *Pigg* 21., *Hagert* 24. ja *Bährend* 25. Myös epämiellyttävimpien nimien listalla näkyy suomalaisten nimien suosiminen sekä opiskelijoiden eläkeläisiä hieman hyväksyvämpi asenne vierasperäisiä nimiä kohtaan. Opiskelijoiden epämiellyttävimpien nimien listalla *Pigg* oli kuudes, *von Sjöberg* 12., *Bährend* 13. ja *Hagert* 15. *Eriksson* ei kuulunut yhdenkään opiskelijainformantin mielestä viiden epämiellyttävimmän sukunimen joukkoon. Eläkeläisten epämiellyttävimpien nimien tuloksissa *Pigg* oli neljäs, *Hagert* seitsemäs, *Bährend* yhdeksäs, *von Sjöberg* 12. ja *Eriksson* 16.

Viidestä vierasperäisestä nimestä *Erikssoniin* suhtauduttiin kummassakin informanttiryhmässä hyväksyvästi, mistä kertoo myös edellä esitetty miellyttävimpien ja epämiellyttävimpien nimien listaus. Tämä johtunee siitä, että *Eriksson* on käytössä yli 6000 Suomessa asuvalla henkilöllä, mikä on moninkertaisesti enemmän kuin yksikään muista vierasperäisistä aineiston nimistä (ks. luku 4 taulukko 10). Ihmiset ovat siis tottuneet tähän ruotsalaisperäiseen nimeen ja mieltävät sen ruotsalaisjuurista huolimatta tavalliseksi Suomessa käytössä olevaksi sukunimeksi.

5.7 Yleisyys ja harvinaisuus

Nimien yleisyyttä ja harvinaisuutta kommentoitiin vastauksissa melko paljon. Sekä yleisille että harvinaisille nimille löytyi informanteista kannattajia. Koko aineiston yleisin suku-

nimi *Nieminen* (46 231)¹³ oli opiskelijoiden seitsemänneksi ja eläkeläisten 13. miellyttävin nimi (ks. luku 3.1). Aineiston toiseksi yleisin *Hämäläinen* (39 692) ylsi opiskelijoilla sijalle 10 ja eläkeläisillä sijalle 15. Kolmanneksi yleisin *Aaltonen* (22 335) oli kummankin informanttiryhmän toiseksi miellyttävin nimi. Neljänneksi yleisin *Eriksson* (12 052) puolestaan oli kummankin informanttiryhmän kahdeksanneksi miellyttävin sukunimi. Yleiset nimet sijoituivat siis tasaisesti pitkin listaa.

Myös harvinaiset sukunimet vaikuttavat sijoittuneen miellyttävien nimien listalle sattumanvaraisesti. Aineiston harvinaisinta sukunimeä *Aulostetta* ei juuri miellyttäväksi valittu tai kuvailtu, mutta negatiiviset mielikuvat johtuivat suurelta osin nimen sisältämästä appellatiivista. Toiseksi harvinaisin *Tunturipuro* (7) puolestaan oli opiskelijoiden neljänneksi ja eläkeläisten viidenneksi miellyttävin nimi, ja sitä myös kuvailtiin positiivisesti. Kolmanneksi harvinaisin *Karhunkoski* (11) oli opiskelijoiden keskuudessa sijalla viisi eli hyvin suosittu, mutta eläkeläiset sijoittivat nimen vasta sijalle 12. Neljänneksi harvinaisin *Hiidenheimo* (56) keräsi suosiota sijoittumalla opiskelijoiden kolmanneksi ja eläkeläisten seitsemänneksi miellyttävimmäksi sukunimeksi. Keksitty sukunimi *Kortekorpi* oli opiskelijoilla sijalla kuusi ja eläkeläisillä sijalla yhdeksän, ja sitä kuvailtiin pääosin miellyttäväksi nimeksi. Kaikista miellyttävimmäksi sukunimeksi nimetyllä *Elolla* on yhteensä 4 765 nimenkantajaa. Tulokset osoittavat, että nimen yleisyydellä tai harvinaisuudella ei tässä tutkimuksessa ollut ratkaisevaa roolia miellyttävyyden ja assosiaatioiden kohdalla.

¹³ *Niemisen, Aaltosen, Karhunkosken ja Hiidenheimon* sulkeissa olevat nimenkantajamäärät kertovat yhteismäärän nykyisistä nimenkantajista, nimestä luopuneista sekä kuolleista nimenkantajista. Lähde: Väestörekisterikeskus 21.10.2013. Tietoa 20 tässä tutkielmassa tarkemmin luonnehdittavan sukunimen nimenkantajamäärästä on esitetty luvun 4 taulukossa 10.

6 MIELIKUVIEN VAIKUTUS SUKUNIMEN VAIHTAMISEEN

Sukunimen vaihtaminen liittyi 1900-luvun alussa nimien suomalaistamiseen, josta kerrottiin tarkemmin luvussa 2.2.3. Vuoden 1920 sukunimilaki rajoitti sukunimen vaihtamista, eikä nimeä saanut enää vapaasti vaihtaa. Laki on siitä asti ohjannut suomalaisten sukunimiä, sillä esimerkiksi vuodesta 1929 vuoteen 1985 saakka naisen oli avioliitossa otettava miehensä sukunimi. Nykyinen nimilaki tekee puolisoista tasa-arvoisia, ja sukunimeksi voi valita kumman tahansa puolison nimen tai ottaa käyttöön täysin uuden sukunimen. Kumpikin voi myös säilyttää oman sukunimensä tai ottaa esimerkiksi yhdistelmänimen. Laissa on säädetty myös lapsen sukunimen määräytyminen. Vaikka aiemmin äidin sukunimi viittasi häpeälliseen avioliiton ulkopuolella syntyneeseen lapseen, nykyään vanhemmat saavat valita, kumman sukunimen lapsi saa. Sukunimen valintaa ja vaihtamiseen liittyvää lainsäädäntöä on esitelty luvussa 2.3.

Kyselylomakkeen kolmas ja viimeinen osio käsittelee sukunimen vaihtamista. Likertin asteikolle puetussa kuudennessa kysymyksessä informanttia pyydettiin ympyröimään viidestä vaihtoehdosta se kohta, joka parhaiten vastasi hänen näkemystään esitetystä väitteestä. Halutessaan informantin oli mahdollista myös perustella vastaustaan. Lomakkeen taustatietojen mukaan 54 opiskelijasta 49:llä on aina ollut sama sukunimi, joten opiskelijainformanteista vain viisi on vaihtanut sukunimensä vähintään kerran. Kaikki nimensä vaihtaneet ovat naisia. Eläkeläisistä 30 on vaihtanut sukunimensä vähintään kerran ja 23:lla on aina ollut sama sukunimi. Yksi eläkeläisinformantti jätti kohdan tyhjäksi. Eläkeläismiehistä yhtä lukuun ottamatta kukaan ei ole vaihtanut sukunimeään. Lomakkeessa ei kysytty tarkempaa syytä sukunimenmuutokseen.

Taulukossa 11 on kuvattu kyselylomakkeen kohdan 6 tulokset. Ensimmäisessä sarakkeessa on väite, johon informantteja pyydettiin vastaamaan viisiportaisella Likertin asteikolla ympyröimällä jokaisesta kohdasta yksi omaa mielipidettään vastaava numero. Numeroiden selitykset: 1 = täysin eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = en osaa sanoa, 4 = jokseenkin samaa mieltä ja 5 = täysin samaa mieltä. Taulukossa 0 tarkoittaa opiskeli-

joita ja *E* eläkeläisiä. Viimeisessä sarakkeessa on ilmoitettu, kuinka moni informantti kunkin kohtaan on vastannut.

Taulukko 11. *Väitteet omasta sukunimestä ja sukunimen vaihtamisesta.*

	1 O/E	2 O/E	3 O/E	4 O/E	5 O/E	Yht. O/E
Oman sukunimeni säilyttäminen on minulle tärkeää.	9/7	9/5	8/10	15/7	13/24	54/53
Olen tyytyväinen nykyiseen sukunimeeni.	0/2	3/3	5/2	13/8	33/37	54/52
Minulle on tärkeää, että sukunimeni sopii etunimeeni.	2/4	8/6	8/9	22/15	13/13	53/47
Pidän enemmän harvinaisista sukunimistä kuin yleisistä.	2/7	3/8	14/11	25/13	10/14	54/53
Minulle on tärkeää, että sukunimeni on helppo sanoa.	1/2	10/1	11/6	21/14	11/30	54/53
Minulle on tärkeää, että sukunimeni on helppo kirjoittaa.	4/4	9/3	12/6	21/14	7/26	53/53
Sukunimen kirjaimellinen merkitys vaikuttaa siihen, haluanko vaihtaa nimeni.	2/19	1/2	5/5	25/12	21/13	54/51
Lapselle kuuluu mielestäni ensisijaisesti antaa isän sukunimi.	2/2	3/1	26/9	14/10	9/30	54/52
Avioliiton myötä olisin valmis vaihtamaan sukunimeni aviopuolisoni sukunimeen.	6/22	11/3	11/5	10/8	16/12	54/50
Avioliiton myötä voisin ottaa sukunimekseni yhdysnimen.	27/33	13/7	3/1	8/6	3/4	54/51

6.1 Suhtautuminen omaan sukunimeen

Opiskelijoista 28 piti oman sukunimen säilyttämistä tärkeänä tai erittäin tärkeänä asiana. 18 opiskelijainformanttia ei pitänyt sukunimensä säilyttämistä tärkeänä ja puolet heistä ei lainkaan tärkeänä. Erityisesti muutama yleisen sukunimen omaava naisinformantti oli sitä mieltä, ettei oman sukunimen säilyttämisellä ole merkitystä.

Meni jo. Mieluummin kunnioitan puolisoa ja perinteitä ja assosioidun sukunimeltäni mieheni kanssa yksiköksi kuin lapsuudenperheeseen. (O, 1)¹⁴

¹⁴ Sulkeissa on esitetty informanttiryhmä *O* = opiskelijat tai *E* = eläkeläiset sekä numero, jonka informantti on Likertin asteikon mukaisesti vastannut kuvaavan mielipidettään.

Eläkeläisistä 33 oli sitä mieltä, että oman nykyisen sukunimen säilyttäminen on heille erittäin tärkeää. Opiskelijoihin verrattuna täysin samaa mieltä asiasta oli 24 eläkeläistä eli huomattavasti opiskelijoita enemmän, sillä heidän vastaava lukunsa oli 13. Eläkeläisten selkeään tahtoon säilyttää oma sukunimi vaikuttavat todennäköisesti ikä ja elämäkokemus, sillä monien vuosikymmenten jälkeen nimen muuttaminen voi tuntua turhalta. Oman sukunimen säilyttäminen erityisesti naisinformanttien osalta ei myöskään aina ole ollut omasta tahdosta kiinni, sillä vuosina 1929–1985 nainen oli avioliitossa velvoitettu ottamaan miehensä sukunimi (Nimilaki 1991).

Aikanaan avioituessa oli pakko ottaa miehen nimi. Nyt siihen on jo niin tottunut etten halua enää nimeä vaihtaa. En olisi aikanaan vaihtanut omaa sukunimeäni, jos ei olisi ollut pakko. (E, 4)

Miesopiskelijoista neljä piti oman sukunimen säilyttämistä erittäin tärkeänä, kaksi oli asiasta jokseenkin samaa mieltä, yksi ei osannut sanoa ja yksi ei pitänyt nimen säilyttämistä lainkaan tärkeänä. Viimeinen perusteli mielipidettään näin: *Yhdentekevää, se on vain nimi.* Eläkeläismiehistä 14 vastasi tähän kysymykseen. Heistä yhdeksän piti oman sukunimen säilyttämistä erittäin tärkeänä ja yksi jokseenkin tärkeänä. Kaksi ei osannut sanoa, yksi oli jokseenkin eri mieltä ja yksi täysin eri mieltä. Ainoa täysin eri mieltä ollut informantti oli myös ainoa, joka eläkeläismiehistä oli joskus vaihtanut sukunimensä.

Selvitettäessä informanttien tyytyväisyyttä omaan nykyiseen sukunimeensa olivat vastaukset ryhmien kesken samansuuntaisia. Lähes kaikki opiskelijat olivat jokseenkin tyytyväisiä (13) tai erittäin tyytyväisiä (33) omaan nykyiseen sukunimeensa. Eläkeläisistä 37 ilmoitti olevansa erittäin tyytyväisiä ja kahdeksan jokseenkin tyytyväisiä omaan nykyiseen sukunimeensa. Kun opiskelijoista yksikään ei ollut täysin tyytymätön omaan sukunimeensa, ilmoitti eläkeläisistä kaksi informanttia olevansa nimeensä tyytymättömiä. Tuloksista on kuitenkin tulkittavissa yleinen oman sukunimen hyväksyminen. Kukaan informantti ei ollut perustellut vastaustaan, mutta suurena syynä tyytyväisyyteen voi nähdä olevan nimen vahvan identiteettiin kuulumisen (ks. luku 1.1). Perusteiden pois jättäminen voi toisaalta olla myös merkki siitä, ettei tyytyväisyys omaan sukunimeen informanttien mielestä yksinkertaisesti vaadi perusteita.

6.2 Mistä on hyvä sukunimi tehty?

Sukunimen sopimisesta etunimeen oli kummallakin informanttiryhmällä samansuuntaisia ajatuksia. Yli puolet kummastakin ryhmästä piti sukunimen sopimista etunimeen tärkeänä tai erittäin tärkeänä asiana. Etu- ja sukunimen sopiminen yhteen helpotti monen mielestä lausumista ja kirjoittamista. Toisaalta nimien sointumista ja kielellistä kauneutta pidettiin miellyttävänä mutta ei välttämättömänä, ja sopiminen mainittiin myös makuasiaksi. Tärkeänä pidettiin myös sitä, ettei nimi veny liian pitkäksi. Yhden asiaa erittäin tärkeänä pitäneen opiskelijavastaajan mukaan hänen vierasperäiseen etunimeen eivät kaikki suomalaiset sukunimet sovi. Toinen opiskelija puolestaan perusteli oman etunimensä sopivan kaikkiin suomalaisiin sukunimiin. Myöskään arkinen etunimi ja aatelistyylinen sukunimi eivät joidenkin opiskelijainformanttien mukaan välttämättä sopisi yhteen.

Lapselleni annan nimen, joka sopii sukunimeen minun mielestäni. (E, 4)

Oma nimi on mukavampi sanoa, kun etu- ja sukunimi sopivat yhteen ja muodostavat napakan kokonaisuuden. (O, 5)

Se on hyvä olla palanssissa. (E, 5)

Kaksi opiskelijavastaajaa perusteli etu- ja sukunimien yhteen sopimista tärkeäksi vain siinä tapauksessa, jos nimet yhdessä muodostaisivat epämiellyttävän appellatiivin:

Ei ole väliä, paitsi jos tulee Anu Saukko -yhtälö. (O, 2)

Eläkeläisvastauksissa perusteltiin tottumusta omaan nimiyhdistelmään, jolloin nimien yhteen sopiminen ei ole olennaista. Myös vanha perinne, jossa vaimo ottaa avioliitossa automaattisesti miehen sukunimen, tuli esiin tässäkin kohdassa:

Ei lapselle nimeä annettaessa voi tietää mikä on sukunimi esim. tytöllä avioiduttua. (E, 1)

Opiskelijainformantit vastasivat pääsääntöisesti pitävänsä enemmän harvinaisista kuin yleisistä sukunimistä. Kolmasosa vastasi, ettei osaa sanoa. Tätä perusteltiin esimerkiksi sillä, ettei yleisyydellä ole väliä tai että asia on täysin nimikohtaista eikä ole siis yleistettävissä. Eläkeläisten vastauksissa ei ollut suurta eroa opiskelijoiden vastauksiin, mutta ne painottuivat hieman enemmän kannattamaan yleisiä sukunimiä. Kolme täysin samaa mieltä ollutta eli harvinaisia sukunimiä tässä kohdassa kannattanutta eläkeläistä oli kuitenkin

lomakkeen ensimmäisessä kysymyksessä vastannut pitävänsä yleisistä ja perinteisistä nimistä, mikä näytti olevan ristiriidassa tämän kohdan vastauksen kanssa.

Eläkeläiset pitivät selkeästi tärkeänä sitä, että oma sukunimi on helppo sanoa. Asiaa ei kuitenkaan sen enempää perusteltu. Myös opiskelijoista enemmistön mielestä on tärkeää, että nimi osataan sanoa oikein. Opiskelijoista 32 piti nimen helppoa lausuttavuutta tärkeänä tai jokseenkin tärkeänä, kun eläkeläisten vastaava luku oli 44. Heistä jopa 30 piti asiaa erittäin tärkeänä. Opiskelijoista osa kallistui siihen, ettei helpolla lausuttavuudella ole oikeastaan merkitystä.

Ei ole kivaa aina joutua toistamaan sukunimeään. (O, 4)

Lausujan vika. Ei kiinnosta. (O, 1)

Kirjoittamisen helppoudesta informantit olivat pääsääntöisesti samaa mieltä kuin ääntämisen helppoudesta. Eläkeläisistä tärkeänä tai jokseenkin tärkeänä helppoa kirjoitusasua piti 40 vastaajaa ja opiskelijoista 28. Kummassakin informanttiryhmässä ääntämisen helppous nousi kirjoittamista hieman tärkeämmäksi. Eniten kirjoittamisen helppoutta perusteltiin sillä, ettei nimi saa olla liian pitkä.

Nimen kirjaimellista merkitystä eli appellatiivista sisältöä pidettiin opiskelijoiden keskuudessa erittäin tärkeänä nimenvaihdon ehtona. 21 vastaajaa oli täysin samaa mieltä ja 25 jokseenkin samaa mieltä siitä, että sisältö vaikuttaisi nimen muuttamiseen. Eniten perusteltiin nimen mahdollista epämiellyttävää merkitystä.

En haluaisi merkityksellistä sukunimeä, koska etunimeni on jo. (O, 5)

En vaihtaisi mihinkään epämiellyttäviä mielikuvia herättävään. (O, 4)

Eläkeläisistä selvästi vähemmän piti sukunimen kirjaimellista merkitystä olennaisena asiana nimenvaihdossa. Kun opiskelijoista jopa 46 piti asiaa tärkeänä tai jokseenkin tärkeänä, oli eläkeläisten vastaava luku 25. Kun taas opiskelijoiden mielestä täysin eri mieltä asiasta oli kaksi informanttia, piti eläkeläisistä jopa 19 kirjaimellista merkitystä täysin yhdenmukaisena. Informanttiryhmien merkittävää eroa voi vain arvailla, sillä perusteluita annettiin todella niukasti. Yhtenä syynä eroon voi pitää sitä, että eläkeläisten sukupolvi on tottunut hyväksymään oman nimensä sellaisenaan. Nykypäivänä sukunimeen voi vaikuttaa itse aikaisempaa enemmän, ja toisaalta nimen tuomiin hyötyihin ja haittoihin saatetaan kiinnittää enemmän huomiota (ks. luku 3.4).

6.3 Lapsen sukunimi

Omaan sukunimi-identiteettiin ja erityisesti yleisiin arvoihin sukunimistä liittyy myös se, saako lapsi syntyessään isän vai äidin sukunimen. Tässä kohdassa opiskelijoiden ja eläkeläisten välille syntyi suuri ero. Puolet opiskelijoista (26) oli sitä mieltä, että lähtökohtaisesti ei ole merkitystä, saako lapsi isän vai äidin sukunimen. 23 opiskelijaa piti tärkeänä, että lapselle annetaan ensisijaisesti isän nimi, mutta heistä vain 9 oli täysin samaa mieltä. Kahden mielestä ensisijaisesti sukunimi tulisi määräytyä äidin mukaan ja kolme oli jokseenkin samaa mieltä äidin sukunimen ensisijaisuudesta. Opiskelijamiehistä yhden mielestä nimen tulee määräytyä isän mukaan, kolme oli jokseenkin samaa mieltä ja neljä ei osannut sanoa. Vastauksia perusteltiin paljolti perheen tilanteesta riippuvaksi. Moni perusteli, että isän ollessa mukana kasvatuksessa nimen tulisi määräytyä isän mukaan, mutta muulloin äidin. Mikäli kysymys olisi kohdistettu koskemaan vain avio- ja avioliittoja, olisi tulos todennäköisesti ollut räikeämpi isän eduksi.

Avo-/avioliitossa kyllä, yh-äidin (vahinko)lapselle äidin. (O, 3)

Eläkeläisinformanteista jopa 40 mielestä lapselle kuuluu ensisijaisesti antaa isän sukunimi, ja 30 heistä oli asiasta täysin samaa mieltä. Äidin sukunimi oli kaikista 52 kysymykseen vastanneesta informantista vain kahden mielestä ensisijainen, ja yksi oli jokseenkin samaa mieltä näiden kahden muun kanssa. Yhdeksän eläkeläistä ei osannut sanoa, kumman mukaan lapsi ensisijaisesti tulisi nimetä. 14 eläkeläismiehestä 11 oli täysin samaa mieltä siitä, että lapselle tulee ensisijaisesti antaa isän sukunimi. Kaksi oli asiasta jokseenkin samaa mieltä. Yksi eläkeläismies vastasi äidin sukunimen olevan lapselle ensisijainen. Vain harvassa eläkeläisvastauksessa nousi esiin olosuhteet ja isän mukanaolon kyseenalaistaminen, kun opiskelijoista suuri osa mainitsi asiasta.

6.4 Nimen vaihtaminen avioliiton myötä

Opiskelijoista puolet olisi valmis avioliiton myötä vaihtamaan nimensä puolisonsa sukunimeksi. Heistä 16 oli asiasta täysin samaa mieltä. Kuusi opiskelijainformanttia oli asiasta täysin eri mieltä. Näistä kuudesta viisi oli miehiä. Muiden kolmen miehen vastauksena oli jokseenkin eri mieltä tai en osaa sanoa. Nimenvaihtoa perusteltiin monessa opiskelijavastauksessa sillä, että lopullinen päätös tehtäisiin vasta, kun mahdollinen tuleva sukunimi on tiedossa.

Riippuu puolison sukunimestä – jos rumempi, en vaihtaisi. (O, 4)

Eläkeläisten vastauksissa oli havaittavissa tulkintaa näkökulman osalta. Osa vastasi selvästi samansuuntaisesti opiskelijoiden kanssa olevansa mahdollisen avioliiton myötä valmis ottamaan puolison sukunimen. Osa on voinut ajatella, että sukunimen vaihtaminen ei olisi enää tarpeen, vaikka vielä naimisiin menisikin. Toisaalta informantit ovat voineet vastata myös sen mukaan, onko avioliiton myötä sukunimi jo aikanaan vaihdettu. Perusteet jäävät kuitenkin arvailujen varaan, sillä vain harva kirjoitti niitä lomakkeeseen. Osa eläkeläisistä vastasi ennemminkin siihen kysymykseen, aikooko vielä jonain päivänä mennä naimisiin.

En aio enää koskaan avioitua. (E, 1)

On helpompi pitää entinen nimi, joka on jo osa identiteettiä ja jonka kaikki tuntevat. (E, 2)

13 vastanneesta eläkeläismiehestä kahdeksan oli omasta sukunimen vaihtamisesta täysin eri mieltä ja yksi jokseenkin eri mieltä. Kolme eläkeläismiestä vastasi olevansa jokseenkin samaa mieltä. Lisäksi yksi eläkeläismies vastasi olevansa täysin samaa mieltä, mutta myös oman sukunimen säilyttämisestä hän oli täysin samaa mieltä. Näin ollen vastaukset ovat ristiriidassa keskenään.

Yhdistelmänimen ottamisesta avioliiton myötä informantit olivat suurelta osin yksimielisiä. Vastaukset informanttiryhmien kesken olivat samansuuntaiset. Kaikista 105 informantista 60 oli täysin yhdistelmänimeä vastaan. Vain seitsemän vastaajaa koko aineistosta näytti yhdistelmänimelle vihreää valoa, lisäksi 14 oli jokseenkin samaa mieltä. Opiskelijamiehistä kuusi oli väitteestä täysin eri mieltä ja loput kaksi jokseenkin eri mieltä. Eläkeläismiehistä 12 oli yhdistelmänimen ottamisesta täysin eri mieltä, yksi jokseenkin eri mieltä ja yksi ei osannut sanoa. Nimeä pidettiin pituutensa vuoksi hankalana ja epäkäytännöllisenä, mutta toisaalta yhdistelmänimeä perusteltiin mahdolliseksi, jos nimet sopivat yhteen.

Pitäisi osata tehdä valinta. Yhdysnimi on riippakivi. (O, 1)

Riippuu siitä, sopivatko sukunimet hyvin yhteen. (O, 4)

Turhaa hienostelua. (E, 1)

6.5 Uuden sukunimen valinta

Kyselylomakkeen kohdassa 7 selvitettiin, mitkä kaikki tarjotuista 28 sukunimestä informantti voisi valita, mikäli hänen täytyisi ottaa itselleen uusi sukunimi. Jokaisen sukunimen kohdalta informanttia pyydettiin valitsemaan *kyllä* tai *ei*. Pääasiassa informantit olivat tulosten perusteella uuden sukunimen valinnassa kriittisiä eikä suurinta osaa sukunimistä olisi kelpuutettu itselle lainkaan.

Opiskelijoiden vastauksissa uudeksi sukunimeksi eniten kelpuutettavia nimiä olivat *Aaltonen* (*kyllä* 42 – *ei* 12), *Elo* (38–16), *Tunturipuro* (38–16), *Yrttiaho* (38–16), *Hiidenheimo* (36–18), *Karhunkoski* (35–19), *Ylätalo* (35–19) ja *Kortekorpi* (34–20). Nämä kahdeksan sukunimeä olivat ainoat, joille opiskelijainformantit antoivat enemmän *kyllä*-ääniä kuin *ei*-ääniä. Lisäksi *Hämäläiselle* äänet jakautuivat tasan 27–27. Tulokset ovat yhtenevät miellyttävimpien sukunimien kanssa (ks. luku 3.1), sillä *Ylätaloa* lukuun ottamatta nämä seitsemän sukunimeä olivat myös seitsemän opiskelijoiden mielestä miellyttävintä sukunimeä. Kyseisessä listauksessa *Ylätalo* oli kymmenes. Yhdeksäntenä ollut *Nieminen* oli myös tässä uuden sukunimen listauksessa vahvoilla, sillä vaikka 28 informanttia ei olisi *Niemistä* uudeksi sukunimekseen halunnut, sen olisi kelpuuttanut silti 26 informanttia. Mielenkiintoista on miellyttävimpien sukunimien listalla kahdeksanneksi yltänyt *Eriksson*, jonka olisi valinnut itselleen uudeksi sukunimeksi 21 opiskelijainformanttia mutta jopa 33 jättänyt valitsematta.

Opiskelijoiden vastauksissa *Nännimäinen* oli ainoa sukunimi, jota ei kukaan opiskelijainformantti olisi halunnut itselleen (*kyllä* 0 – *ei* 54). *Jortikka* sai yhden puoltavan äänen (1–53) ja *Hinkkanen* neljä (4–50). Tämän jälkeen olivat tasoissa *Raasu*, *Mursu* ja *Mustakallio-Javanainen*, joista kunkin 6 informanttia olisi ja 48 informanttia ei olisi kelpuuttanut uudeksi sukunimeksi. Tulokset olivat samansuuntaiset epämiellyttävimpien sukunimien kanssa (ks. luku 3.2), sillä kärkiviisikkoon kuuluivat *Nännimäinen*, *Jortikka*, *Mursu* ja *Raasu*. Sen sijaan *Hinkkanen* oli opiskelijoiden mielestä vasta kymmenenneksi epämiellyttävin nimi. Toiseksi epämiellyttävin *Suoyrjö* olisi kelpuutettu 7 kertaa uudeksi sukunimeksi.

Eläkeläisten vastauksissa kuusi sukunimeä sai enemmän *kyllä*-ääniä kuin *ei*-ääniä. Eniten sukunimeksi eläkeläiset kelpuuttaisivat tulosten perusteella sukunimet *Elo* (*kyllä* 30 – *ei* 15), *Tunturipuro* (29–14), *Niinistö* (28–15), *Ylätalo* (26–16), *Yrttiaho* (26–15) ja *Aaltonen* (23–19). Lisäksi *Hiidenheimo* sai 20 sekä puoltavaa että vastustavaa ääntä. Luvun

3.1 miellyttävimpiin sukunimiin verrattuna tulokset ovat yhdenmukaiset. Toiseksi miellyttävimmäksi nimeksi sijoittunut *Aaltonen* tosin jää tässä listauksessa vasta kuudenneksi.

Eläkeläisistä yksikään ei valinnut nimiä *Nännimäinen* (0–41), *Raasu* (0–41) ja *Mustakallio-Javanainen* (0–40) uudeksi mahdolliseksi sukunimekseen. Vain yhden puoltavan äänen saivat *Mursu* (1–40) ja *Hagert* (1–41). Kaksi kyllä-ääntä saivat nimet *Pigg* (2–39) ja *Bährend* (2–38). Epämiellyttävimpiin sukunimiin (ks. luku 3.2) verrattuna tuloksissa on nähtävissä hieman hajontaa. *Nännimäinen*, *Raasu*, *Mursu* ja *Pigg* ovat eläkeläisten mielestä epämiellyttävimmät nimet, mikä näkyy myös uuden sukunimen valinnan tuloksissa. Sen sijaan *Mustakallio-Javanainen*, jota ei valinnut yksikään eläkeläinen uudeksi mahdolliseksi sukunimeksi, sijoittui epämiellyttävimpien nimien listauksessa vasta sijalle 13. Myös *Hagert* oli 7. ja *Bährend* vasta 9. epämiellyttävin sukunimi.

6.6 Kokoavaa tarkastelua sukunimen vaihtamisesta

Informanttien suhtautuminen omaan sukunimeensa on vastausten perusteella erittäin myönteistä. Oman nykyisen sukunimen säilyttämisessä näkyy eroa ikäryhmien välillä, sillä eläkeläiset haluavat opiskelijoita enemmän säilyttää oman sukunimensä. Tähän voi olla syynä se, että viittä lukuun ottamatta opiskelijoista kukaan ei vielä koskaan ollut vaihtanut sukunimeään, kun taas eläkeläisistä yli puolet oli vaihtanut sukunimensä vähintään kerran. Tuloksista on nähtävissä, että eläkeläiset eivät yleisesti ottaen enää ole aikeissa vaihtaa sukunimeään ja pitävät oman nimensä säilyttämistä tärkeänä etenkin siinä tapauksessa, jos heillä aina on ollut sama sukunimi. Toisaalta tuloksiin vaikuttaa myös naisinformanttien suuri osuus. Miesten osalta erityisesti eläkeläiset pitävät oman sukunimen säilyttämistä erittäin tärkeänä, mihin lienee ainakin osittain vaikuttanut vuoteen 1985 voimassa ollut laki miehen sukunimestä avioparin yhteisenä nimenä. Jos informanttijoukossa olisi ollut enemmän miehiä, olisivat tulokset voineet olla toisenlaiset. Tyytyväisyys omaan nykyiseen sukunimeen on informanttiryhmiä välillä samansuuntainen. Tulokset ovat osoitus siitä, että omaan nimeen syntyy automaattisesti tunneside, jonka kautta nimi hyväksytään, ja siitä tulee osa identiteettiä. Sukunimi symboloi sekä yksilöllisyyttä että etenkin yhteenkuuluvuutta suvun kanssa (ks. luvut 1.1, 2.2.1). Toisaalta tyytyväisyyteen voi vaikuttaa myös nykyinen vapaus vaikuttaa omaan sukunimeen, sillä epämiellyttävä nimi on helppo vaihtaa pois.

Sukunimen sopiminen omaan etunimeen on kummankin ryhmän mielestä pääosin tärkeä asia. Osan mielestä asialla on merkitystä vain siinä tapauksessa, jos nimiyhdistelmästä tulee kiusallinen tai muulla tavoin haastava. Osa eläkeläisistä mainitsi, ettei nimien yhteen sopimisella ole varsinaista merkitystä, sillä omaan nimeen tottuu ajan myötä. Nimien harvinaisuus kiehtoi erityisesti opiskelijoita, sillä eläkeläiset olivat valtaosin yleisten sukunimien kannalla. Kun nimien harvinaisuutta peilaa tutkimuksen aiempiin tuloksiin, vaikuttaa opiskelijoiden ihannesukunimi olevan melko harvinainen, mutta liian harvinainen sukunimi ei kuitenkaan saa olla. Opiskelijoiden ihannenimi näyttää luvun 5.3 perusteella olevan yhdyssanatyypinen. Rakenteensa osalta yleisin tyyppi onkin nimenkantajamäärässään harvinaisin. Eläkeläisten ihannenimi vaikuttaa keskimäärin olevan hieman yleisempi ja perinteisempi, ja he pitivät yhdyssanatyypin lisäksi myös johdosnimistä. Kotron (2012: 58) mukaan opiskelijavastausten kaltainen nimen harvinaisuus ja erikoisuus osoittautui toiseksi tärkeimmäksi tekijäksi miesten sukunimenvaihtoon avioliiton myötä.

Kumpikin ryhmä kannattaa tulosten perusteella mieluummin suomalaista kuin vierasperäistä nimeä, vaikka opiskelijoiden suhtautuminen vierasperäisiin sukunimiin vaikuttaa tulosten perusteella olevan eläkeläisiä myönteisempi. Suomalaisuuteen liittyy myös ääntämisen helppous, joka eläkeläisille on erittäin tärkeää. Myös kirjoitusasun toivotaan olevan selkeä. Opiskelijatkin arvostavat helppoa äänne- ja kirjoitusasua, mutta sen merkitys jää kuitenkin vähemmälle kuin eläkeläisillä. Asiaa on voitu miettiä sen mukaan, kuinka käytännöllinen sukunimi itselle on ja toisaalta myös siitä näkökulmasta, miten muut osaavat nimeä käyttää.

Sukunimen kirjaimellinen merkitys on erityisesti opiskelijoille tärkeää. Nimen sisältämän appellatiivin vaikutus perusteltiin monessa vastauksessa vaihtelevan nimikohtaisesti, eikä yleistystä ole mahdollista tehdä. Todennäköistä on, että appellatiivi ei vaikuttaisi yhtä paljon avioliiton myötä otettavana nimenä, jolloin nimeen olisi läheisen ihmisen kautta ehkä erilainen asenne. Sukunimen erilaisiin vaihtamissyihin ei tässä tutkielmassa kuitenkaan oteta kantaa. Eläkeläisten vastaukset saattavat siis olla perusteltavissa sillä, että nimi on jo avioliiton myötä monen kohdalla vaihdettu. Toisaalta moni eläkeläinen on läpi tutkimuksen todennut sukunimen olevan asia, johon ei itse voi vaikuttaa ja jonka kanssa oppii elämään. Ryhmien vastaukset ovat yhdenmukaisia myös sen kanssa, millaisia hyötyjä ja haittoja sukunimille luvussa 3.4 miellettiin. Kilpailu esimerkiksi työelämässä on saatanut siirtyä jo siihen, että sukunimelle annetaan aikaisempaa enemmän painoarvoa. Tästä

kertovat luvun 3.4 opiskelijoiden lukuisat maininnat sukunimen vaikutuksesta työelämässä ja -haastattelussa.

Lapsen sukunimen määräytymisessä informanttiryhmien välillä on selkeä ero, sillä eläkeläisinformantit pitivät valtaosin erittäin tärkeänä isän nimen antamista lapselle. Opiskelijat eivät ole yhtä ehdottomia, vaan pitävät kumpaakin vaihtoehtoa hyväksyttävänä. Ikäryhmien vastausten suuressa erossa näkyy vuosikymmenten aikana tapahtunut kulttuurinen muutos. Myös laki on muuttunut. Kun ennen oletettiin lapsen syntyvän avioliittoon, ovat aviottomat lapset 2000-luvulla arkipäivää. Naisen asema on vuosikymmenten aikana muuttunut merkittävästi, eikä vanha perinne nimetä lapsi isän mukaan enää elä yhtä vahvasti kuin vielä 1900-luvun puolivälissä.

Sukunimen vaihtamista pidetään tulosten perusteella luonnollisena seurauksena avioliiton solmimisesta. Opiskelijat olivat pääosin valmiita vaihtamaan oman sukunimensä aviopuolisonsa nimeen, vaikka nykyinen vapaus valita nimi ja säilyttää oma nimi ovat selkeästi informanttien tiedossa. Opiskelijoiden vastauksista heijastuu naisopiskelijoiden enemmistö, sillä opiskelijamiehet eivät olleet sukunimen vaihtamiseen yhtä taipuvaisia kuin naiset. Eläkeläisten kohdalla näkökulmissa oli eroja, ja moni vastasi tässä kysymyksessä siihen, aikooko vielä mennä naimisiin. Toisaalta suuri osa eläkeläisistä on todennäköisesti solminut avioliiton ennen vuotta 1985, jolloin nainen ei ole saanut säilyttää omaa sukunimeään. Nimen luonnolliseen vaihtamiseen avioliiton myötä viittaa myös se, että tulosten perusteella informantit pitivät tärkeimpänä sukunimen tehtävää yhdistää perheitä. Samaan tulokseen on päätynyt myös Kotro (2012: 58), jonka mukaan vaimonsa sukunimen ottaneiden miesten merkittävin syy nimenmuutokseen oli juuri perheen yhteinen nimi. Myös Stormbomin (2012: 71) tulosten mukaan tärkeimpiä naisten nimenvaihdon syitä avioliiton myötä olivat yhteenkuuluvuuden tunne miehen kanssa, perheen yhteinen sukunimi sekä perheen ja suvun tärkeä merkitys. Muita tekijöitä hänen mukaansa olivat muoto, merkitys, yleisyys, sopiminen etunimeen sekä sukunimi-identiteetti.

Yhdistelmäanimeä yritettiin saada suosioon jo suomalaistamisen kaudella, mutta se ei jäänyt tavaksi eikä vanhanmallisena käytäntönä edes lailliseksi (ks. luku 4 *Mustakallio-Javanainen*). Yhdistelmäanimeä pidetään tulosten perusteella epämieluisana ja hankalana, yleistymässä olevana tapana. Stormbom (2012: 85–86) päätyi tutkimuksessaan yhdistelmänimien osalta samankaltaiseen tulokseen. Hänen mukaansa yhdistelmänimiin suhtauduttiin kylmästi, mutta suhtautuminen vaihteli sen mukaan, pidettiinkö niitä itselle sopimattomina vai ylipäättään negatiivisina. Stormbomin tutkimuksessa monen informantin

mukaan yhdistelmänimeä olisi hankala sovittaa omaan nimeen. Yhdistelmänimen avioituksessa ottanut *Vertanen-Tilli* mainitsi Stormbomin mukaan, ettei olisi päätenyt yhdistelmänimeen, jos miehenkin sukunimi olisi ollut *-nen*-loppuinen. Tässä tutkielmassa yhdistelmänimiin liitettäviä mielikuvia käsiteltiin yleisesti. Informanttien mielipiteet olisivat kuitenkin voineet eri nimiyhdistelmien kohdalla olla erilaisia.

Uuden sukunimen valinnassa luvussa 6.5 opiskelijat antoivat enemmän *kyllä*-ääniä kahdeksalle ja eläkeläiset vain kuudelle sukunimelle 28 nimestä. Vaikka eläkeläiset olivat muuten läpi tutkimuksen melko suvaitsevaisia ja hyväksyviä erilaisia sukunimiä kohtaan, oli tämä osio siihen nähden yllättävän negatiivinen. Yleinen negatiivisuus uuden sukunimen valinnan kohdalla saattaa ensinnäkin johtua siitä, että ainakin osa eläkeläisistä vastasi tosiasiassa siihen, että ei ole aikeissa vaihtaa sukunimeään. Toiseksi tulokset voivat johtua siitä, että kyseiset aineiston sukunimet eivät tuntuneet sopivilta tai miellyttäviltä. Tämän tutkielman aikaisempien tulosten valossa aineistosta kuitenkin on erottautunut myös selkeästi miellyttävinä pidettäviä sukunimiä, joten tämä vaihtoehto ei ole todennäköinen. Kolmanneksi tulos voi selittyä sen perusteella, että informantit yksinkertaisesti ovat tyytyväisiä nykyiseen sukunimeensa. Koska nykyiseen nimeen on syntynyt vahva tunneside, eivät ehdotetut nimet ehkä tunnu riittävilta. Nimet saattavat myös tuntua irrallisilta ja etäisiltä, ja oman aviopuolison nimenä suhtautuminen voisi olla suopeampaa. Sukunimistä syntyvät mielikuvat näyttävät siis tämän tutkimuksen valossa osittain vaikuttavan sukunimen vaihtamiseen. Lopulliseen päätökseen nimenvaihdosta näyttävät kuitenkin vaikuttavan monet tekijät. Mielikuvia suurempana tekijänä sukunimen vaihtamiseen vaikuttaa tulosten perusteella jo aiemmin mainittu sukunimen tehtävä yhdistää sukuja ja perheitä.

7 YHTEENVETO

Tässä pro gradu -työssä olen tutkinut sukunimien herättämiä mielikuvia ja niiden vaikutuksia sukunimen vaihtamiseen. Mielikuvia olen selvittänyt kyselylomakkeella sen pohjalta, millaisia sukunimiä informantit pitävät miellyttävinä ja epämiellyttävinä sekä millaisia hyötyjä ja haittoja sukunimiin liitetään. Lisäksi olen tutkinut, millaisia yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia sukunimistä syntyvissä mielikuvissa on opiskelijoiden ja eläkeläisten välillä. Kokonaisuudessaan tutkimusaineistossani oli 28 sukunimeä, joista 20 nimeä tutkin tarkemmin informanttien sanallisen luonnehdinnan perusteella. Tutkimusaihe oli otollinen, sillä sosio-onomastinen nimistöntutkimus on keskittynyt pääasiassa paikannimiin ja etunimiin. Sosio-onomastiikka menetelmänä oli tämän aiheen valossa onnistunut, ja kyselylomakkeen avulla oli mahdollista kerätä monipuolinen aineisto kielenkäyttäjien asenteista ja mielikuvista sukunimistöä kohtaan.

Tutkimuksen mukaan sukunimet herättävät lukuisia, usein hyvin subjektiivisia, mielikuvia. Mielikuvien moninaisuuden vuoksi ei siis ole mahdollista vetää yksioikoista johtopäätöstä siitä, millaisia mielikuvia sukunimet kielenkäyttäjissä herättävät. Subjektiivisuudesta kertoo se, että monet luonnehdinnat olivat ristiriitaisia keskenään. Esimerkiksi luvussa 4 *Ihanamäkeä* luonnehdittiin toisaalta kauniiksi ja hellyttäväksi, toisaalta ärsyttäväksi ja imeläksi. *Hämäläinen* puolestaan oli hieno ja turvallinen sekä tylsä ja väritön. Subjektiivisuudesta kertovat myös kielenulkoiset mielikuvat luvussa 5.2, jossa on esitetty esimerkkejä informanttien yksilöllisistä kokemuksista nimenkantajista. Myös Pirkola (2012: 32) havaitsi omassa tutkielmassaan mielikuvien subjektiivisuuden, sillä monista hänen tutkielmansa etunimistä syntyi hyvin ristiriitaisia luonnehdintoja.

Subjektiivisen, yksilöllisen kokemuksen lisäksi mielikuvat voivat olla yhteisiä. Mielikuvat ovat myös sitä yhdenmukaisemmat, mitä yhtenäisempi yhteisö on (ks. luku 2.5.2). Tässä tutkielmassa selvitin kahden eri ikäryhmän mielikuvien yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia. Osa sukunimistä herätti vastaajaryhmien selkeästi yhteneviä mielikuvia. Esimerkiksi *Nännimäinen* oli kummankin informanttiryhmän mielestä epämiellyttävin. *Elo* ja *Aaltonen* puolestaan toivat samankaltaisia miellyttäviä mielikuvia suurelle osalle

informanteista. *Niinistö* herätti koko informanttiryhmässä yhteisen mielikuvan presidentti Sauli Niinistöstä, vaikka konnotaatioissa olikin yksilöllisyyttä. Yhteisiä mielikuvia syntyi myös informanttiryhmäkohtaisesti, jolloin ryhmien kesken näkemyksissä oli selkeitä eroavuuksia. Esimerkiksi edellä mainitun *Niinistön* ja erityisesti nimen *Hagert* kohdalla eläkeläiset olivat erittäin yhtenäinen ryhmä. Mielikuvat olivat ryhmien kesken hyvin erilaisia. Opiskelijat puolestaan osoittivat yhtenäisyyttä esimerkiksi nimien *Tukiainen* ja *Suoyrjö* kohdalla. Koko tutkimuksen osalta hieman yhtenäisemmäksi ryhmäksi osoittautui opiskelijoiden ryhmä, mikä voi johtua osittain siitä, että heidän ryhmänsä ikäjakauma keskittyi kolmea opiskelijaa lukuun ottamatta kymmenen vuoden sisälle. Eläkeläisillä ikäjakauma puolestaan levittäytyi yli kolmenkymmenen vuoden ajanjaksolle. Toisaalta ero voi johtua myös siitä, että eläkeläisillä on elämänsä aikana kertynyt runsaasti kokemusta ja erilaisia näkökulmia nimistöä kohtaan. Tulosten perusteella mielikuvat sukunimistä ovat siis hyvinkin yhtenevät, mutta taustalla vaikuttavat aina yksilön omat kokemukset. Samaan tulokseen ovat päätyneet etunimien osalta mm. Järvinen (2008), Heinonen (2008) ja Roos (2009). Myös Sjöblomin (2006: 58) mukaan nimistä syntyvät konnotaatiot voivat olla sekä subjektiivisia että yhteisiä, mutta niihin vaikuttaa aina yksilölliset tiedot ja kokemusmaailma.

Mielikuvat nimistä ovat kielensisäisiä tai kielenulkoisia (ks. luku 2.5.2). Tulosten perusteella suuresta osasta sukunimiä syntyy sekä kielensisäisiä eli nimeen itseensä liittyviä että kielenulkoisia eli nimenkantajiin liittyviä mielikuvia. Tutkimuksessa kävi kuitenkin ilmi, että mielikuvat voivat nimikohtaisesti keskittyä joko kielensisäiseen tai -ulkoiseen mielteeseen. Esimerkiksi *Tunturipurosta* syntyi yksinomaan kielensisäisiä mielikuvia, sillä nimenkantaa luonnehti luvussa 4 yli sadasta informantista vain kaksi. *Raasu* puolestaan herätti informanteissa pääasiassa kielenulkoisia mielikuvia. Tosin luonnehdinnat *ressukka* ja *raukka* voivat olla joko kielenulkoisia mielteitä nimenkantajasta tai kielensisäisiä mielteitä äänteellisesti samankaltaisista appellatiivin synonyymeista.

Nimen sisältämän appellatiivin vaikutus osoittautui tässä tutkielmassa tärkeimmäksi mielikuviin vaikuttavaksi tekijäksi. Toiseksi tärkeimpänä tekijänä olivat kielenulkoiset mielteen ympäristöstä ja samannimisistä nimenkantajista. Etunimien herättämistä mielikuvista tehdyissä tutkielmissa (mm. Heinonen 2008, Roos 2009, Pirkola 2012) tärkeimmiksi tekijöiksi ovat osoittautuneet muut nimenkantajat, ja vasta tämän jälkeen on huomioitu yleiskielen vaikutus. Tulosten ero johtunee siitä, että sukunimet jo lähtökohtaisesti sisältävät etunimiä enemmän yleiskielen semanttisesti läpinäkyviä appellatiiveja.

Sukunimien kohdalla appellatiivin ja proprin ero on kuin veteen piirretty viiva. Nimen sisältämän appellatiivin vaikutus on niin suuri, että se luo merkityksiä myös proprille. Appellatiivi luo siis proprista odotuksia, jotka silti käytössä voivat muuttua. Appellatiivin lisäksi merkitykseen voivat vaikuttaa monet aiemmin mainitut kielensisäiset ja kielenulkoiset tekijät, jotka juontuvat kielenkäyttäjän aikaisemmista kokemuksista. Heinosen (2008: 114) mukaan etunimet eivät sisällä merkitystä, vaan se syntyy kieltä käyttävässä yhteisössä. Tämän tutkielman perusteella on todettavissa, että sukunimet voivat sisältää merkityksiä, joiden kuitenkin on käytössä mahdollista muuttua. Tulosta voi peilata myös Sjöblomin kognitiivisen kielentutkimuksen malliin, jonka mukaan proprin merkitys on ensyklopedista tietoa ja rakentuu uudelleen jokaisen käyttökerran yhteydessä (ks. luku 2.5.3).

Mielikuvilla on tämän tutkimuksen mukaan jonkin verran vaikutusta sukunimen vaihtamiseen. Erityisesti opiskelijat suhtautuivat sukunimiin skeptisesti, eikä mitä tahansa sukunimeä vastausten perusteella itselle haluta. Tutkimus perustuu kuitenkin vain hypoteettiseen nimenvaihtoon, joten mielikuvien vaikutusta todelliseen sukunimen vaihtamiseen ei tämän tutkielman tuloksista ole mahdollista selvittää. Mielikuvia enemmän sukunimen vaihtamiseen koettiin vaikuttavan sukunimen tärkeän tehtävän yhdistää perheitä. Vaikka sukunimen ensisijainen tehtävä on ollut henkilön identifioiminen, on sen rooli perheen yhteenkuuluvuuden osoittajana tämän tutkimuksen pohjalta selkeästi vahvempi. 2010-luvulla sukunimeä henkilön identifioijana pidettäneen jo itsestäänselvyytinä. Identifiointi on vain yksi nimen funktio (ks. luku 2.5.2). Laki sallii nykyään avioparin pitävän eri sukunimet, mutta jo A.V. Forsmanin mainitsema harras sukuniemi (ks. luku 2.2.1) näyttää vallitsevan edelleen. Myös Kotron (2012: 58) mukaan tärkein syy nimensä vaihtaneiden miesten uuteen sukunimeen oli perheen yhteinen sukunimi.

Suomalainen sukunimistö koki ajan hengen mukaisesti laajan suomalaistamisen 1900-luvun alussa (ks. luku 2.2.3). Eläkeläisistä osa on syntynyt kyseisenä aikana, ja he saattavat muistaa suomalaisuusaatteen lapsuudestaan. Heillä voi olla myös kokemuksia ja tietoa omien vanhempiensa sukunimen määräytymisestä tai suomalaistamisesta. Sukunimien juurten tunteminen näkyi tässä tutkimuksessa muun muassa alueellisella tietämyksellä, kun moni eläkeläinen osasi sijoittaa esimerkiksi nimet *Hämäläinen*, *Tukiainen* ja *Jortikka* Itä-Suomeen (ks. luku 4), vaikka *Hämäläinen* saikin useita mainintoja myös Tampereen seudusta. Eläkeläiset myös osasivat rinnastaa sukunimet monessa tapauksessa talon- ja paikannimiin. Opiskelijoilla vastaavat maininnat olivat erittäin harvinaisia.

Tutkimuksessa käy ilmi se, kuinka paljon yhteiskunta on sadassa vuodessa muuttunut. Virallinen kieli ja suomalaisuusaate ovat nykyään itsestäänselvyys. Aikaisemmin vallalla ollut ajatus suomalaisen sukunimen ylpeydestä on muuttunut siihen, että vanhoja ja perinteisiä sukunimiä, kuten *Hämäläistä*, saatetaan pitää tylsinä yleisyytensä vuoksi. Vastausten mukaan opiskelijat suosivat harvinaisia sukunimiä, kun taas eläkeläiset kallistuivat mieluummin yleisten nimien suosimiseen. Suurelta osin siihen vaikuttaa todennäköisesti eläkeläisten lapsena opittu suomalaisuuden kunnioitus sekä 1900-luvun lopun yhteiskunnan kansainvälistyminen.

Tämä tutkielma vahvistaa sitä käsitystä, kuinka vahvasti sukunimi liittyy ihmisen identiteettiin. Nimi ei ole vain merkityksetön etiketti (ks. luku 2.1), vaan siihen liittyy vahvoja tuntemuksia ja mielikuvia. Nimet kuuluvat kulttuuriin ja syntyvät yhteisön tarpeesta, mutta niiden merkitys on pelkkää symbolia syvempi.

7.1 Tutkimuksen ja aineiston arviointia

Tämän tutkimuksen aineisto perustuu 108 informantin täyttämään kyselylomakkeeseen. Osa informanteista täytti lomakkeen yksin ja osa ryhmässä keskustellen. Luonnollisesti ryhmässä täytettyihin vastauksiin on voinut vaikuttaa muiden läsnäolijoiden mielipiteet. Informantti on saattanut kirjoittaa johonkin kysymykseen toisten kanssa yhteneväisen vastauksen, jota ei välttämättä olisi yksin täyttäessä kirjoittanut. Suurin osa opiskelijoista vastasi kyselyyn yksin ja vastaavasti suurin osa eläkeläisistä pienissä ryhmissä keskustellen. Ryhmän vaikutusta tuloksiin on kuitenkin mahdoton arvioida.

Kyselylomakkeen kohtien 1–5 vastauksista ei käynyt ilmi ongelmia vastaamisessa. Kysymys 5 jätettiin sanallisuutensa vuoksi muutamissa lomakkeissa tyhjäksi, mutta aineistoa kertyi siitä huolimatta tutkimusta varten riittävästi.

Kysymyksessä 6 (ks. luku 6) käytetty Likertin asteikko osoittautui osalle eläkeläisvastaajista haasteelliseksi. Opiskelijoilla ei vaikuttanut olevan vaikeuksia ymmärtää viisiportaisen asteikon tarkoitusta, mikä johtuu todennäköisesti siitä, että he ovat täyttäneet samantyyppisiä vastauksia enemmän. Likertin toimintaperiaate näytti olevan opiskelijoille tutumpi ja siten myös selkeämpi. Myös suuri osa eläkeläisistä vastasi kysymykseen ongelmitta, mutta toisella suurella osalla asteikko vaikutti tuottavan vaikeuksia. Ympyröitä oli tehty paikoin sellaisiin kohtiin, joissa niitä ei ollut tarkoitus olla lainkaan. Moni vastaaja oli ympyröinyt vain ääri vaihtoehtoja 1 ja 5 tai sanalliset *samaa mieltä* ja *eri mieltä*, joiden oli tarkoitus olla helpottamassa asteikon ääripäiden merkityksiä. Tämä voi tietysti

vastata informantin todellista mielipidettä tai toisaalta hankaluutta käsittää välivaihtoehtojen 2–4 tarkoitusta. Paikoin vastaukset eivät olleet yhdenmukaisia informantin muihin vastauksiin. Esimerkiksi kohtaan *Pidän enemmän harvinaisista sukunimistä kuin yleisistä* muutama informantti oli ympyröinyt numeron 5 eli *täysin samaa mieltä*, mutta ensimmäisessä kysymyksessä he olivat kuitenkin listanneet ja perustelleet miellyttävimmiksi sukunimiksi yleisimpiä nimiä.

Kysymyksen 6 ensimmäisessä kohdassa, jossa kysyttiin sukunimen sopimisesta etunimeen, oli yksi informantti vastannut olevansa täysin eri mieltä ja perustellut vastauksensa sillä, ettei ylipäättään enää halua muuttaa sukunimeänsä. Näin ollen varsinainen mielipide etu- ja sukunimien yhteensopivuudesta ei tullut esille. Näin saattoi käydä monessa muussakin kohdassa erityisesti silloin, jos perusteluita ei ollut lainkaan kirjoitettu. Kysymyksen 6 olisi voinut muotoilla toisin, jotta se olisi ollut selkeämpi. Koska ennen varsinaisen tutkimuksen aineistonkeruuta tehty pilottitutkimus toteutettiin vain opiskelijoilla, kysymys jäi nykyiseen, opiskelijoita suosivaan muotoonsa.

Kysymyksessä 7 opiskelijoista pääsääntöisesti kaikki informantit vastasivat jokaiseen kohtaan. Vain muutama satunnainen kohta oli jätetty tyhjäksi. Osassa lomakkeita oli useita täysin tyhjiä tai vain osittain täytettyjä kohtia. Muutama informantti oli vastannut kaikkiin kohtiin *ei*. Lisäksi kysymystä oli muutama kommentoinut muun muassa siten, ettei mainituista sukunimistä kelpuuttaisi yhtäkään, ettei informantti halua vaihtaa sukunimeään tai ettei kenenkään nykypäivänä ole pakko vaihtaa sukunimeään. Näin ollen tuloksiin on todennäköisesti vaikuttanut myös se, onko informantti ylipäättään valmis vielä tulevaisuudessa vaihtamaan sukunimeään.

Opiskelijoiden ja eläkeläisten vastauksista tuli ilmi, että yleisesti ottaen opiskelijat ilmaisivat mielipiteensä eläkeläisiä suoremmin, sillä eläkeläiset olivat paikoin hyvinkin hienovaraisia. Erityisesti kysymyksessä 5, jossa pyydettiin lyhyesti luonnehtimaan annettuja sukunimiä, opiskelijat vastasivat suoraan sen, mitä ajattelevat. Vaikka eläkeläisillä olisi ollut opiskelijoiden kanssa samanlaisia assosiaatioita esimerkiksi sukunimestä *Jortikka*, ajatus muotoiltiin useassa vastauksessa korrektiksi. Myös *Hagert*-nimeä luonnehdittiin seuraavilla ilmaisuilla: *tumma heimo*, *kansallinen vähemmistö* ja *tummaihoine laulaja*. Suorien vastausten kiertäminen aiheutti haasteita tulosten tulkintaan, sillä vastausten todellinen tarkoitusperä jäi paikoin epäselväksi (esim. luku 4 *Hagert*). Perusteluita ei osassa vastauksia joko kirjoitettu lainkaan tai ne saatettiin jättää muuten avoimiksi: *tosi huonoja mielikuvia, kaikilla perusteilla*. Toisaalta kyse voi olla siitä, että informantti ei itse

osannut perustella omaa mielikuvaansa. Myös Heinonen (2008: 100) mainitsee samantyyppisestä ilmiöstä omassa aineistossaan, sillä perusteluiksi oli saatettu kirjata *Tulee vain mieleen*. Tämä on tietysti myös kirjallisen lomakkeen haittapuoli, sillä selkeämpiä ja kattavampia vastauksia olisi todennäköisesti saanut suullisen haastattelun kautta.

Tutkimuksessa käsiteltiin 28 sukunimeä, joista 20 tutkittiin tarkemmin. Sukunimet valikoituivat sekä muodollisin että merkityksiin perustuvien kriteerein (ks. luku 1.2.2). Nimet olivat pääasiassa semanttisesti läpinäkyviä nimiä, jotka sisälsivät nykysuomessa käytössä olevia yleiskielen sanoja. Vaikka nimet edustivat mahdollisimman kattavaa läpileikkausta suomalaisesta sukunimistöä, arvailujen varaan jää, millaisia mielikuvia toisenlaiset sukunimet olisivat herättäneet. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin myös useita mielikuviin johtaneita tekijöitä, joiden kautta tutkimustulokset lienevät yleistettävissä myös aineiston ulkopuolisiin sukunimiin.

Tähän tutkimukseen osallistui 108 informanttia. Puolet heistä oli opiskelijoita, joiden ikäkeskiarvo oli 24 vuotta. Toista puolta kutsun eläkeläisiksi ryhmän ikäkeskiarvon, 71 vuotta, mukaan. Informanteista 85 oli naisia ja 23 miehiä, joten tulokset kallistuvat väistämättä naispainotteisiksi. Informanttien määrä oli tähän laadulliseen tutkimukseen riittävä, mutta kattavampiin ja yleistettävämpiin tuloksiin olisi vaadittu laajempi vastaajajoukko.

7.2 Jatkotutkimusmahdollisuuksia

Tämän pro gradu -tutkielman puitteissa ei ollut mahdollisuutta perehtyä syvemmin kaikkiin mielikuviin vaikuttaviin tekijöihin. Kyselylomake olisi tarjonnut vielä useita hedelmällisiä tutkimusaiheita, jotka oli tästä tutkielmasta laajuuden vuoksi rajattava pois. Informanttien taustatiedoissa kysytty koulutus ja asuinpaikat olisivat voineet antaa lisäselitystä mielikuviin. Pirkolan (2012: 61) mukaan koulutustaustalla ei kuitenkaan ole merkitystä mielikuviin. Mielenkiintoista olisi tutkia, millaisia kytköksiä informanttien asuinpaikoilla on Itä- ja Länsi-Suomen toisistaan poikkeavaan sukunimikehitykseen.

Kyselylomakkeen taustatiedoista täytyi rajata pois myös informantin oman sukunimen vaikutus mielikuviin. Lomakkeessa kysyttiin informantin sukunimen pituutta ja yleisyyttä, mutta sitä voisi tutkia tarkemmin esimerkiksi nimen rakenteen sekä kirjoitus- ja äänneasun osalta. Mielenkiintoista olisi myös tutkia tarkemmin suhtautumista erilaisiin yhdistelmänimiin.

LÄHTEET

- AINIALA, TERHI 1996: On defining the proper name and the place name – Nicolaisen, W.F.H. 1998: *Scope, Perspectives and Methods of Onomastics*. Proceedings of the XIXth international congress of onomastic sciences Aberdeen, August 4–11. Volume 1. S. 43–48. Department of English University of Aberdeen, Scotland.
- AINIALA, TERHI 1997: *Muuttuva paikannimistö*. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Hakkapaino Oy, Helsinki.
- AINIALA, TERHI ; SAARELMA, MINNA & PAULA SJÖBLOM 2008: *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Tietolipas 221, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- BLOMQUIST, MARIANNE 1990: Swedish family names in Finland. – Leskinen, Heikki & Kiviniemi, Eero (toim.) 1990: *Finnish onomastics – Namenkunde in Finnland*. Studia Fennica 34. S. 130–140. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Sisälähetysseuran kirjapaino Raamattutalo, Pieksämäki.
- COATES, RICHARD 2005: A speculative psycholinguistic model of onymization. – Brozović-Rončević, Dunja & Caffarelli, Enzo (toim.) 2005: *Naming the world. From common nouns to proper names*. Proceedings from the International Symposium. RION International Series 1. S. 3–13. Società Editrice Romana, Roma.
- ELKKI, MIIRA 2013: Suomalaisiksi mielletyt etunimet. Nimenantajien käsityksiä ja nimenantoperusteita. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine. <http://herkules oulu.fi/thesis/nbnfioulu-201305231329.pdf>
- FINLEX: Sukunimilaki 694/1985. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1985/19850694> (31.10.2013). Nimilaki 8.2.1991/253 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1985/19850694> (31.10.2013)
- FORSMAN, A.V. 1894: *Tutkimuksia Suomen kansan persoonallisen nimistön alalla*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjapaino, Helsinki.
- HARVALÍK, MILAN 2005: Common nouns or proper names? A view of the determination of the boundaries between them. – Brozović-Rončević, Dunja & Caffarelli, Enzo (toim.) 2005: *Naming the world. From common nouns to proper names*. S.

- 15–22. Proceedings from the International Symposium. RION International Series 1. Società Editrice Romana, Rooma.
- HEINONEN, JAANA 2008: ”Nimi kertoo kaiken”. Keski-suomalaisten henkilönnimiin liittyvät stereotypiat. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopiston suomen kieli ja kulttuuritieteet.
http://epublications.uef.fi/pub/URN_NBN_fi_joy-20080015/URN_NBN_fi_joy-20080015.pdf
- JÄRVIMÄKI, SAIJA 2008: Rähjäinen Uuno, kaunis Jenna – Etunimistä syntyvät mielikuvat. Pro gradu -tutkielma. Vaasan yliopiston nykysuomen ja kääntämisen laitos.
<http://www.tritonia.fi/?d=244&g=abstract&abs=2703>
- KIVINIEMI, EERO 1982: *Rakkaan lapsen monet nimet. Suomalaisten etunimet ja nimenvalinta*. Weilin+Göös, Espoo.
- KIVINIEMI, EERO 2006: *Suomalaisten etunimet*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1103. Karisto Oy, Helsinki.
- KOTRO, MIA 2012: ”Epäperinteisen päätöksen takana oli perinteinen ajatus”: Mistä syistä miehet ovat vaihtaneet sukunimensä avioitumisen yhteydessä? Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209178092>
- MIKKONEN, PIRJO & PAIKKALA, SIRKKA 1993: *Suomalaiset sukunimet*. Otava, Keuruu.
- NISSILÄ, VILJO 1962: *Suomalaista nimistöntutkimusta*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 272. Helsingin liikekirjapaino Oy, Helsinki.
- NÄRHI, EEVA MARIA 1996: *Suomalaista sukunimikäytäntöä*. Kielenkäytön oppaita 1. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Oy Edita Ab, Helsinki.
- ONIKKI, PIRJO 2008: Onko nimellä merkitystä? Etelä-Pohjanmaan yritysnimistön rakenteellista ja sisällöllistä tarkastelua. Pro gradu -tutkielma. Vaasan yliopiston nykysuomen ja kääntämisen laitos.
<http://www.tritonia.fi/?d=244&g=abstract&abs=2896>
- PAIKKALA, SIRKKA 2004: *Se tavallinen Virtanen. Suomalaisen sukunimikäytännön modernisoituminen 1850-luvulta vuoteen 1921*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 959. Tammer-Paino Oy, Tampere.

- PAIKKALA, SIRKKA ; STENHAMMAR, EEVA-LIISA ; MIKKONEN, PIRJO ; PITKÄNEN, RITVA LIISA ; SLOTTE, PETER (toim.) 2007: *Suomalainen paikannimikirja*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 146. Karttakeskus ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.
- PATRONEN, OUTI 2009: *Rajakarjalainen sukunimistö ja sen muuttuminen*. Lisensiaatin työ. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/39960/rajakarj.pdf?sequence=1>
- PIRKOLA, SAARA 2012: *Etunimien herättämät mielikuvat*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/38258/URN:NBN:fi:juu-201208052126.pdf?sequence=1>
- PÖYHÖNEN, JUHANI 1998: *Suomalainen sukunimikartasto*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 693. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- ROOS, HELI 2009: Pieni ja pippurinen, kierokin ehkä – Etunimistä syntyvät mielikuvat. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80741/gradu03662.pdf?sequence=1>
- SAARELA, TAINA 1996: Saisiko olla Nätti-Jussia? Etunimen sisältävät tavaramerkit. – Kiviniemi, Eero & Mustakallio, Sari (toim.) 1996: *Kieli 11 – Nimet, aatteen, mielikuvat. Kolme näkökulmaa nimiin*. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Hakapaino Oy, Helsinki.
- SJÖBLOM, PAULA 2006: *Toiminimen toimenkuva. Suomalaisen yritysnimistön rakenne ja funktiot*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1064. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- STORMBOM, ELINA 2012: "Sukunimeni on kuin moottoripyöräjengiläiselle liivi, en luopuisi siitä mistään hinnasta": Nuorten naisten sukunimen valinta avioliiton yhteydessä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201202061291>
- SUOMALAISUUDEN LIITTO 1930: *Sukunimiopas. Uusia suomalaisia sukunimiä*. Keravan kirjapaino, Kerava.
- TIKKALA, SAARA 2005: Nimet ja mielikuvat: Anni Swan nuorisokirjojensa henkilö- hahmojen nimeäjänä. Pro gradu -tutkielma. Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.

<https://tuhat.halvi.helsinki.fi/portal/fi/publications/nimet-ja-mielikuvat%2853b02960-988c-402c-9483-37e8cba567c6%29.html>

VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoversio.

Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7 (5.8.2013)

VÄESTÖREKISTERIKESKUS: Nimipalvelu <http://verkkopalvelu.vrk.fi/nimipalvelu/>
(21.10.2013)

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake

OSIO I

Sukupuoli: nainen ☐ mies ☐

Ikä:

Asuinpaikat, joilla olet asunut vähintään viisi vuotta (Merkitse asuinpaikkakunta ja asuttujen vuosien määrä.)

Koulutustausta (Rastita kaikki suorittamasi koulutusasteet.)

Kansakoulu ☐ Oppikoulu ☐ Peruskoulu ☐ Lukio ☐
 Ammattikoulu ☐ Ylioppilastutkinto ☐ Alempi korkeakoulututkinto ☐
 Ylempi korkeakoulututkinto ☐ Jokin muu, mikä?

Oma sukunimi (Rastita yksi vaihtoehto jokaisesta kohdasta.)

Olen vaihtanut sukunimeni vähintään kerran ☐

Minulla on aina ollut sama sukunimi ☐

Oma tämänhetkinen sukunimeni on mielestäni

yleinen ☐ melko yleinen ☐ melko harvinainen ☐ harvinainen ☐
 en osaa sanoa ☐

Omassa tämänhetkisessä sukunimessäni on

2-5 kirjainta ☐ 6-9 kirjainta ☐ 10 kirjainta tai yli ☐

OSIO II

1. a) Valitse listasta viisi miellyttävintä sukunimeä. Kirjoita ne alla oleviin laatikoihin numerojärjestykseen niin, että numero 1 on kaikista nimistä miellyttävin, numero 2 toiseksi miellyttävin jne.

Aaltonen, Eriksson, Bährend, Elo, von Sjöberg, Tunturipuro, Auloste, Hagert, Hauska, Yrttiaho, Tukiainen, Hinkkanen, Äijälä, Hämäläinen, Mustakallio-Javanainen, Ihanamäki, Jortikka, Karhunkoski, Mursu, Nieminen, Kortekorpi, Nännimäinen, Hiidenheimo, Niinistö, Pigg, Raasu, Suoyrjö, Ylätalo

1.	2.	3.	4.	5.

b) Millä perusteella valitsit miellyttävimmät nimet? Miksi juuri kyseiset nimet ovat miellyttäviä?

2. a) Valitse edellisen kohdan listasta viisi epämiellyttävintä sukunimeä. Kirjoita ne alla oleviin laatikoihin numerojärjestykseen niin, että numero 1 on kaikista epämiellyttävin, numero 2 toiseksi epämiellyttävin jne.

1.	2.	3.	4.	5.

b) Millä perusteella valitsit epämiellyttävimmät nimet? Miksi juuri kyseiset nimet ovat epämiellyttäviä?

3. Mitkä tekijät yleensä vaikuttavat mielipiteisiin sukunimistä?

4. a) Millä tavalla ja missä tilanteissa tietynlaisesta sukunimestä voi yleensä mielestäsi olla hyötyä? (Esimerkiksi lyhyet sukunimet on yleensä helpompi täyttää lomakkeisiin.)

b) Millä tavalla ja missä tilanteissa tietynlaisesta sukunimestä voi yleensä mielestäsi olla haittaa?

5. Millaisia ajatuksia sukunimet sinussa herättävät? Luonnehdi muutamalla sanalla jokaista listan sukunimeä. Lista jatkuu seuraavalla sivulla.

Auloste _____

Elo _____

Eriksson _____

Hagert _____

Hauska _____

Hämäläinen _____

Ihanamäki _____

Jortikka _____

Kortekorpi _____

Mustakallio-Javanainen _____

Mursu _____

Niinistö _____

Pigg _____

Raasu _____

von Sjöberg _____

Suoyrjö _____

Tukiainen _____

Tunturipuro _____

Ylätalo _____

Äijälä _____

OSIO III

6. Millaisin perustein tai ehdoin olisit valmis vaihtamaan sukunimesi johonkin toiseen nimeen? Ympyröi jokaisesta kohdasta sopiva vaihtoehto. Halutessasi voit myös perustella valintaasi.

1 = täysin eri mieltä

2 = jokseenkin eri mieltä

3 = en osaa sanoa

4 = jokseenkin samaa mieltä

5 = täysin samaa mieltä

Minulle on tärkeää, että sukunimeni sopii etunimeeni.

eri mieltä 1 2 3 4 5 samaa mieltä

Mahdolliset perustelut:

Avioliiton myötä olisin valmis vaihtamaan sukunimeni aviopuolisoni sukunimeen.

eri mieltä 1 2 3 4 5 samaa mieltä

Avioliiton myötä voisin ottaa sukunimekseni yhdysnimen. (Esimerkiksi Aalto-Knuuttila)

eri mieltä 1 2 3 4 5 samaa mieltä

Lapselle kuuluu mielestäni ensisijaisesti antaa isän sukunimi. (1 = äidin, 5 = isän)

eri mieltä 1 2 3 4 5 samaa mieltä

Sukunimen kirjaimellinen merkitys vaikuttaa siihen, haluanko vaihtaa nimeni. (Esimerkiksi Aurinkoniitty, Finnilä)

eri mieltä 1 2 3 4 5 samaa mieltä

Pidän enemmän harvinaisista sukunimistä kuin yleisistä.

eri mieltä 1 2 3 4 5 samaa mieltä

Minulle on tärkeää, että sukunimeni on helppo sanoa.

eri mieltä 1 2 3 4 5 samaa mieltä

Minulle on tärkeää, että sukunimeni on helppo kirjoittaa.

eri mieltä 1 2 3 4 5 samaa mieltä

Oman sukunimeni säilyttäminen on minulle tärkeää.

eri mieltä 1 2 3 4 5 samaa mieltä

Olen tyytyväinen nykyiseen sukunimeeni.

eri mieltä 1 2 3 4 5 samaa mieltä

7. Jos sinun täytyisi valita itsellesi uusi sukunimi, mitkä kaikki listan nimet voit valita? Ympyröi jokaisen nimen kohdalta **kyllä** tai **ei**.

Aaltonen	kyllä / ei	Mursu	kyllä / ei
Auloste	kyllä / ei	Mustakallio-Javanainen	kyllä / ei
Bährend	kyllä / ei	Nieminen	kyllä / ei
Elo	kyllä / ei	Niinistö	kyllä / ei
Eriksson	kyllä / ei	Nännimäinen	kyllä / ei
Hagert	kyllä / ei	Pigg	kyllä / ei
Hauska	kyllä / ei	Raasu	kyllä / ei
Hinkkanen	kyllä / ei	von Sjöberg	kyllä / ei
Hämäläinen	kyllä / ei	Suoyrjö	kyllä / ei
Hiidenheimo	kyllä / ei	Tukiainen	kyllä / ei
Ihanamäki	kyllä / ei	Tunturipuro	kyllä / ei
Jortikka	kyllä / ei	Ylätalo	kyllä / ei
Karhunkoski	kyllä / ei	Yrttiaho	kyllä / ei
Kortekorpi	kyllä / ei	Äijälä	kyllä / ei

Kiitos vastauksistasi!